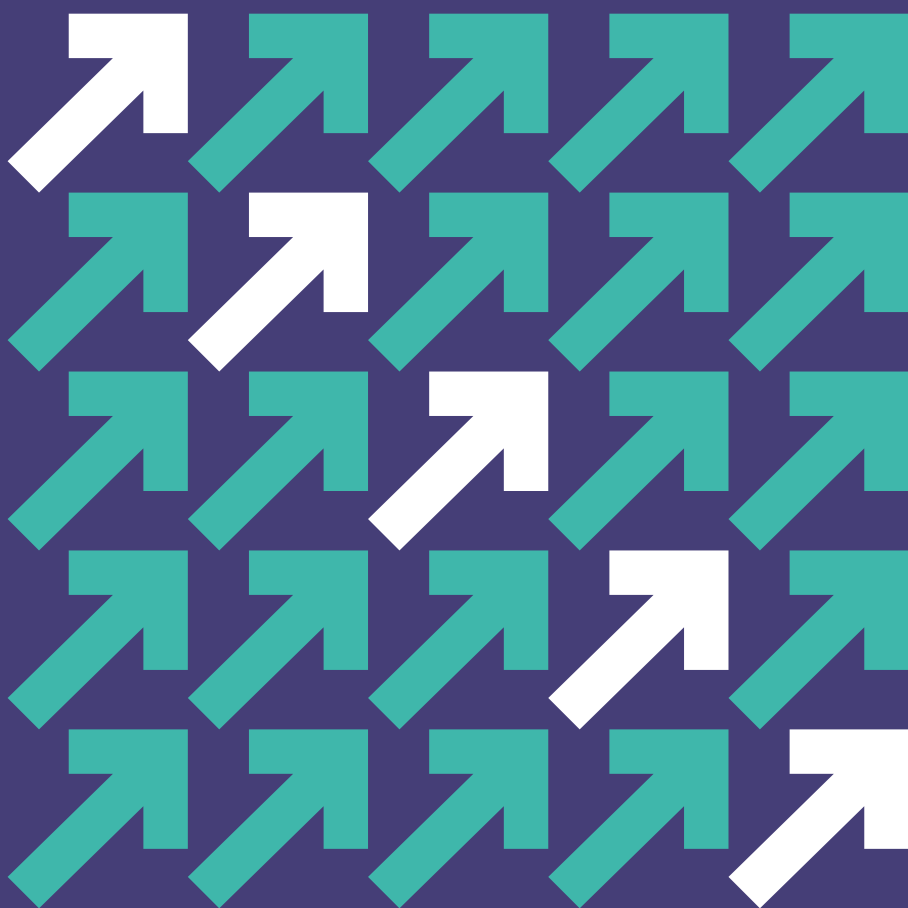

Το Βασικό Εισόδημα

Από τη θεωρία στην τοπική
πραγματικότητα της Ελλάδας

Το Βασικό Εισόδημα

Από τη θεωρία στην
τοπική πραγματικότητα
της Ελλάδας

HEINRICH BÖLL STIFTUNG ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ - Γραφείο Θεσσαλονίκης

Αριστοτέλους 3,
54624, Θεσσαλονίκη
T: +30 2310 282829,
E: info@gr.boell.org,
W: https://gr.boell.org

Θεσσαλονίκη 2024
ISBN: 978-618-5580-64-3

Στοιχεία Έκδοσης

ΤΙΤΛΟΣ

Το Βασικό Εισόδημα: Από τη θεωρία στην τοπική πραγματικότητα της Ελλάδας

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Μιχάλης Γουδής

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΚΔΟΣΗΣ

Ευάγγελος Αστυρακάκης Ασλάνης

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Λευτέρης Καραμήτρου

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Ερρίκος Κούνιο (Ad Aeterno Design Group)

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ / ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

Κώστας Δημουλάς,
Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου
Επιστημονική επιμέλεια

Μαριανέλλα Κλώκα, Contentativa
Ερευνήτρια

Ιορδάνης Παρασκευάς,
Υπ. Διδάκτορας Παντείου Πανεπιστημίου
Ερευνητής

Όλγα Πατεράκη, Contentativa,
Ερευνήτρια

Έφη Παυλογεωργάτου,
Διδασκώρισα Παντείου Πανεπιστημίου
Ερευνήτρια

Σε συνεργασία με:

Kontentativa

ΤΜΗΜΑ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Διατίθεται ηλεκτρονικά στο: <https://gr.boell.org>

Οι απόψεις που εκφράζονται σε αυτό το κείμενο δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα τις απόψεις του εκδότη.

Η εργασία με τίτλο Το Βασικό Εισόδημα. Από τη θεωρία στην τοπική πραγματικότητα της Ελλάδας εκδόθηκε από το Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδας - Γραφείο Θεσσαλονίκης και διατίθεται υπό την άδεια Creative Commons license Attribution – Non-Commercial Use – ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0).

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή.....	9
1.1 Γιατί Βασικό Εισόδημα;.....	10
1.2 Γιατί πιλοτική εφαρμογή του Βασικού Εισοδήματος;	11
1.3 Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης στην πιλοτική εφαρμογή	12
2. Μια πανελλαδική έρευνα για τις αντιλήψεις των Δημάρχων της Ελλάδας για το Βασικό Εισόδημα.....	16
2.1 Εισαγωγικές παρατηρήσεις	17
2.2 Βασικά χαρακτηριστικά ερωτώμενων	18
2.3 Χαρακτηριστικά Δήμων	20
2.4 Οι απόψεις των Δημάρχων για τα κοινωνικά προβλήματα και τα κοινωνικά επιδόματα	22
2.5 Οι απόψεις των Δημάρχων για το Βασικό Εισόδημα	25
2.6 Πηγές χρηματοδότησης του Βασικού Εισοδήματος	26
2.7 Σημαντικά προβλήματα δημοτών και αντιλήψεις των Δημάρχων για το Βασικό Εισόδημα (βασικές διασταυρώσεις).....	30
2.8 Η διάσταση του φύλου	30
2.9 Βασικά συμπεράσματα έρευνας	31
3. Δημόσια συζήτηση αποτελεσμάτων της πανελλαδικής έρευνας και βασικοί προβληματισμοί.....	32
4. Το Βασικό Εισόδημα στην τοπική αυτοδιοίκηση της Ελλάδας: Δύο Μελέτες Περίπτωσης	36
4.1 Η περίπτωση του Δήμου Τρικκαίων	37
4.2 Η περίπτωση του Δήμου Χαλανδρίου	59
4.3 Συνολικά συμπεράσματα από τις μελέτες περίπτωσης	78
5. Η σημασία των πιλοτικών εφαρμογών για τη διάδοση της ιδέας του Βασικού Εισοδήματος	79
6. Επίλογος.....	82
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι.....	85
Α. Μεθοδολογία της έρευνας	86
Α.1 Ποσοτική έρευνα.....	86
Α.2 Ποιοτική έρευνα: μελέτη περιπτώσεων δύο Δήμων	89
Βιβλιογραφία.....	92
Ξενόγλωσση.....	92
Ελληνόγλωσση.....	95

Πρόλογος

Νέα πραγματικότητα, νέες λύσεις

Zeitenwende: Αλλαγή εποχής. Ο όρος αυτός, που κυριάρχησε στο δημόσιο διάλογο στη Γερμανία μετά τη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία (2022), αποτυπώνει, πράγματι, τις ποικίλες συνέπειες του πολέμου, όμως, εάν δει κανείς τη μεγάλη εικόνα, τότε μάλλον εύκολα οδηγείται στο συμπέρασμα πως η αλλαγή αυτή ξεκίνησε πολύ νωρίτερα. Με ορόσημο την οικονομική κρίση του 2008, έχει αρχίσει να διαμορφώνεται μια νέα διεθνής –άρα και ευρωπαϊκή– πραγματικότητα η οποία χαρακτηρίζεται από αυξανόμενη ανισότητα, αυτοματοποίηση, ψηφιοποίηση και επισφαλείς μορφές εργασίας.

Οι κοινωνικές εντάσεις που παρατηρούνται σε ολόκληρη την Ευρώπη μοιάζουν φυσικό επακόλουθο των αλλεπάλληλων προκλήσεων, όπως είναι η οικονομική και η ενεργειακή κρίση, αλλά και η πανδημία, με τις οποίες βρίσκονται αντιμέτωπες οι κυβερνήσεις σε ένα σκληρό ολοένα και διευρυνόμενης πολιτικής ρευστότητας. Το κλασικό κράτος πρόνοιας (welfare state) μοιάζει να μην είναι έτοιμο ή επαρκές για την αντιμετώπιση των σημερινών και μελλοντικών δυσκολιών, καλώντας μας να είμαστε ανοιχτοί σε νέες, ριζοσπαστικές ιδέες, μία εκ των οποίων είναι το Βασικό Εισόδημα. Πρόκειται για ένα εισόδημα το οποίο καταβάλλεται σε χρήμα, ανά τακτά χρονικά διαστήματα, προς όλους, σε ατομική βάση, χωρίς προηγούμενο έλεγχο πόρων ή οποιαδήποτε υποχρέωση εργασίας.

Το Βασικό Εισόδημα εμφανίζεται ως μια πολιτική πρόταση που λαμβάνει διαχρονικά σαφή στήριξη από τον πράσινο χώρο και μπορεί να συμβάλει στην ενίσχυση της κοινωνικής και της έμφυλης δικαιοσύνης, προσφέροντας απαντήσεις σε μερικές από τις κομβικές ερωτήσεις του καιρού μας: Πώς μπορούν όλοι οι άνθρωποι να ζουν με αξιοπρέπεια και επαρκή μέσα διαβίωσης

στη διάθεσή τους; Πώς μπορεί να διαμορφωθεί ένα σύστημα κοινωνικής ασφάλισης απλό και δίκαιο; Πώς μπορεί να ξεπεραστεί η εργασιακή επισφάλεια και η ανάγκη πολλών να κάνουν περισσότερες από μία δουλειές προκειμένου να εξασφαλίσουν τα απολύτως απαραίτητα;

Στην Ελλάδα το κοινωνικό κράτος, πριν την οικονομική κρίση, υπήρξε αρκετά στιβαρό· ωστόσο, διαχρονικά άφηνε εκτός μέριμνας κεντρικά ζητήματα, όπως η στέγαση (κοινωνική κατοικία), στα οποία η οικογένεια καλούνταν να λειτουργήσει ως ένα ανεπίσημο δίκτυο προστασίας. Σήμερα, ύστερα από συνεχόμενες περικοπές, το κοινωνικό κράτος αποδεικνύεται ανεπαρκές, ανοίγοντας τον δρόμο για αποσπασματικές παρεμβάσεις (επιδόματα, vouchers κ.ο.κ.), οι οποίες διαιωνίζουν τα υφιστάμενα προβλήματα και τις εξαρτήσεις των «ωφελούμενων» από αυτές. Έτσι, φαίνεται πως έχει έρθει και εδώ η ώρα να αναζητήσουμε νέα εργαλεία.

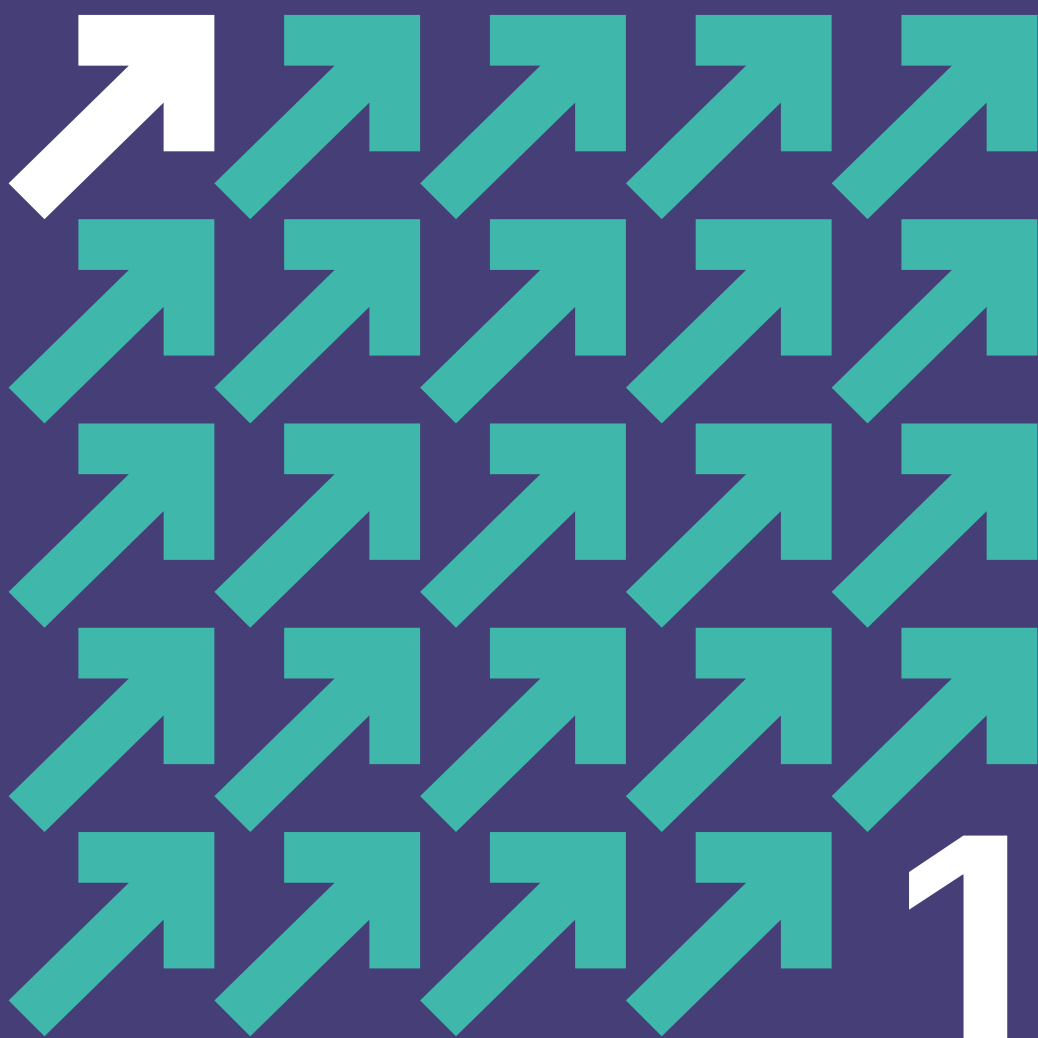
Στο Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ θέλουμε να αποτελούμε μία από τις κινητήριες δυνάμεις ενεργοποίησης ενός δημόσιου διαλόγου, ο οποίος, με ανοιχτό πνεύμα και δημιουργικότητα, θα μπορέσει να αναμετρηθεί με τις κοινωνικές ανισότητες και την πολιτική πόλωση. Σε αυτή την κατεύθυνση, ξεκινήσαμε το πρόγραμμά μας για το Βασικό Εισόδημα, το οποίο αρχικά καταγράφει, σε τοπικό επίπεδο, τις τάσεις και τη διάθεση για αναζήτηση διαφορετικών λύσεων στα υφιστάμενα ζητήματα. Σκοπός μας, ως συνήθως, είναι σε πρώτη φάση να τροφοδοτηθεί ο δημόσιος λόγος με δεδομένα, ενώ παράλληλα γίνονται τα πρώτα απαραίτητα βήματα για μια πιλοτική, τοπική ή/και μερική εφαρμογή του Βασικού Εισοδήματος σε δήμους που έχουν εκδηλώσει ήδη ενδιαφέρον.

Καλή ανάγνωση!

Μιχάλης Γουδής

Διευθυντής του Ίδρύματος Χάινριχ Μπελ - Γραφείο Θεσσαλονίκης

Εισαγωγή

1.1 Γιατί Βασικό Εισόδημα;

Ο κόσμος μας συνεχώς αλλάζει. Σήμερα, για μια ακόμα φορά στην ιστορία, ο ρυθμός προσαρμογής των κοινωνιών δεν φαίνεται να συμβαδίζει με τον ολοένα επιταχυνόμενο ρυθμό της τεχνολογικής εξέλιξης. Παράλληλα, φαίνεται να ζούμε το τέλμα του νεοφιλελεύθερου οικονομικού συστήματος με κύρια συμπτώματα την οικονομική κρίση, την πανδημία, την κλιματική κρίση, αλλά και την κατάρρευση όλο και περισσότερων οικοσυστημάτων που μας συντηρούν στη ζωή. Μιλάμε πλέον για «πρεκαριάτο», δηλαδή για εργαζόμενους που αποδέχονται την εργασιακή επισφάλεια ως κανονικότητα, εν μέσω μεγαλύτερης ανεργίας και υποχώρησης του κοινωνικού κράτους. Πολλές κατηγορίες ευάλωτων ατόμων, όπως μονογονεϊκές οικογένειες, ΛΟΑΤΚΙ+, νέοι/ες, άτομα με αναπηρία και άνθρωποι της τρίτης ηλικίας, διατρέχουν σοβαρό πρόβλημα επιβίωσης, κάτι που αναμφίβολα οδηγεί σε επιδείνωση των δημογραφικών δεικτών της χώρας. Υπάρχει διέξοδος;

Σίγουρα δεν αρκεί μόνο μια απάντηση σε ένα τόσο σύνθετο πρόβλημα. Ωστόσο, φαίνεται πως το Βασικό Εισόδημα μπορεί να αποτελέσει μέρος της λύσης και, μάλιστα, με σημαντικά θετική επίπτωση, ειδικά εκεί όπου υπάρχει η μεγαλύτερη ανάγκη.

Τι είναι όμως το Βασικό Εισόδημα; Το Βασικό Εισόδημα είναι μια εισοδηματική παροχή που καταβάλλεται τακτικά από το Δημόσιο σε όλους τους μόνιμους κατοίκους μιας περιοχής, ατομικά και χωρίς άλλους όρους, σε ύψος που τους προσφέρει οικονομική ασφάλεια. Η καταβολή του, δηλαδή, δεν προϋποθέτει εισοδηματικά κριτήρια ή συμμόρφωση με συγκεκριμένες συμπεριφορές, προσπερνώντας τη συχνά τερατώδη γραφειοκρατία που συνοδεύει τις κρατικές παροχές, η οποία οδηγεί σε στρεβλώσεις και, τελικά, σε πολύ μικρότερο αποτέλεσμα σε σχέση με το κόστος. Επιπλέον, ενδυναμώνει το άτομο και όχι μόνο οικογενειακές μονάδες, διευκολύνοντας για παράδειγμα την έξοδο από κακοποιητικά οικογενειακά περιβάλλοντα, ειδικότερα για γυναίκες και ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Πρόκειται, επίσης, για μια ακατάσχετη παροχή, ακόμα και για τις περιπτώσεις αθέτησης πληρωμής χρεών, ενώ δεν έχει περιορισμούς ως προς τη δαπάνη της.

Παράλληλα, βασικό στοιχείο της οικονομικής ασφάλειας είναι η δυνατότητα του μακροπρόθεσμου σχεδιασμού και, γι' αυτόν τον λόγο, το Βασικό Εισόδημα πιστώνεται τακτικά, σε μηνιαία βάση. Με άλλα λόγια, χαρακτηρίζεται από προβλεψιμότητα και, άρα, τη δυνατότητα για το κάθε άτομο να επενδύσει, να σχεδιάσει και να δημιουργήσει χωρίς τους συνήθεις περιορισμούς, απελευθερώνοντας έτσι τη δημιουργία και την εφευρετικότητα ενός σημαντικού μέρους της κοινωνίας. Την ίδια στιγμή, το δικαίωμα για Βασικό Εισόδημα δεν θα πρέπει να λειτουργήσει ως μέσο αποδιάρθρωσης

του κράτους πρόνοιας¹. Η αναγκαιότητα αυτή γίνεται καλύτερα κατανοητή, λαμβάνοντας υπόψη για παράδειγμα τις επιπρόσθετες ανάγκες στην καθημερινότητα ενός ατόμου με αναπηρία.

Καταλαβαίνει, λοιπόν, κανείς ότι στην αναζήτηση διεξόδων από το τέλμα του αποτυχημένου οικονομικού και κοινωνικού μας μοντέλου, οι απαντήσεις χρειάζεται να είναι θαρραλέες. Το Βασικό Εισόδημα ίσως να μην είναι ικανό από μόνο του να προσφέρει διέξοδο, προσφέρει ωστόσο μια αλλαγή οικονομικού παραδείγματος με σημαντικά θετικές επιπτώσεις, όπως αποδεικνύουν οι διάφορες πιλοτικές εφαρμογές του ανά τον πλανήτη. Διαφέρει, έτσι, σημαντικά από τις περισσότερες, εάν όχι όλες, τις παροχές που βρίσκουμε σε δυτικά συστήματα κοινωνικής ευημερίας. Ειδικά τις τελευταίες δεκαετίες, το πλαίσιο της κοινωνικής προστασίας των ευρωπαϊκών κρατών έχει μετασηματιστεί, επικεντρώνοντας την προσοχή του στην καταπολέμηση της ακραίας φτώχειας, κυρίως μέσω επιλεκτικών παροχών και ενίσχυσης της απασχολησιμότητας².

1.2 Γιατί πιλοτική εφαρμογή του Βασικού Εισοδήματος;

Στην κοινότητα των ακαδημαϊκών, των ερευνητών και των ακτιβιστών που ασχολούνται με το Βασικό Εισόδημα κατά καιρούς ξεσπάει ενδιαφέρουσα και έντονη διαμάχη με θέμα την αναγκαιότητα και την εγκυρότητα των πιλοτικών προγραμμάτων. Για παράδειγμα, ο Van Parijs υποστηρίζει ότι κάθε πιλοτικό πρόγραμμα έχει τους περιορισμούς του, επομένως δεν μπορούμε να αντλήσουμε ασφαλή συμπεράσματα από την εφαρμογή τους. Επιπλέον, «τα προγράμματα δεν είναι πολύ ελπιδοφόρα από την άποψη του τι μπορούμε να μάθουμε από αυτά για τη βιωσιμότητα της εφαρμογής του Βασικού Εισοδήματος στην πραγματική ζωή»³.

Την ίδια στιγμή, το πλήθος των πιλοτικών προγραμμάτων που έχουν ήδη εφαρμοστεί ή πρόκειται να εφαρμοστούν⁴ φαίνεται να λειτουργεί ως αντιπερισπασμός από τους πολιτικούς παράγοντες, οι οποίοι προτιμούν απλώς να πειραματίζονται αποσπασματικά με το Βασικό Εισόδημα αντί να αφοσιωθούν στην εφαρμογή του ως μια μόνιμη πολιτική⁵. Μια βασική δικαιο-

1. Standing, G. (2021). Βασικό εισόδημα: Πώς θα το πετύχουμε. Αθήνα: Παπασωτηρίου.

2. Παπαθεοδώρου, Χ. (2020). «Οικονομική ανισότητα και φτώχεια». Στο: Παπαθεοδώρου, Χ. & Σακελλαρόπουλος, Θ. (επιμ.) *Τα Οικονομικά της Κοινωνικής Πολιτικής*. Αθήνα: Διόνικος.

3. Van Parijs, P. & Vanderborght, Y. (2021). *Βασικό εισόδημα για όλους: Μια ριζοσπαστική και ρεαλιστική πρόταση για μια ελεύθερη κοινωνία*. Αθήνα: Πόλις, σ. 144.

4. Stanford Basic Income Lab [cartographer] (2020). "Global Map of Basic Income Experiments" [map]. Retrieved from <https://basicincome.stanford.edu/experiments-map/>

5. Chrisp, J. (2017). "Basic income: Beyond left and right?" *Juncture*, 23(4), 266-270.

λογία για αυτή την επιλογή είναι η αβεβαιότητα σχετικά με τις επιπτώσεις του Βασικού Εισοδήματος στη ζωή των ανθρώπων, την αγορά εργασίας, την κοινωνία και την οικονομία ευρύτερα, καθώς και η ευαλωτότητα μιας τέτοιας πρότασης στον δημόσιο διάλογο.

Είναι σημαντικό να υπογραμμίσουμε ότι τα πιλοτικά προγράμματα δεν είναι απαραίτητα, ώστε να τεκμηριωθεί η ορθότητα του Βασικού Εισοδήματος. Η διεκδίκησή του αποτελεί ζήτημα κοινωνικής δικαιοσύνης και δίκαιης κατανομής του δημόσιου πλούτου, τον οποίο η κοινωνία έχει δημιουργήσει μέσα από την εργασία ανά τους αιώνες. Η καθολική εφαρμογή του θα ενίσχυε διάφορες μορφές ελευθερίας, ενώ παράλληλα θα εξασφάλιζε τη βασική ασφάλεια διαβίωσης για όλους· μια ασφάλεια που θα πρέπει να θεωρείται δημόσιο αγαθό, καθώς η αξία της αυξάνεται όταν είναι διαθέσιμη σε όλους⁶.

Ωστόσο, είναι επίσης αλήθεια ότι αν τα πιλοτικά προγράμματα σχεδιαστούν και εφαρμοστούν σωστά, μπορούν να συμβάλλουν στη νομιμοποίηση του Βασικού Εισοδήματος, αντιμετωπίζοντας τις αντιρρήσεις «χαμηλού κινδύνου». Αυτές οι «εργαλειακές» αντιρρήσεις περιλαμβάνουν στερεοτυπικές απόψεις, όπως ότι «το Βασικό Εισόδημα θα κάνει τους ανθρώπους τεμπέληδες» ή ότι «οι άνθρωποι θα ξοδέψουν το Βασικό Εισόδημα σε ποτά, ναρκωτικά ή καπνό»⁷. Ένα πιλοτικό πρόγραμμα, συνεπώς, μπορεί να είναι πολλαπλώς χρήσιμο, καθώς, σύμφωνα με τον Standing⁸, μπορεί να προσφέρει μια εικόνα του πώς το Βασικό Εισόδημα εφαρμόζεται, πώς επηρεάζει τις απόψεις και τις πεποιθήσεις των ανθρώπων, πώς αλλάζει τις συμπεριφορές τους, καθώς και ποιες επιπρόσθετες αλλαγές σε θεσμικό ή πολιτικό επίπεδο μπορούν να ενισχύσουν τα θετικά αποτελέσματα και να μειώσουν τα αρνητικά.

1.3 Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης στην πιλοτική εφαρμογή

Σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον διακυβέρνησης, όπου η αποκέντρωση (glocalisation) διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο, η σημασία της τοπικής αυτοδιοίκησης αναδεικνύεται περισσότερο από ποτέ⁹. Η αυξανόμενη τάση παγκοσμιοποίησης συνοδεύτηκε από την αποκέντρωση σημαντικών αρμοδιοτήτων και πεδίων πολιτικής και τη μεταφορά τους στις τοπικές αρχές. Σαφέστατα, η οικονομική κρίση της τελευταίας δεκαετίας και η πανδημία

6. Standing, G. (2021). Ό.π. σημ. 1.

7. Standing, G. (2021) "Basic Income Pilots: Uses, Limitations and Design Principles". *Basic Income Studies*, 16(1).

8. Standing, G. (2021). Ό.π. σημ. 7.

9. Χλέπας, Ν. (2021). *Η Τοπική αυτοδιοίκηση στη Μετα-κορωνοϊό Εποχή*. Αθήνα: διαΝΕΟσις [στο https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2021/01/Chlepas_January.pdf].

του κορωνοϊού επέδρασαν καταλυτικά στην ενίσχυση του ρόλου της τοπικής αυτοδιοίκησης στην αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων, υπογραμμίζοντας τη ζωτική της σημασία. Στην περίπτωση της Ελλάδας, μιλάμε κυρίως για την πρωτοβάθμια τοπική αυτοδιοίκηση, δηλαδή τους Δήμους.

Ειδικά για το Βασικό Εισόδημα, πρέπει να επισημάνουμε ότι όσες φορές εφαρμόστηκε (πιλοτικά ή κανονικά) ανά τον κόσμο, κατά κανόνα οι Δήμοι και οι κοινότητες είχαν την πρωτοβουλία, τον σχεδιασμό, τη διαχείριση ή και την οικονομική κατάρτιση του σχετικού προγράμματος. Κατά τη διάρκεια των εργασιών της Ακαδημίας για το Βασικό Εισόδημα τόσο ο Δήμαρχος Νεάπολης – Συκεών, Σίμος Δανηλίδης, όσο και η ανθρωπολόγος Angelina Kussy, τόνισαν τη σημασία των πόλεων στην εφαρμογή κοινωνικών πολιτικών λόγω της άμεσης σχέσης τους με τους πολίτες. Παράλληλα, αναγνώρισαν προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπιστούν προς αυτή την κατεύθυνση, με ειδικές αναφορές στα ζητήματα χρηματοδότησης, θεσμικού πλαισίου εφαρμογής και ερευνητικής παρακολούθησης όσων λαμβάνουν μέρος σε πιλοτικά προγράμματα¹⁰.

Κατά συνέπεια, η παρούσα μελέτη αποτελεί μια προσπάθεια ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης, αλλά και διερεύνησης της δυνατότητας και της βούλησης της πολιτικής ηγεσίας των Δήμων να υποστηρίξουν προγράμματα πιλοτικής εφαρμογής του Βασικού Εισοδήματος στον Δήμο τους ή, και ευρύτερα, σε έναν φορέα τοπικής αυτοδιοίκησης της Ελλάδας. Παράλληλα, η μελέτη αυτή αποτελεί μια πρώτη απόπειρα καταγραφής των βασικότερων προκλήσεων που αναδύονται προς αυτή την κατεύθυνση.

Ειδικότερα, είναι σε πρώτη φάση σημαντικό να διαπιστωθεί το κατά πόσο η τοπική αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα έχει τη θεσμική δυνατότητα, αλλά και την οικονομική ευχέρεια, να εφαρμόσει, έστω και πειραματικά, προγράμματα Βασικού Εισοδήματος στους Δήμους της Ελλάδας. Το ερώτημα αυτό θέτει το ειδικό πλαίσιο της έρευνας, που είναι η διερεύνηση της στάσης και των απόψεων των Δημάρχων για το Βασικό Εισόδημα, μέσω της οποίας επιδιώκεται μια πρώτη εκτίμηση των δυνατοτήτων και των προθέσεών τους να συμμετάσχουν σε δράσεις για την προώθησή του.

Δεν είναι υπερβολή να πούμε ότι η τοπική αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα έως το 1994 είχε περιορισμένες δυνατότητες και δυναμική. Η μικρή αυτή δυναμική, βέβαια, παρατηρείται και στην υπόλοιπη Ευρώπη (και τον κόσμο) ανά περιόδους. Στα κράτη της κεντρικής Ευρώπης η παραχώρηση αρμοδιοτήτων και δυνατοτήτων σε υπο-εθνικά κέντρα πολιτικής διακυβέρνησης ξεκίνησε μόλις τη δεκαετία του '80. Όσον αφορά την ΕΕ, η εισαγωγή του νέου

10. «Ακαδημία για το Βασικό Εισόδημα: Δημοτικές κοινωνικές πολιτικές», *Pressenza Athens*, 4 Απριλίου 2022. Ανακτήθηκε από <https://www.pressenza.com/el/2022/04/akadimia-gia-to-vasiko-eisodima-dimotikes-koinonikes-politikes/>

δημόσιου μανάτζμεντ και της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης συνέβαλε στην αποκέντρωση ορισμένων διαδικασιών λήψης αποφάσεων, χάραξης πολιτικής και διαχείρισης τοπικών υποθέσεων, ανεξάρτητα από τους αρχικούς στόχους αυτών των αλλαγών¹¹.

Πράγματι, και στην Ελλάδα η αλλαγή αυτή ξεκίνησε τη δεκαετία του '80, αν και λιγότερο δυναμικά σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη. Τα σχετικά νομοθετήματα παρείχαν περιορισμένες δυνατότητες στην τοπική αυτοδιοίκηση, καθιστώντας την απλώς συμμετέχουσα σε ορισμένες πτυχές τοπικών πολιτικών. Στη συνέχεια, η δεκαετία του '90 έφερε μια οργανωτική και δομική αλλαγή στην τοπική αυτοδιοίκηση, η οποία, όμως, δεν συνοδεύτηκε από ενίσχυση του ρόλου που αυτή επρόκειτο να διαδραματίσει. Ο κυριότερος λόγος γι' αυτό ήταν πιθανώς η αναντιστοιχία ανάμεσα στις αρμοδιότητες που της ανατέθηκαν και τους διαθέσιμους πόρους που είχε στη διάθεσή της. Η αναβάθμιση της τοπικής αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκε ουσιαστικά με τον Νόμο 3852/2010, γνωστό ως «Πρόγραμμα Καλλικράτης», που, σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση που ξεσπούσε την ίδια περίοδο, καθιστούσε την τοπική αυτοδιοίκηση τόσο σημαντική όσο περίπου είναι σήμερα¹².

Σήμερα, η τοπική αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα και, συγκεκριμένα, οι Δήμοι, οι οποίοι αποτελούν τον βασικό πυρήνα των λειτουργιών της, είναι επιφορτισμένη, σχεδόν αποκλειστικά, με τη διάχυση του πολιτισμού και του αθλητισμού αλλά και την οργάνωση της κοινωνικής προστασίας. Ειδικά ως προς το τελευταίο, που αφορά άμεσα την παρούσα μελέτη, η τοπική αυτοδιοίκηση διαχειρίζεται προγράμματα κοινωνικής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο, με έμφαση στη φροντίδα ηλικιωμένων και παιδιών. Επίσης, όμως, οι λειτουργίες της εκτείνονται σε ευρύτερα πεδία παρέμβασης, όπως είναι η καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, μέσω της επισιτιστικής και υλικής βοήθειας, η παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών σε θύματα ενδοοικογενειακής βίας, η αντιμετώπιση της ανεργίας και η πρόληψη των εξαρτήσεων. Ίσως η πιο αξιοσημείωτη παρέμβαση, που αφορά πιο άμεσα την παρούσα μελέτη, είναι η υλοποίηση του πιλοτικού προγράμματος «Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης» και η επακόλουθη εφαρμογή του –εθνικού– Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος¹³.

Όλα τα παραπάνω έχουν δύο κοινά χαρακτηριστικά. Πρώτον, αποτελούν μέτρα τα οποία πάρθηκαν κυρίως σε εθνικό ή/και υπερεθνικό επίπεδο, με τους Δήμους να αναλαμβάνουν κατά κύριο λόγο τη διαχείρισή τους. Δεύτερον,

11. Σκαμνάκης, Χ. (2018). «Περιφερειακές και Κοινωνικές Πολιτικές». Στο: Σακελλαρόπουλος, Θ., Οικονόμου, Χ., Σκαμνάκης, Χ. & Αγγελάκη, Μ. (επιμ.) *Κοινωνική Πολιτική*. Αθήνα: Διόνικος.

12. Σκαμνάκης, Χ. (2020). *Η Κοινωνική Πολιτική στην Αυτοδιοίκηση*. Αθήνα: Διόνικος.

13. Στρατηγάκη, Μ. (2021). «Ολοκληρωμένες υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας στον Δήμο Αθηναίων». *Κοινωνική Πολιτική*, 15, 92-106.

υλοποιούνται στη συντριπτική τους πλειονότητα με εθνικούς ή/και κοινοτικούς πόρους. Αυτά τα χαρακτηριστικά είναι κρίσιμα, καθώς συνιστούν τον κανόνα και θέτουν το πλαίσιο λειτουργίας της τοπικής αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα, η οποία στερείται της ευχέρειας διαμόρφωσης πολιτικών, τόσο σε θεσμικό όσο και σε επίπεδο πόρων¹⁴. Από αυτή την άποψη, είναι απαραίτητο να σχεδιαστούν και να αναπτυχθούν δράσεις υποστήριξης της οικονομικής και διαχειριστικής ικανότητας των Δήμων, διευρύνοντας όχι μόνο την πρόσβασή τους σε διεθνείς και εθνικούς πόρους, αλλά και τη γνώση των στελεχών τους αναφορικά με τους τοπικούς «ανεκμετάλλευτους» πόρους, οι οποίοι διασφαλίζουν και την αειφόρο λειτουργία τους.

Ωστόσο, παρότι η τοπική αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα είναι αποδυναμωμένη ως προς τη δυνατότητα διαμόρφωσης πολιτικών, είναι σημαντικό να επισημάνουμε πως αυτό δεν συνεπάγεται ούτε έλλειψη επιθυμίας να ανταποκριθεί στις ανάγκες της κοινωνίας, ούτε έλλειψη πρόθεσης των ίδιων των Δημάρχων να διεκδικήσουν μεγαλύτερη θεσμική ευχέρεια.

14. Σκαμνάκης, Χ. (2020). Ό.π. σημ. 12.

Μια πανελλαδική έρευνα για
τις αντιλήψεις των Δημάρχων
της Ελλάδας για το Βασικό
Εισόδημα

2.1 Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Λαμβάνοντας υπόψη την έλλειψη μελετών για το Βασικό Εισόδημα στην Ελλάδα και τη σχετική αγνόησή του ως ζήτημα, η ομάδα Contentativa, σε συνεργασία με το Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής του Παντείου Πανεπιστημίου και με την υποστήριξη του Γραφείου Θεσσαλονίκης του Ιδρύματος Χάινριχ Μπελ, πραγματοποίησε έρευνα σε δύο στάδια (έτος 2022 – έτος 2023), όπως περιγράφεται παρακάτω.

Το πρώτο μέρος είχε σκοπό να κινήσει το ενδιαφέρον των Δημάρχων για το Βασικό Εισόδημα, τα χαρακτηριστικά και τις δυνατότητες εφαρμογής του. Επιπλέον, στόχευε να αποτυπώσει και έπειτα να αναλύσει τις γνώσεις τους πάνω σε αυτό, καθώς και τη στάση τους απέναντι στην πιθανότητα εφαρμογής ενός πιλοτικού προγράμματος στον Δήμο τους. Βάσει αυτών των ερευνητικών ερωτημάτων, επιλέχθηκε η απογραφική μέθοδος μέσω της αποστολής ενός ειδικά σχεδιασμένου ερωτηματολογίου, το οποίο απευθυνόταν και στους 332 Δημάρχους της χώρας. Ο κύριος στόχος ήταν να ενημερωθούν για την ιδέα του Βασικού Εισοδήματος και να προβληματιστούν πάνω σε αυτή, ανεξάρτητα από τον βαθμό απόκρισής τους στην έρευνα. Η μέθοδος αυτή κατέστη αρχικά εφαρμόσιμη, καθώς ο πληθυσμός της ομάδας στόχου μπορούσε να προσεγγιστεί στο σύνολό του, ενώ, ανάλογα με το επίπεδο απόκρισης, τα αποτελέσματα θα μπορούσαν να γενικευτούν¹⁵. Η έρευνα αυτή διεξήχθη από τον Ιούλιο έως τον Σεπτέμβριο του 2022.

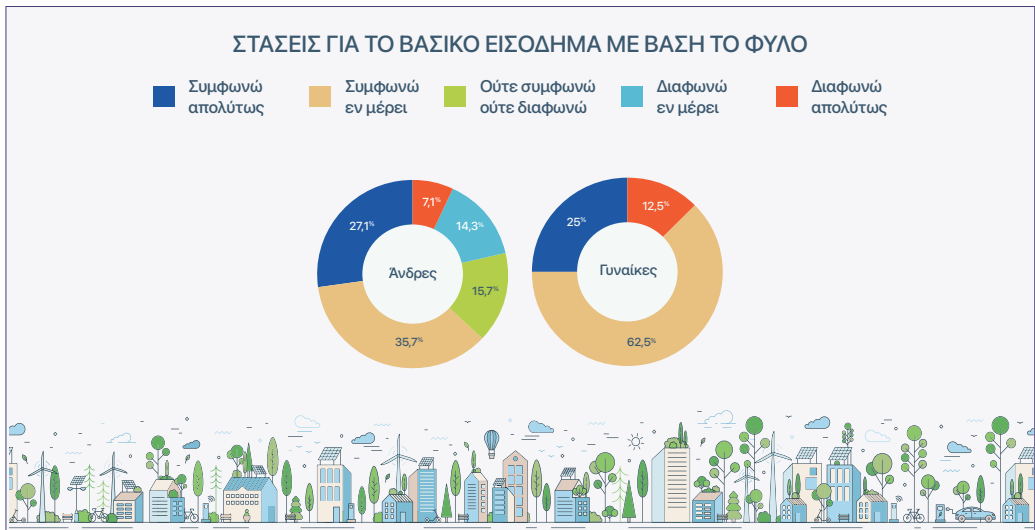
Στη συνέχεια, με τη λογική της συνεργασίας με τους πιο θετικά προσκείμενους Δημάρχους, ως μελέτες περίπτωσης επιλέχθηκαν ο Δήμος Τρικκαίων και ο Δήμος Χαλανδρίου. Ο στόχος ήταν να καταγραφούν σε βάθος οι γνώσεις και οι στάσεις εκπροσώπων, φορέων και συλλογικοτήτων της Τοπικής αυτοδιοίκησης πάνω σε θέματα φτώχειας και κοινωνικής πολιτικής, καθώς, επίσης, και οι απόψεις τους πάνω στην ιδέα του Βασικού Εισοδήματος και της δυνατότητας πιλοτικής εφαρμογής του στον Δήμο τους. Ο Δήμος Τρικκαίων επιλέχτηκε ως ένας μεσαίος αστικός Δήμος της περιφέρειας, με επαρκή πληθυσμό για την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων. Ο Δήμος Χαλανδρίου επιλέχθηκε ως ο μεγαλύτερος Δήμος του Βόρειου Τομέα Αθηνών, σε άμεση γειτνίαση με το Μητροπολιτικό Κέντρο της Αθήνας. Επιπλέον, στην απόφαση επιλογής συνέβαλε αποφασιστικά το γεγονός ότι οι δύο Δήμοι πρωτοστατούν σε αστικές καινοτομίες. Η έρευνα αυτή διεξήχθη από τον Φεβρουάριο ως τον Νοέμβριο του 2023¹⁶.

15. Αναλυτικά για τη Μεθοδολογία της Ποσοτικής έρευνας βλ. Παράρτημα Ι.

16. Αναλυτικά για τη Μεθοδολογία της Ποιοτικής έρευνας βλ. Παράρτημα Ι.

2.2 Βασικά χαρακτηριστικά ερωτώμενων

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε το 2022, επομένως συμμετείχαν εκλεγμένοι Δήμαρχοι θητείας 2019 – 2023. Στο ερωτηματολόγιο συμμετείχαν κατά συντριπτική πλειονότητα άνδρες (89,7%), ενώ η επικρατούσα ηλικιακή ομάδα του δείγματος είναι τα 50-64 έτη (64,1%), και επικρατέστερη οικογενειακή κατάσταση είναι η επιλογή «παντρεμένος/η με παιδιά», ξανά σε συντριπτική πλειονότητα (80,8%). Ως προς το ανώτατο εκπαιδευτικό επίπεδο, οι μισοί/ές συμμετέχοντες/ουσες Δήμαρχοι είναι κάτοχοι τίτλων σπουδών ΤΕΙ/ΑΕΙ (50,0%), με το 24,4% των υπολοίπων να κατέχουν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών. Στο σημείο αυτό, αξίζει να γίνει μια αναφορά με βάση το φύλο που δήλωσαν οι συμμετέχοντες/ουσες¹⁷, καθώς οι γυναίκες Δήμαρχοι που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο ήταν 8, ενώ ο συνολικός αριθμός γυναικών Δημάρχων είναι 19, δηλαδή συμμετείχε στην έρευνα το 42,1%. Η αντίστοιχη αναλογία για τους άνδρες Δημάρχους ήταν 22,4%.

Όσον αφορά το επίπεδο εμπειρίας και συμμετοχής των ερωτώμενων στον θεσμό της τοπικής αυτοδιοίκησης, ένα 44,9% δραστηριοποιείται σε αυτή για περισσότερα από 15 έτη. Στην ερώτηση επί πόσα έτη αποτελούν εκλεγμένα μέλη τοπικού ή/και δημοτικού συμβουλίου, οι απαντήσεις είναι σχετικά ομοιόμορφα κατανομημένες, με επικρατέστερη την επιλογή «πάνω από 15 έτη» (32,1%), η οποία, ωστόσο, είναι αρκετά κοντά με τις υπόλοιπες.

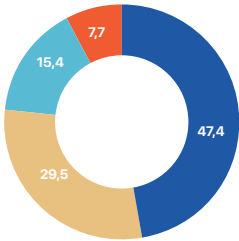
17. Οι διαθέσιμες επιλογές περιλάμβαναν μόνο δύο φύλα στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας.

Ακόμη, παρατηρούμε ότι περίπου οι μισοί/μισές συμμετέχοντες/ουσες στην έρευνα είναι Δήμαρχοι πρώτης θητείας.

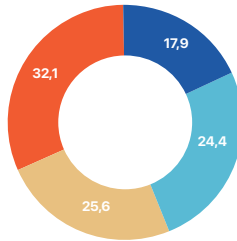
Τέλος, το 66,7% είπε ότι σίγουρα θα θέσει ξανά υποψηφιότητα για τη θέση του/της Δημάρχου στις επόμενες εκλογές και το 21,8% απάντησε «μάλλον ναι». Συνολικά το ποσοστό θετικής απόκρισης σε ενδεχόμενη νέα υποψηφιότητα έφτασε το 88,4%.

ΘΗΤΕΙΑ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

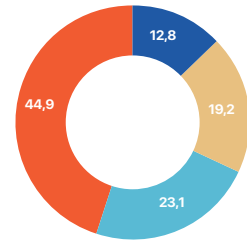
■ Μέχρι και 5 έτη (%) ■ Από 6 έως και 10 έτη (%) ■ Από 11 έως και 15 έτη (%) ■ Πάνω από 15 έτη (%)

Χρόνια θητείας ως δήμαρχος μέχρι σήμερα

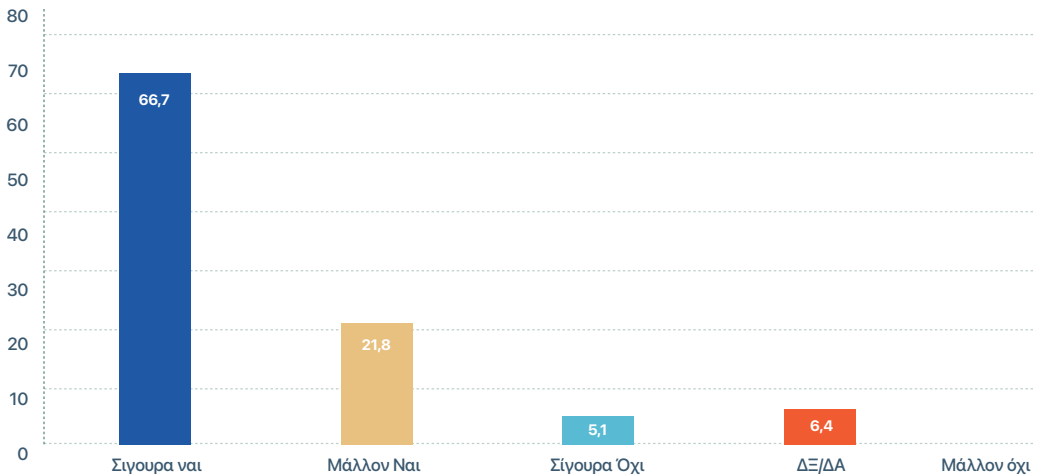

Χρόνια θητείας ως εκλεγμένο μέλος τοπικού ή και δημοτικού συμβουλίου

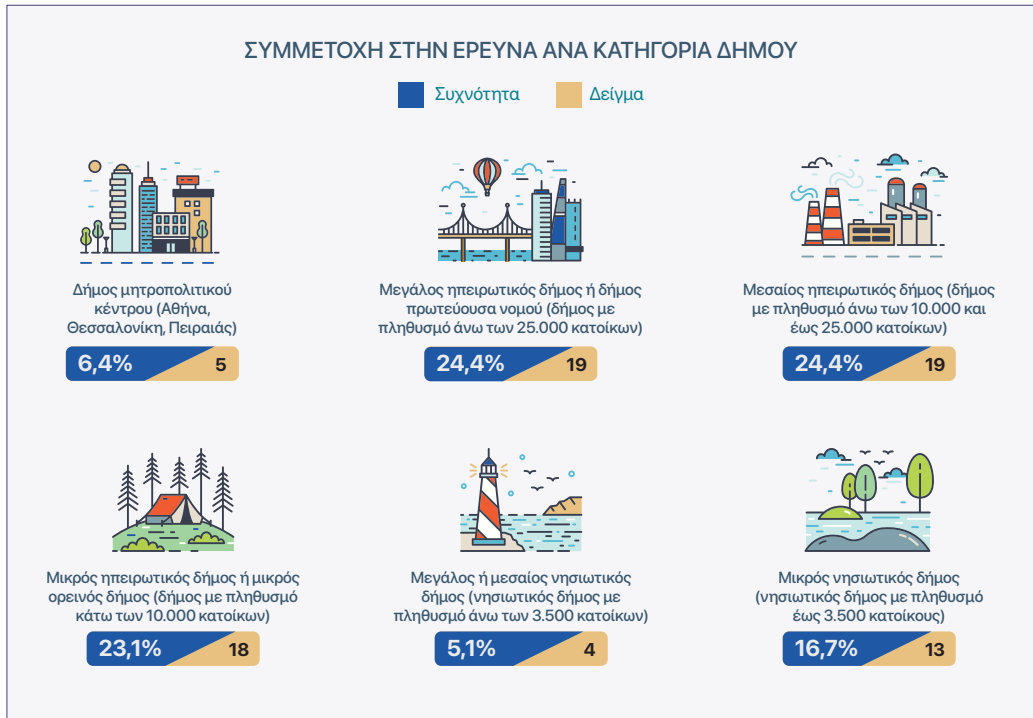
Χρόνια ενασχόλησης με την τοπική αυτοδιοίκηση ανεξάρτητα από την εκλογή σε θέση ευθύνης

ΠΡΟΘΕΣΗ ΕΚ ΝΕΟΥ ΥΠΟΨΗΦΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΙΣ ΕΠΟΜΕΝΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ

2.3 Χαρακτηριστικά Δήμων

Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά των Δήμων, παρατηρείται μια σχετικά ομοιόμορφη κατανομή στο δείγμα, ως προς την κατηγορία στην οποία ανήκει ο Δήμος¹⁸ των συμμετεχόντων/ουσών Δημάρχων που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο όπως μπορούμε να δούμε στον παρακάτω πίνακα.

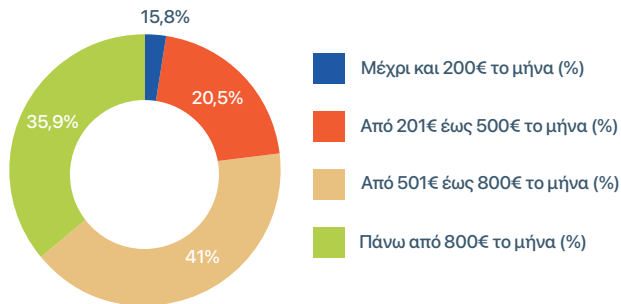
Όσον αφορά τους κύριους τομείς οικονομικής δραστηριότητας στους Δήμους που συμμετείχαν στην έρευνα, ζητήθηκε από τους Δημάρχους να τους ιεραρχήσουν. Το 46,2% ανέδειξε ως 1ο κύριο τομέα την επιλογή «αγροτικός τομέας – αλιεία», το 37,2% τον «τουρισμό» και το 10,3% τις «υπηρεσίες (πλην τουρισμού)».

18. Οι κατηγορίες Δήμων που δόθηκαν ως επιτρεπτές απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο επιλέχθηκαν αυτούσιες από το αρθ. 2Α, παρ. 1 του Ν. 1852/2010, όπως αυτό προστέθηκε με τον Ν. 4555/2018, ως η πλέον επίσημη κατηγοριοποίηση των ΟΤΑ 1ου βαθμού.

Επίσης, αναφορικά με το ύψος του βασικού ατομικού εισοδήματος που θεωρούν ότι είναι επαρκές για την αξιοπρεπή διαβίωση στον Δήμο τους, οι απαντήσεις των Δημάρχων είναι οι εξής:

ΥΨΟΣ ΒΑΣΙΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΑΞΙΟΠΡΕΠΗ ΔΙΑΒΙΩΣΗ

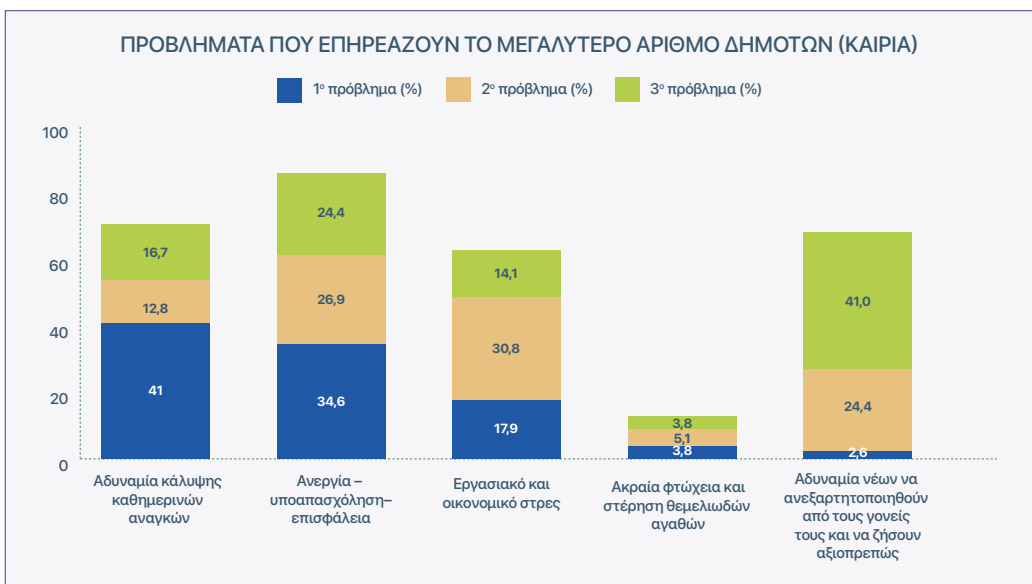

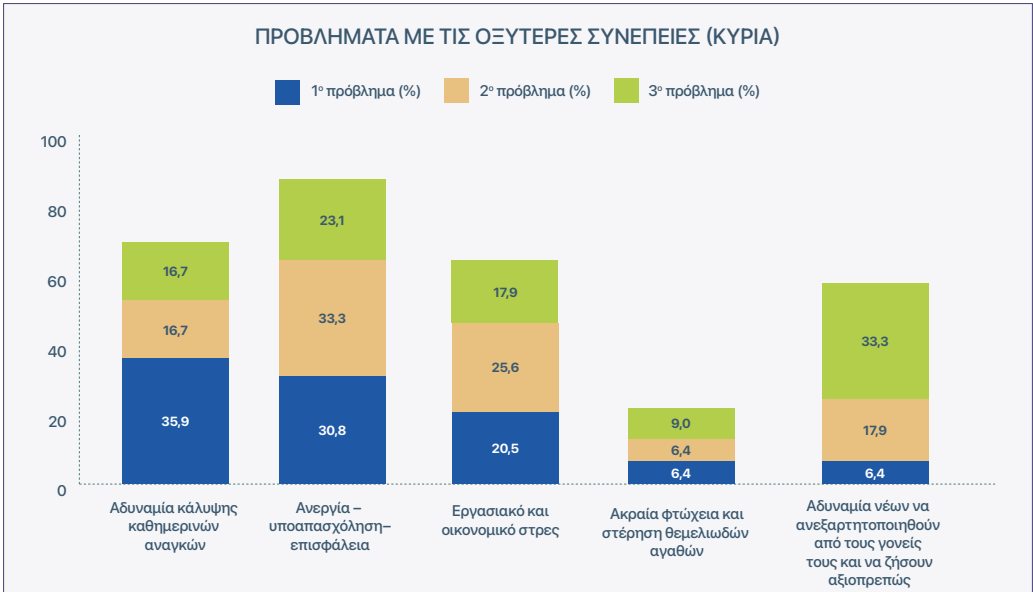
2.4 Οι απόψεις των Δημάρχων για τα κοινωνικά προβλήματα και τα κοινωνικά επιδόματα

Στις πρώτες δύο ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, ζητήθηκε από τους/τις Δημάρχους να επισημάνουν τα προβλήματα που θεωρούν ότι επηρεάζουν τον μεγαλύτερο αριθμό δημοτών τους (καίρια προβλήματα), καθώς και εκείνα που προκαλούν τις οξύτερες συνέπειες (κύρια προβλήματα). Οι ερωτήσεις, επίσης, περιλάμβαναν τη διαβάθμιση των προβλημάτων σε πρώτο, δεύτερο και τρίτο πρόβλημα (ιεραρχικά), ενώ οι επιλογές που τους δόθηκαν ήταν οι εξής:

- Αδυναμία κάλυψης καθημερινών αναγκών
- Εργασιακό και οικονομικό στρες
- Ανεργία – υποαπασχόληση – επισφάλεια
- Αδυναμία νέων να ανεξαρτητοποιηθούν από τους γονείς τους και να ζήσουν αξιοπρεπώς
- Ακραία φτώχεια και στέρηση θεμελιωδών αγαθών

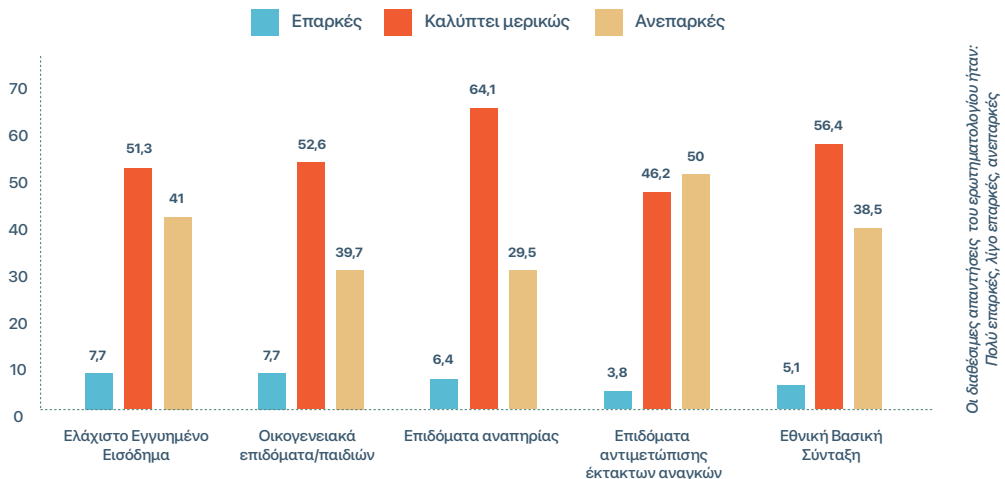
Όπως φαίνεται στους παρακάτω πίνακες, και στις δύο κατηγορίες ερωτημάτων ως πρώτο πρόβλημα επιλέχθηκε η «αδυναμία κάλυψης καθημερινών αναγκών» σε ποσοστό 41,0% και 35,9% αντίστοιχα, ως δεύτερο η «ανεργία – υποαπασχόληση – επισφάλεια» (34,6% και 30,8%) και ως τρίτο το «εργασιακό και οικονομικό στρες» (17,9% και 20,5%).

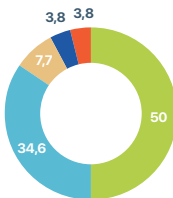
Στη συνέχεια, οι Δήμαρχοι κλήθηκαν να αξιολογήσουν την επάρκεια των επιδομάτων και παροχών ως προς την κάλυψη των αναγκών των ατόμων και των οικογενειών που τα λαμβάνουν. Μια γρήγορη ματιά στο σχετικό Γράφημα είναι ικανή ώστε να καταστεί σαφές ότι κανένα από τα παραπάνω επιδόματα/παροχές δεν αξιολογείται ιδιαίτερα θετικά. Παίρνοντας ως παράδειγμα το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα, το οποίο αφορά άμεσα την παρούσα μελέτη, οι Δήμαρχοι απάντησαν: σε ποσοστό 41% ότι είναι ανεπαρκές, σε ποσοστό 51,3% ότι καλύπτει μερικώς τις ανάγκες αυτών που το λαμβάνουν και μόλις το 7,7% δήλωσε ότι το θεωρεί επαρκές.

Κατά την άποψή σας, πόσο επαρκή είναι τα παρακάτω επιδόματα/παροχές για την κάλυψη των αναγκών αυτών που τα λαμβάνουν;

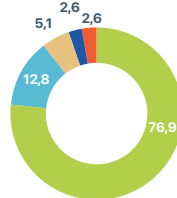

Έπειτα, οι Δήμαρχοι ρωτήθηκαν για τον βαθμό συμφωνίας τους με 6 διαφορετικές προτάσεις, πάνω σε μια 5βαθμική κλίμακα (με επιλογές από «Συμφωνώ απολύτως» έως και «Διαφωνώ απολύτως»). Οι απαντήσεις τους καταγράφονται στο παρακάτω γράφημα. Είναι σημαντικό να τις δούμε πιο αναλυτικά, καθώς η ερώτηση αυτή μας εισάγει στα ερωτήματα που αφορούν το Βασικό Εισόδημα.

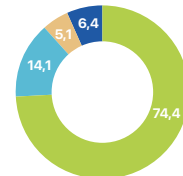
ΣΤΑΣΕΙΣ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ

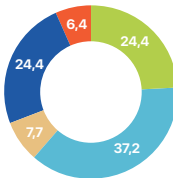
Η πολιτεία οφείλει να διασφαλίζει σε όσους διαμένουν νόμιμα στην επικράτεια της ένα επαρκές εισόδημα για την αξιοπρεπή διαβίωση

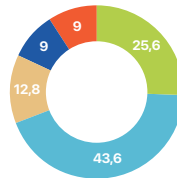
Τα επιδόματα και οι εισοδηματικές ενισχύσεις πρέπει να είναι ακατάσχετα για χρέη προς το δημόσιο

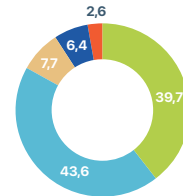
Τα επιδόματα και οι εισοδηματικές ενισχύσεις πρέπει να είναι αφορολόγητα.

Τα επιδόματα και οι εισοδηματικές ενισχύσεις πρέπει να δίνονται σε ατομική βάση και ανεξάρτητα από τη σύνθεση του νοικοκυριού

Τα επιδόματα και οι εισοδηματικές ενισχύσεις πρέπει να δίνονται μόνο σε όσους ακολουθούν κοινωνικά πρότυπα αποδεκτής συμπεριφοράς

Τα επιδόματα και οι εισοδηματικές ενισχύσεις πρέπει να δίνονται μόνο σε όσους δεν διαθέτουν δικούς τους επαρκείς πόρους επιβίωσης

Έτσι, είναι ενδιαφέρον ότι στην ερώτηση αν «τα επιδόματα και οι εισοδηματικές ενισχύσεις πρέπει να δίνονται μόνο σε όσους/ες δεν διαθέτουν δικούς τους επαρκείς πόρους επιβίωσης (εισόδημα, καταθέσεις, περιουσία)», η συντριπτική πλειονότητα (83,3%) συμφωνεί απολύτως ή εν μέρει. Η στάση αυτή έρχεται σε ευθεία αντίθεση με την καθολικότητα του Βασικού Εισοδήματος. Μόλις το 9% διαφωνεί απολύτως ή μερικώς με τα εισοδηματικά και περιουσιακά κριτήρια, δίνοντας μια προοπτική συμφωνίας με το Βασικό Εισόδημα.

Σχετικά με το εάν «τα επιδόματα και οι εισοδηματικές ενισχύσεις πρέπει να δίνονται μόνο σε όσους/ες ακολουθούν συγκεκριμένα πρότυπα κοινωνικά αποδεκτής συμπεριφοράς (π.χ. αποδεδειγμένα αναζητούν εργασία, συμμετέχουν σε προγράμματα εκπαίδευσης για τη βελτίωση των δεξιοτήτων τους, δεν κάνουν κατάχρηση αλκοόλ ή χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών),

παρατηρείται ένα σημαντικό ποσοστό συμφωνίας (69,2%). Η συμφωνία με τέτοιου είδους περιορισμούς είναι, επίσης, αντίθετη με την αρχή της καθολικότητας του Βασικού Εισοδήματος. Στην ίδια ερώτηση, το 12,8% δήλωσε ουδετερότητα (ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ), ενώ το 18,0% εξέφρασε τη διαφωνία του.

Στις ερωτήσεις σχετικές με το αν «τα επιδόματα και οι εισοδηματικές ενισχύσεις πρέπει να είναι αφορολόγητα» και αν «πρέπει να είναι ακατάσχετα για χρέη προς το Δημόσιο», οι απαντήσεις ήταν κατά πλειοψηφία θετικές. Συγκεκριμένα, εκφράστηκε (πλήρης ή μερική) συμφωνία σε ποσοστά 88,5% και 89,7%, αντίστοιχα, ενώ διαφωνία καταγράφηκε σε ποσοστά 6,4% και 5,1%. Σε αυτά τα ερωτήματα παρατηρείται υψηλότερη ταύτιση με τις αρχές του Βασικού Εισοδήματος. Αυτό είναι λογικό, καθώς οι ήδη υπάρχουσες προνοιακές παροχές είναι, επίσης, αφορολόγητες και ακατάσχετες. Επομένως, η συμφωνία με αυτές τις ιδιότητες στηρίζεται σε ένα κοινωνικό κεκτημένο.

Η επόμενη ερώτηση σχετίζεται με τις κοινωνικές παροχές ως ατομικά ή οικογενειακά αγαθά και συνδέεται με την αρχή της ατομικότητας του Βασικού Εισοδήματος. Συγκεκριμένα, μέσω αυτής ζητήθηκε από τους Δημάρχους να τοποθετηθούν πάνω στη θέση ότι «τα επιδόματα και οι εισοδηματικές ενισχύσεις πρέπει να δίνονται σε ατομική βάση και ανεξάρτητα από τη σύνθεση του νοικοκυριού στο οποίο διαμένουν οι δικαιούχοι ή την οικογενειακή τους κατάσταση». Όπως στις δύο παραπάνω ερωτήσεις, έτσι και εδώ, οι απαντήσεις των Δημάρχων έρχονται σε συμφωνία με μια πτυχή του Βασικού Εισοδήματος, με το 61,6% να εκφράζει θετική στάση. Ωστόσο, ένα όχι αμελητέο ποσοστό, της τάξης του 24,4%, δήλωσε μερική διαφωνία.

Τέλος, στην ερώτηση κατά πόσο «η πολιτεία οφείλει να διασφαλίζει σε όλους/ες όσοι/ες διαμένουν νόμιμα στην επικράτεια της ένα επαρκές εισόδημα για την αξιοπρεπή τους διαβίωση», παρατηρείται ότι το 50% των Δημάρχων συμφωνεί απολύτως, ενώ το 34,6% συμφωνεί εν μέρει. Η τοποθέτηση αυτή συνάδει με το Βασικό Εισόδημα, ίσως πιο έντονα από κάθε άλλη αυτής της έρευνας.

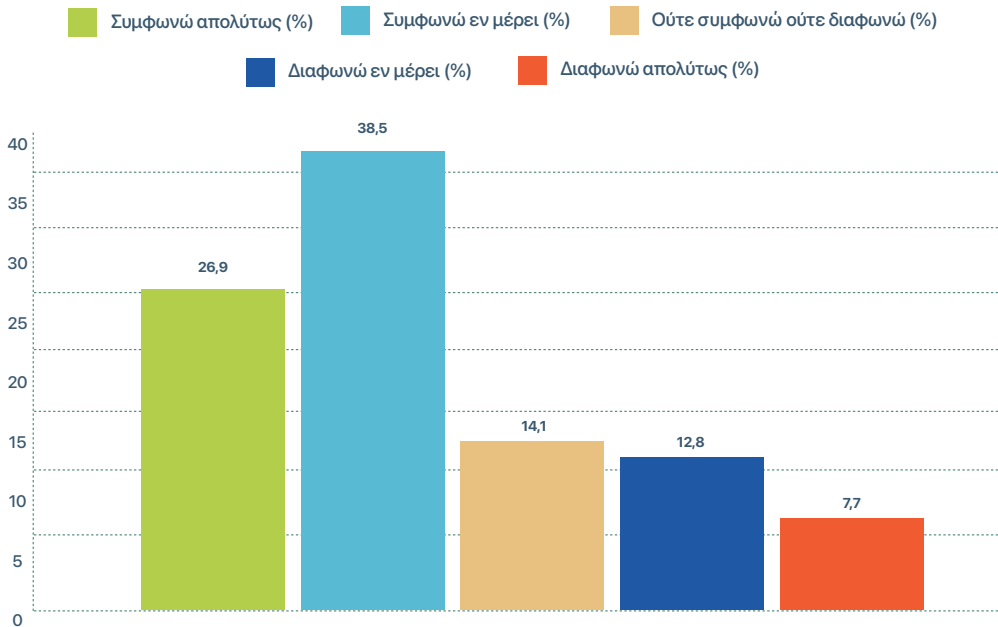
2.5 Οι απόψεις των Δημάρχων για το Βασικό Εισόδημα

Στο Γράφημα 5 παρουσιάζεται η πρώτη ερώτηση του ερωτηματολογίου που αναφέρεται άμεσα στο Βασικό Εισόδημα. Συγκεκριμένα, μέσω αυτής, ζητήθηκε από τους Δημάρχους το επίπεδο συμφωνίας (σε πενταβάθμια κλίμακα: από «Συμφωνώ απολύτως» έως και «Διαφωνώ απολύτως») με την άποψη ότι στις σύγχρονες κοινωνίες θα πρέπει, μέσω του Δημοσίου, να δίνεται ένα Βασικό Άνευ Όρων Εισόδημα σε όλους τους πολίτες. Μάλιστα, ένα εισόδημα που να είναι ατομικό, επαρκές, ανεξάρτητο από εισοδηματική / περιουσιακή κατάσταση και πρότυπα συμπεριφοράς, αφορολόγητο και ακατάσχετο.

Το 26,9% απάντησε ότι συμφωνεί απολύτως και το 38,5% ότι συμφωνεί εν μέρει, ενώ συνολικά το 20,5% απάντησε ότι διαφωνεί απολύτως ή εν μέρει. Παρόλο που εδώ το ποσοστό της απόλυτης συμφωνίας μειώνεται, η αναλογία με το συνολικό ποσοστό συμφωνίας (απόλυτης ή μερικής) της τελευταίας ερώτησης είναι αξιοσημείωτη¹⁹. Τα ποσοστά αυτά είναι ενθαρρυντικά, αν αναλογιστεί κανείς το γεγονός ότι η συζήτηση για το Βασικό Εισόδημα στην Ελλάδα είναι υποτονική, ειδικά σε σύγκριση με άλλες χώρες.

ΒΑΘΜΟΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΑΠΟΨΗ

Τα τελευταία χρόνια επιστήμονες, οργανώσεις και κινήματα υποστηρίζουν ότι στις κοινωνίες μας θα πρέπει μέσω του Δημοσίου να δίνεται ένα Βασικό Εισόδημα σε όλους τους πολίτες (ατομικό, επαρκές, ανεξάρτητο από πόρους διαβίωσης και πρότυπα συμπεριφοράς).

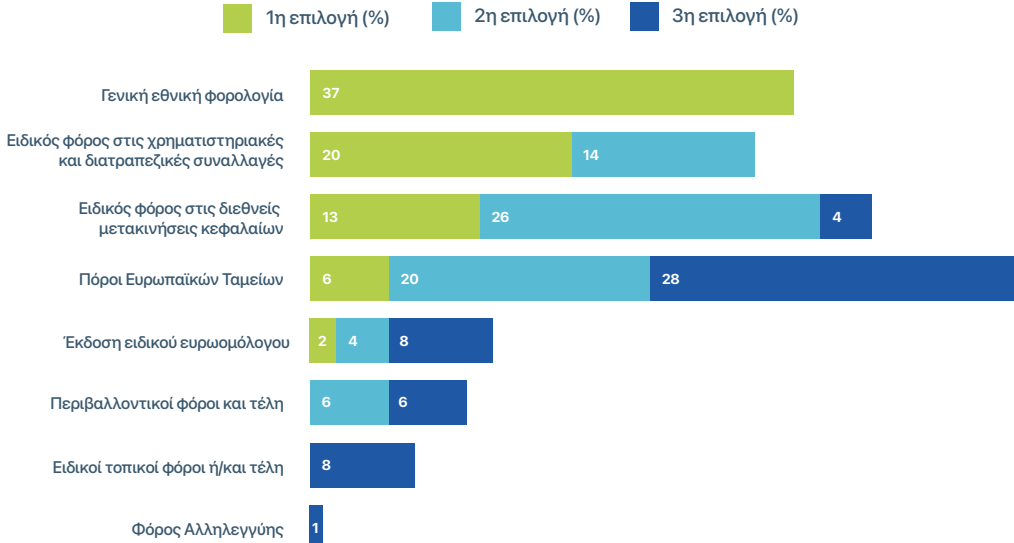
2.6 Πηγές χρηματοδότησης του Βασικού Εισοδήματος

Οι Δήμαρχοι κλήθηκαν να διευκρινίσουν ποιες θα μπορούσαν, κατά τη γνώμη τους, να είναι οι πιθανές πηγές χρηματοδότησης του Βασικού Εισοδήματος, καθώς και από ποιες πηγές θα μπορούσαν να συγκεντρωθούν οι αναγκαίοι πόροι για την πιλοτική εφαρμογή ενός προγράμματος Βασικού Εισοδήματος στον Δήμο τους. Στις δύο αυτές ερωτήσεις οι συμμετέχοντες/ουσες είχαν τη δυνατότητα να επιλέξουν έως 3 και έως 2 απαντήσεις, αντίστοιχα, από σχετική λίστα. Επιπλέον, υπήρχε και η επιλογή «Άλλο», μέσω

19. Η στατιστική ανάλυση των δύο μεταβλητών έδειξε μέτρια συσχέτιση 0,37 [συντελεστής συσχέτισης Spearman (ρ)] και ότι η συσχέτιση είναι σημαντική σε επίπεδο 0,01 (2-tailed).

της οποίας μπορούσαν να δώσουν μία δική τους εναλλακτική πρόταση. Σε αντίθεση με άλλες ερωτήσεις, οι απαντήσεις εδώ δεν έπρεπε να ιεραρχηθούν κατά προτεραιότητα.

ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ ΓΙΑ ΠΙΘΑΝΕΣ ΠΗΓΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

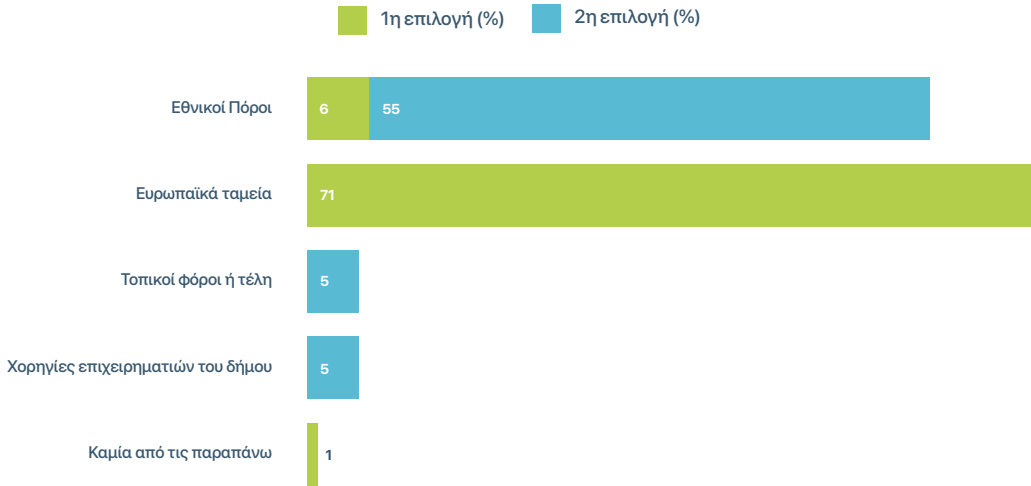

Στην πρώτη ερώτηση, υπερίσχυσε η επιλογή εύρεσης πόρων από Ευρωπαϊκά Ταμεία με 54 απαντήσεις²⁰. Η δεύτερη πιο δημοφιλής επιλογή ήταν η επιβολή ειδικού φόρου στις διεθνείς μετακινήσεις κεφαλαίων, με 43 απαντήσεις, ενώ τρίτη ακολούθησε η γενική εθνική φορολογία, με 37 απαντήσεις. Τέλος, τέταρτη ήταν η επιλογή του ειδικού φόρου στις χρηματιστηριακές και διατραπεζικές συναλλαγές, που συγκέντρωσε 34 απαντήσεις. Στη δεύτερη ερώτηση²¹, η επιλογή να συγκεντρωθούν οι αναγκαίοι πόροι για ένα πιλοτικό πρόγραμμα Βασικού Εισοδήματος από τα Ευρωπαϊκά Ταμεία προτιμήθηκε 71 φορές, ενώ από εθνικούς πόρους 61 φορές.

20. Υπενθυμίζεται ότι στη συγκεκριμένη ερώτηση οι Δήμαρχοι μπορούσαν να επιλέξουν έως 3 απαντήσεις και, εξαιτίας αυτού, το άθροισμα των συγκεκριμένων επιλογών ξεπερνάει τον αριθμό του δείγματος, ενώ σε ποσοστιαία μορφή το σύνολο υπερβαίνει το 100%.

21. Και σε αυτή την περίπτωση, ζητήθηκε να επιλεγθούν έως 2 επιλογές. Συνεπώς, και πάλι το άθροισμα των απαντήσεων ξεπερνάει τον αριθμό του δείγματος.

ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ ΓΙΑ ΠΙΘΑΝΕΣ ΠΗΓΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΠΙΛΟΤΙΚΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΒΑΣΙΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ

Σε επόμενη ερώτηση, ζητήθηκε από τους/τις Δημάρχους να τοποθετηθούν σχετικά με το εάν θα υποστήριζαν προσωπικά την πιλοτική εφαρμογή ενός προγράμματος Βασικού Εισοδήματος στον Δήμο τους, εφόσον υπήρχαν οι αναγκαίοι πόροι. Η πλειονότητα, με ποσοστό 65,4%, δήλωσε ότι σίγουρα θα την υποστήριζε και το 33,3% ότι μάλλον θα την υποστήριζε.

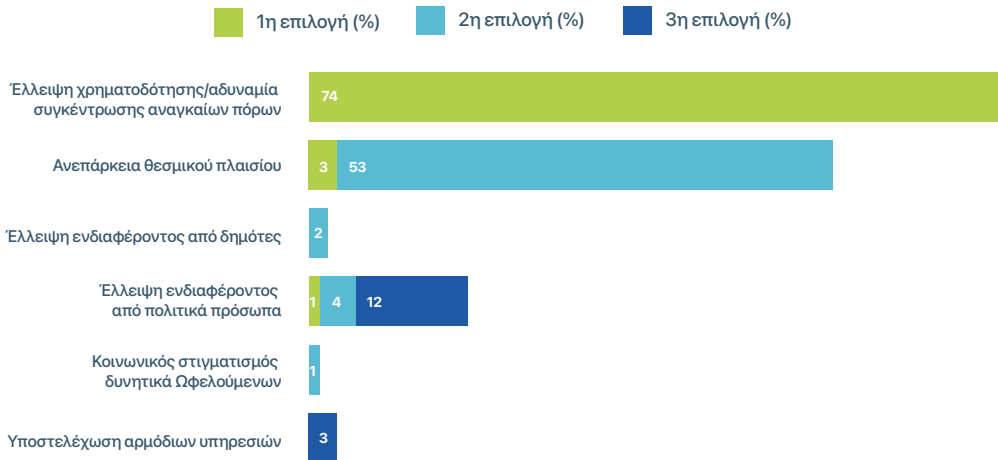
Παρεμφερής είναι και η ερώτηση που εξετάζει την άποψη των Δημάρχων αναφορικά με το κατά πόσο θεωρούν εφικτή την πιλοτική εφαρμογή ενός προγράμματος Βασικού Εισοδήματος στον Δήμο τους, εφόσον βρεθούν οι αναγκαίοι πόροι. Οι απαντήσεις κατανέμονται σχετικά ισότιμα, με το 46,2% να απαντά ότι η πιλοτική εφαρμογή είναι «απόλυτα εφικτή», και το 52,6% ότι είναι «εν μέρει εφικτή». Παρότι οι δύο τελευταίες ερωτήσεις είναι παρεμφερείς, παρατηρείται μια διαφοροποίηση, πιθανώς εξαιτίας της διαφορετικής εστίασης. Μέσω της πρώτης ερώτησης ζητήθηκε η τοποθέτηση ως προς το Βασικό Εισόδημα, καθώς και την πιλοτική εφαρμογή του με την προϋπόθεση εύρεσης χρηματοδότησης, ενώ μέσω της δεύτερης, ζητήθηκε η εκτίμηση κατά πόσο θα ήταν εφικτή η πραγματοποίηση ενός τέτοιου προγράμματος.

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΕΦΙΚΤΟΥ ΤΗΣ ΠΙΛΟΤΙΚΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΒΑΣΙΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟ

Η διαφοροποίηση αυτή ενδέχεται να εξηγείται καλύτερα από τα αποτελέσματα της επόμενης ερώτησης, η οποία καλούσε τους/τις συμμετέχοντες/ουσες στην έρευνα να επιλέξουν από μια λίστα τα πιθανά προβλήματα που θα αντιμετώπιζε μια προσπάθεια εφαρμογής ενός πιλοτικού προγράμματος Βασικού Εισοδήματος στον Δήμο τους²². Σύμφωνα με τις απαντήσεις, ως το σημαντικότερο πρόβλημα αναδείχθηκε η «έλλειψη χρηματοδότησης/αδυναμία συγκέντρωσης των αναγκαίων πόρων» (74 επιλογές), ακολουθούμενο από την ανεπάρκεια του θεσμικού πλαισίου (56 επιλογές) και την έλλειψη ενδιαφέροντος από πολιτικά πρόσωπα (17 επιλογές). Αξίζει να σημειωθεί ότι δόθηκαν και 4 απαντήσεις εκτός της αρχικής λίστας. Η μία αναφερόταν στον «κοινωνικό στιγματισμό δυνητικά ωφελούμενων» ως πιθανό πρόβλημα. Παρότι ο κοινωνικός στιγματισμός δεν συναντάται ως πρόβλημα ή εμπόδιο στη σχετική βιβλιογραφία, ίσως να έχει βάση στο γενικό πλαίσιο μιας πιλοτικής εφαρμογής²³. Οι άλλες τρεις αναφέρονταν στην υποστελέχωση των αρμόδιων υπηρεσιών που θα καλούνταν να υποστηρίξουν μια τέτοια προσπάθεια.

ΠΙΘΑΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΕ ΜΙΑ ΠΙΛΟΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΒΑΣΙΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟ

22. Η ερώτηση τέθηκε με τα ίδια χαρακτηριστικά των ερωτήσεων των προηγούμενων γραφημάτων: Δηλαδή να δοθούν έως 3 απαντήσεις (οι οποίες δεν ήταν ιεραρχικά διαβαθμισμένες) από δοθείσα λίστα και με τη δυνατότητα να δώσουν μία δική τους απάντηση («Άλλο»). Και εδώ, λόγω της δομής της ερώτησης, οι απαντήσεις ξεπερνούν αθροιστικά το δείγμα, αριθμητικά και ποσοστιαία.

23. Εννώνοντας ότι ένα πιλοτικό πρόγραμμα Βασικού Εισοδήματος μπορεί να ενέχει την επιλογή δικαιούχων και όχι την καθολική παροχή του στο πεδίο εφαρμογής του (όπως έχει γίνει με τα περισσότερα πιλοτικά προγράμματα που έχουν εφαρμοστεί ανά τον κόσμο).

2.7 Σημαντικά προβλήματα δημοτών και αντιλήψεις των Δημάρχων για το Βασικό Εισόδημα (βασικές διασταυρώσεις)

Σε αυτό το σημείο εξετάζονται διασταυρώσεις ερωτήσεων, που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, με έμφαση στις συσχετίσεις μεταξύ των καιρίων και κύριων προβλημάτων και των απόψεων των Δημάρχων για το Βασικό Εισόδημα. Οι πρώτες διασταυρώσεις συνδέουν τα προβλήματα αυτά με τη στάση των Δημάρχων απέναντι: α. στην ίδια τη χορήγηση ενός Βασικού Εισοδήματος, β. στην εφικτότητα εφαρμογής ενός πιλοτικού προγράμματος στον Δήμο τους και γ. στην πίστη ότι μια τέτοια εφαρμογή είναι απαραίτητη. Οι ερωτήσεις αυτές, μάλιστα, αντιμετωπίζονται ως εξαρτημένες μεταβλητές στην ανάλυση της έρευνας.

Οι Δήμαρχοι που αναγνώρισαν την αδυναμία κάλυψης των καθημερινών αναγκών ως το καίριο πρόβλημα τείνουν να υποστηρίζουν περισσότερο την ιδέα του Βασικού Εισοδήματος. Αντίστοιχα, όσοι/ες αναγνώρισαν την αδυναμία αυτή ως κύριο πρόβλημα, παρότι σε μικρότερο βαθμό, εμφανίζονται επίσης θετικοί/ές προς το Βασικό Εισόδημα. Παρόμοια τάση παρατηρείται και στις απόψεις σχετικά με την εφικτότητα υλοποίησης ενός πιλοτικού προγράμματος Βασικού Εισοδήματος. Ειδικότερα, όσοι/ες εντοπίζουν την αδυναμία κάλυψης καθημερινών αναγκών ως το βασικότερο καίριο ή κύριο πρόβλημα, θεωρούν την εφαρμογή ενός πιλοτικού προγράμματος στον Δήμο τους πιο ρεαλιστική. Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και η απάντηση που αφορά το εργασιακό και οικονομικό στρες, αν και με μικρότερη ένταση.

Όσον αφορά την θέση ότι είναι απαραίτητη η εφαρμογή ενός πιλοτικού προγράμματος του Βασικού Εισοδήματος, με την προϋπόθεση βεβαίως ότι οι απαραίτητοι πόροι είναι εξασφαλισμένοι, οι Δήμαρχοι που θεωρούν την αδυναμία κάλυψης των καθημερινών αναγκών ως το καίριο πρόβλημα των δημοτών εμφανίζονται και εδώ πιο ένθερμοι/ες προς μια τέτοια προοπτική. Το ίδιο ισχύει, αν και σε μικρότερο βαθμό, για όσους ανέφεραν το εργασιακό και οικονομικό στρες ως τέτοιο.

2.8 Η διάσταση του φύλου

Η στατιστική ανάλυση της έρευνας έδωσε ιδιαίτερη προσοχή στη διάσταση του φύλου, διερευνώντας πιθανές διαφοροποιήσεις στις απαντήσεις Δημάρχων που αυτοπροσδιορίζονται ως άνδρες και ως γυναίκες αντίστοιχα. Από αυτή την ανάλυση προέκυψε ότι οι γυναίκες Δήμαρχοι τείνουν να έχουν θετικότερη στάση απέναντι στο Βασικό Εισόδημα σε σύγκριση με τους άνδρες συναδέλφους τους. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι τα ευρήματα αυτά δεν μπορούν να θεωρηθούν γενικεύσιμα. Ο λόγος είναι αφενός το περιορισμένο μέγεθος του δείγματος της έρευνας, αφετέρου ο μικρός αριθμός Δημάρχων που αυτοπροσδιορίζονται ως γυναίκες στην Ελλάδα, γεγονός που καθιστά δυσκολότερη μια στατιστική ανάλυση που θα οδηγούσε σε ασφαλή συμπεράσματα.

2.9 Βασικά συμπεράσματα έρευνας

Ολοκληρώνοντας, λοιπόν, την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της ποσοτικής έρευνας σε Έλληνες/Ελληνίδες Δημάρχους, αναδεικνύονται ορισμένα πρώτα συμπεράσματα. Καταρχάς, η πλειονότητα των Δημάρχων αναγνωρίζει ότι οι δημότες τους αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα, με ένα μεγάλο ποσοστό τους να αδυνατεί να καλύψει τις καθημερινές του ανάγκες επαρκώς. Τα κοινωνικά επιδόματα, μάλιστα, αξιολογούνται ως πενιχρά και ανεπαρκή για να στηρίξουν ουσιαστικά αυτούς τους πολίτες. Επίσης, οι Δήμαρχοι αποδέχονται την ιδέα του Βασικού Εισοδήματος, αλλά, κατά κανόνα, τη συγχέουν με αυτή του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος, θεωρώντας ότι οι κοινωνικές παροχές θα πρέπει να δίνονται βάσει κριτηρίων, όπως είναι οι πόροι διαβίωσης ή η επίδειξη κοινωνικά αποδεκτών συμπεριφορών από τους ωφελούμενους, θέσεις τελείως αντίθετες με την καθολική και άνευ όρων φύση του Βασικού Εισοδήματος. Οι περισσότεροι Δήμαρχοι είναι θετικοί στην ιδέα της πιλοτικής εφαρμογής προγραμμάτων Βασικού Εισοδήματος σε τοπικό επίπεδο, εφόσον ξεπεραστούν ορισμένα θεσμικά εμπόδια και βρεθούν οι πόροι της χρηματοδότησής τους. Ωστόσο, επισημαίνουν την «ανεπάρκεια» και στους δύο αυτούς τομείς, αναγνωρίζοντας τα εμπόδια που σχετίζονται τόσο με το θεσμικό πλαίσιο όσο και με τη συγκέντρωση των πόρων. Αυτά τα δύο καίρια ζητήματα απαιτούν περαιτέρω διερεύνηση. Για αυτόν τον λόγο, επιδιώχθηκε να αποσαφηνιστούν μέσω της μελέτης περίπτωσης αυτής της δυνατότητας στους Δήμους Τρικκαίων και Χαλανδρίου (βλ. Ενότητα 4).

Τέλος, προέκυψαν αρκετά ενδιαφέροντα αποτελέσματα αναφορικά με τις απόψεις των Δημάρχων πάνω στα βασικά προβλήματα των δημοτών, τα επιδόματα και τα κριτήρια απόδοσής τους, το Βασικό Εισόδημα και τα εμπόδια που συναντά η προοπτική θεσμοθέτησής του, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά του Δήμου, την εμπειρία των Δημάρχων στην Τοπική αυτοδιοίκηση και την πρόθεσή τους να συνεχίσουν την ενασχόλησή τους με τα κοινά. Αυτά τα ευρήματα, όμως, επιλέχθηκε να παρουσιαστούν αναλυτικά στα ερωτηματολόγια ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας καθώς και στο Παράρτημα II, προκειμένου να δοθεί η δυνατότητα σε κάθε ενδιαφερόμενο/η να εμβαθύνει σε αυτές και άλλες ιδιαίτερες πλευρές της έρευνάς μας.

Δημόσια συζήτηση
αποτελεσμάτων της
πανελλαδικής έρευνας και
βασικοί προβληματισμοί

Τα αποτελέσματα αυτού του μέρους της έρευνας παρουσιάστηκαν σε κεντρική εκδήλωση στην Αθήνα, τον Οκτώβριο του 2022. Έναν χρόνο αργότερα πραγματοποιήθηκαν δύο ακόμα εκδηλώσεις στους αντίστοιχους Δήμους, όπου ερευνήθηκε η πιθανότητα πιλοτικών εφαρμογών: τον Σεπτέμβριο του 2023 στον Δήμο Χαλανδρίου και τον Νοέμβριο του 2023 στον Δήμο Τρικκαίων.

Με αυτόν τον τρόπο, άνοιξε η συζήτηση για το Βασικό Εισόδημα, παρουσία εργαζομένων στα συναρμόδια Υπουργεία, δημοσιογράφων, think tank, κοινωνικών λειτουργών, φοιτητών/τριών και εκπαιδευτικού προσωπικού Πανεπιστημιακών Σχολών κοινωνικής πολιτικής, καθώς και ακτιβιστών/ακτιβιστριών που ασχολούνται με την εξάλειψη της φτώχειας. Η παρουσία Δημάρχων και Αντιδημάρχων, δημοτικών συμβούλων, εργαζομένων στις υπηρεσίες κοινωνικής πολιτικής και πολιτών εμπλούτισε τις συζητήσεις σχετικά με τα θέματα κοινωνικής πολιτικής που ανέδειξε η έρευνα στους δύο Δήμους.

Τα θέματα που αναδείχθηκαν σχετικά με το Βασικό Εισόδημα ως πολιτικό μέτρο ή ανθρώπινο δικαίωμα, αλλά και σε σχέση με την πιθανότητα πιλοτικών εφαρμογών του στους δύο Δήμους κωδικοποιούνται παρακάτω.

Η οριζόντια εφαρμογή του μέτρου του Βασικού Εισοδήματος σε άτομα με διαφορετικό κοινωνικό στάτους, διαφορετικές ατομικές ανάγκες και δυνατότητες, κατοίκους και όχι δημότες, συνεισέφερε σημαντικά στο να τεθούν τα παρακάτω ζητήματα:

- **Καθολικότητα μέτρων κοινωνικής πολιτικής.** Η καθολικότητα του Βασικού Εισοδήματος είναι τόσο σημαντική, όσο οποιασδήποτε δημόσιας υπηρεσίας, όπως είναι η υγεία, η παιδεία, η στέγαση και οι μεταφορές.
- **Συμπληρωματικότητα του Βασικού Εισοδήματος.** Η συζήτηση για το Βασικό Εισόδημα πρέπει να συνδυάζεται με την ευρύτερη κοινωνική πολιτική, ενισχύοντας και όχι αντικαθιστώντας την.
- **Κοινωνική δικαιοσύνη.** Το Βασικό Εισόδημα πρέπει να είναι ισότιμα προσβάσιμο σε όλους τους πολίτες. Η χρηματοδότηση πρέπει να προέρχεται από ένα δίκαιο και προοδευτικό φορολογικό σύστημα.
- **Τοπικότητα.** Το Βασικό Εισόδημα εντάσσεται σε πολιτικές που μπορούν να εφαρμοστούν και αποκλειστικά σε τοπικό επίπεδο, όπως ο συμμετοχικός προϋπολογισμός και τα τοπικά νομίσματα, εφόσον δεν κατορθωθεί να γίνει κεντρική πολιτική.

Η σύγκυση του Βασικού Εισοδήματος με το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΕΕ), που ανέδειξε η έρευνα, φανέρωσε:

- **Τις αδυναμίες της πολιτικής του ΕΕΕ.** Η κυριότερη αδυναμία του αφορά στην κάλυψη των βασικών αναγκών, λόγω περιορισμένων κριτηρίων και απαιτητικών διοικητικών διαδικασιών.
- **Τον στιγματισμό των δικαιούχων.** Οι διαδικασίες του ΕΕΕ πλήττουν την αξιοπρέπεια και την ψυχική υγεία των δικαιούχων, δημιουργώντας αντι-κίνητρα.
- **Τον περιορισμό του ΕΕΕ ως ένα δίκτυ προστασίας.** Το ΕΕΕ λειτουργεί ως ένα δίκτυ προστασίας από την απόλυτη φτώχεια, ενώ το Βασικό Εισόδημα επιδιώκει τη συνολική ανακατανομή πλούτου και τη μείωση των ανισοτήτων.

Είναι απαραίτητο να διαχωρίσουμε την **πιλοτική εφαρμογή** του Βασικού Εισοδήματος τοπικά σε Δήμους, από την **εθνική του εφαρμογή ως μέρος της κοινωνικής πολιτικής**. Στην πρώτη περίπτωση, η εφαρμογή σε Δήμους απαιτεί την ύπαρξη συγκεκριμένων κριτηρίων προερχόμενων από μελέτες σκοπιμότητας, που θα εφαρμοστούν σε σταθμισμένο δείγμα και θα συνοδευθούν από έρευνα. Στην δεύτερη περίπτωση, αντίθετα, η εφαρμογή θα πρέπει να γίνει από την κεντρική διοίκηση, να είναι καθολική, άνευ όρων και εξατομικευμένη. Στην περίπτωση των πιλοτικών εφαρμογών υπάρχουν περιορισμοί από την κεντρική διοίκηση και αφορούν τόσο τις πηγές χρηματοδότησης που μπορούν να προέλθουν από τους Δήμους (π.χ. κλειστά δημοτικά τέλη, πλαφόν από το Παρατηρητήριο στους δημοτικούς προϋπολογισμούς) όσο και την πρόσβαση σε κρίσιμα στοιχεία για τη μελέτη τους. Αυτό δημιουργεί την ανάγκη για επικοινωνία και συνεργασία με την κεντρική διοίκηση πάνω στην πρόθεση εφαρμογής και μελέτης των πιλοτικών προγραμμάτων. Είναι ζωτικής σημασίας **να ορίσουμε τι εννοούμε φτώχεια**, καθώς και τις προσδοκίες μας από την παροχή ενός Βασικού Εισοδήματος όταν αυτό εφαρμοστεί σε κεντρικό επίπεδο. Επιπλέον, πρέπει να εξετάσουμε το ύψος του Βασικού Εισοδήματος και τους μηχανισμούς που θα διασφαλίσουν το ποσό και την αξία του. Σε όλες τις συζητήσεις, προέκυψε η ανάγκη να διασφαλιστεί η αξία του ΒΕ από πιέσεις του πληθωρισμού, με αυτόματες τιμαριθμικές προσαρμογές ή άλλα μέσα. Είναι επίσης σημαντικό να τονιστεί ότι το Βασικό Εισόδημα δεν προορίζεται να αντικαταστήσει άλλες κοινωνικές πολιτικές, όπως αυτές που αφορούν την αναπηρία, αλλά αντίθετα τις συμπληρώνει.

Η διάρρηξη των δεσμών εμπιστοσύνης με την εξουσία (τοπική αυτοδιοίκηση, περιφέρεια και κεντρική διοίκηση) καθιστά δύσκολη τη σύναψη κοινωνικών συμβολαίων, ακόμα και όταν εφαρμόζονται ενδιαφέρουσες πολιτι-

κές. Οι πιλοτικές εφαρμογές, σε όποιο μέρος της Ελλάδας εφαρμοστούν, αποτελούν μια ευκαιρία να ανοίξουν συζητήσεις στην κοινωνία. Η μελέτη τους μπορεί να τροφοδοτήσει τον διάλογο με στοιχεία που αφορούν τόσο την ευημερία των συμμετεχόντων ατόμων όσο και τη συνοχή της τοπικής κοινωνίας. Στις περισσότερες συζητήσεις τονίστηκε η ανάγκη να ενεργοποιηθεί περισσότερο η κοινωνία, και το μέτρο –αν και εφόσον εφαρμοστεί καθολικά στην επικράτεια– να συμβάλλει στην ενδυνάμωση των ανθρώπων, ενισχύοντας τη χειραφέτησή τους και όχι αποδυναμώνοντας τα κίνητρά τους για τη ζωή. Είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι η δυστυχία δεν είναι αποκλειστικά αποτέλεσμα της φτώχειας και το μέτρο του Βασικού Εισοδήματος δεν αποτελεί πανάκεια.

Το Βασικό Εισόδημα στην
τοπική αυτοδιοίκηση της
Ελλάδας: Δύο Μελέτες
Περίπτωσης

4.1 Η περίπτωση του Δήμου Τρικκαίων

Σε συνέχεια της πρώτης πανελλαδικής έρευνας για τις αντιλήψεις των Δημάρχων για το Βασικό Εισόδημα, η τεκμηρίωση για τις ειδικότερες συνθήκες εφαρμογής στην Ελλάδα προχώρησε στο δεύτερο στάδιο εμβαθύνοντας με δυο μελέτες περίπτωσης. Έτσι, το 2023 η έρευνα εστίασε στους Δήμους Τρικκαίων και Χαλανδρίου και η επιλογή δεν ήταν τυχαία. Μέρος του στόχου ήταν να αναδειχθούν οι ειδικότερες συνθήκες εφαρμογής του Βασικού Εισοδήματος σε διαφορετικά τοπικά δεδομένα που χαρακτηρίζουν από τη μία δήμους που εντάσσονται σε μεγάλα αστικά κέντρα όπως ο Δήμος Χαλανδρίου στην Αττική και από την άλλη δήμους με μεικτά χαρακτηριστικά που περιλαμβάνουν και περιοχές με αγροτική ή κτηνοτροφική δραστηριότητα όπως ο Δήμος Τρικκαίων. Με άλλα λόγια η μελέτη έλαβε υπόψη τη γεωγραφία, την πληθυσμιακή κατανομή και το χάσμα πόλης και υπαίθρου ώστε τα συμπεράσματα να αφορούν κατά το δυνατόν το σύνολο της χώρας, τοπικά. Πράγματι, ο Δήμος Τρικκαίων, στον οποίο θα εστιάσουμε αρχικά, επιλέχτηκε ως ένας μεσαίος αστικός Δήμος της περιφέρειας, με πληθυσμό αρκετό ώστε τα αποτελέσματα μιας πιλοτικής εφαρμογής να μπορούν να αξιολογηθούν με αξιόπιστο τρόπο. Ο πυρήνας της μελέτης που ακολουθεί συγκεντρώνει τις αντιλήψεις, τους φόβους αλλά και τις δυνατότητες για τοπική εφαρμογή του Βασικού Εισοδήματος στο Δήμο Τρικκαίων, όπως αυτές διατυπώνονται από τοπικούς φορείς και οργανώσεις, σχηματίζοντας ένα ανάγλυφο της τοπικής κοινωνίας και πραγματικότητας. Πριν αυτό το μέρος της μελέτης όμως, προηγείται μια αναγκαία περιγραφή που στοιχειοθετεί τα ειδικότερα χαρακτηριστικά και τη φυσιογνωμία του Δήμου.

4.1.1 Σύντομη αναφορά στην ιστορία του Δήμου

Η πόλη των Τρικάλων είναι χτισμένη πάνω στην αρχαία πόλη Τρίκκα ή Τρίκκη, η οποία ιδρύθηκε γύρω στο 3.000 π.Χ. και πήρε το όνομά της από τη νύμφη Τρίκκη, κόρη του Πηνειού ή κατ' άλλους του Ασωπού ποταμού, θεά της Ιατρικής και της Υγείας. Η πόλη αποτέλεσε σημαντικό κέντρο της αρχαιότητας, καθώς εδώ έζησε και έδρασε ο Ασκληπιός, που σήμερα κοσμεί το έμβλημα του Δήμου Τρικκαίων, ο οποίος διετέλεσε και βασιλιάς της πόλης. Ο Φίλιππος Β΄ της Μακεδονίας κατέλαβε την πόλη το 343 π.Χ. και οι Ρωμαίοι το 168 π.Χ. Την περιτείχισε ο βυζαντινός αυτοκράτορας Ιουστινιανός. Το όνομα Τρίκαλα αναφέρεται για πρώτη φορά κατά την εποχή της Άννας Κομνηνής.

Το 1885 η πόλη των Τρικάλων απέκτησε για πρώτη φορά ρυμοτομικό σχέδιο, λόγω της αύξησης του πληθυσμού της. Συγκεκριμένα, εκείνη την εποχή αρκετοί κάτοικοι από τα γύρω ορεινά χωριά εγκαθίστανται στο κέντρο της πόλης, με πρώτους και περισσότερους τους βλαχόφωνους, δημιουργώντας ανάγκες καλύτερης ρυμοτομίας. Με το πρώτο αυτό σχέδιο χαράχθηκαν οι

σημερινοί βασικοί οδικοί άξονες της πόλης, καθώς και ένα μεγάλο πλέγμα δρόμων μικρότερου πλάτους. Σημείο συνάντησης όλων αυτών των δρόμων έγινε η καμπή του Ληθαίου ποταμού, όπου δημιουργήθηκε ένας μεγάλος κοινόχρηστος χώρος, ο οποίος σε μεγάλο βαθμό διατηρείται μέχρι και σήμερα (κεντρική πλατεία – πλατεία Εθνικής Αντίστασης). Την ίδια περίοδο, κατασκευάστηκε η κεντρική μεταλλική γέφυρα της πόλης από Γάλλους μηχανικούς.

Στα τέλη του 19ου αιώνα, στα πλαίσια του αγροτικού κινήματος που αναπτύχθηκε με βασικό αίτημα την απαλλοτρίωση των τσιφλικιών και τη διανομή τους στους ακτήμονες αγρότες, εκδηλώθηκε η πρώτη αγροτική εξέγερση, το φθινόπωρο του 1881, στο χωριό Σκλάταινα (σημερινό Ρίζωμα) Τρικάλων, ενώ η πόλη πρωτοστάτησε στη δημιουργία του πρώτου Γεωργικού Συνδέσμου το 1906. Κατά την περίοδο της κατοχής και στο πλαίσιο της εθνικής αντίστασης, τα Τρίκαλα αποτέλεσαν ιδιαίτερο πεδίο δράσης. Από εκεί καταγόταν ο στρατηγός του ΕΛΑΣ Στέφανος Σαράφης. Εκεί, επίσης, εκτέθηκε σε δημόσια θέα το κεφάλι του Άρη Βελουχιώτη μετά τον θάνατό του. Η πόλη απελευθερώθηκε από τη ναζιστική κατοχή στις 18 Οκτώβρη του 1944. Τη δεκαετία του 1960, η πόλη ερήμωσε από το κύμα μαζικής μετανάστευσης προς τη Δυτική Γερμανία.

4.1.2 Βασικά γεωμορφολογικά, δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά

Ο Δήμος Τρικκαίων, με έδρα τα Τρίκαλα, αποτελεί έναν από τους τέσσερις Δήμους της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων. Διοικητικά υπάγεται στην Περιφέρεια Θεσσαλίας, η οποία βρίσκεται σε κεντρική – ανατολική θέση στον ηπειρωτικό κορμό της Ελλάδας, καθιστώντας την μια σημαντική γεωγραφική και οικονομική ζώνη της χώρας.

Από γεωμορφολογική άποψη, η Δημοτική Ενότητα Τρικκαίων (Δ.Ε.) βρίσκεται στο νότιο και πεδινό τμήμα της Περιφερειακής Ενότητας (Π.Ε.) Τρικάλων, της οποίας η ευρύτερη δυτική και βόρεια περιοχή περιβάλλεται από ορεινούς όγκους. Στα δυτικά υπάρχει ο ορεινός όγκος της νότιας Πίνδου, που καταλαμβάνει μεγάλο τμήμα της Π.Ε. Βόρεια υψώνονται τα Αντιχάσια όρη και στα σύνορα με την Π.Ε. Γρεβενών βρίσκονται τα Χάσια. Στα ανατολικά υψώνονται κυρίως λόφοι ή μικρά βουνά, όπως τα βουνά του Ζάρκου, που χωρίζουν την Π.Ε. Τρικάλων από την Π.Ε. Λάρισας, ενώ νοτιοανατολικά εκτείνεται ο θεσσαλικός κάμπος. Η περιοχή μελέτης εντάσσεται στη λεκάνη απορροής του Πηνειού ποταμού, όπως και το μεγαλύτερο τμήμα της Π.Ε. Τρικάλων, ενώ το υπόλοιπο τμήμα της Π.Ε. εντάσσεται στη λεκάνη απορροής του Αχελώου ποταμού ή αλλιώς Ασπροποτάμου. Παρατηρούμε, δηλαδή, ότι ο Δήμος Τρικκαίων διαθέτει ένα πλούσιο ανάγλυφο, στο οποίο απαντούν και αλληλεπιδρούν διάφοροι τύποι οικοσυστημάτων (δασικές και καλλιεργούμενες εκτάσεις, βοσκότοποι, οικιστικό περιβάλλον κ.ά.).

Σύμφωνα με την τελευταία διοικητική διάρθρωση της χώρας (Πρόγραμμα «Καλλικράτης» - Ν. 3852/2010 – Φ.Ε.Κ. Α' 87/07-06-2010), η Δημοτική Ενότητα (Δ.Ε.) Τρικκαίων είναι μία από τις 8 Δ.Ε. του Δήμου Τρικκαίων καταλαμβάνοντας το νοτιοδυτικό τμήμα του Δήμου. Η Δ.Ε. Τρικκαίων συνορεύει βόρεια με τις Δ.Ε. Παραληθαίων και Παληοκάστρου, ανατολικά με τη Δ.Ε. Εστιαιώτιδας, νότια με τη Δ.Ε. Μεγάλων Καλυβίων και δυτικά με τις Δ.Ε. Φαλωρείας, Καλλιδένδρου και Κόζιακα. Ο Δήμος Τρικκαίων είναι ένας από τους 4 Καλλικρατικούς Δήμους της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων (Δ. Τρικκαίων, Δ. Καλαμπάκας, Δ. Πύλης και Δ. Φαρκαδώνας). Βρίσκεται στο βορειοδυτικό τμήμα της Περιφέρειας Θεσσαλίας και ανήκει στους μεγάλους ηπειρωτικούς Δήμους της χώρας με συνολική έκταση 608,48 τετρ. χλμ.

Η πόλη των Τρικάλων αποτελεί το μεγαλύτερο αστικό κέντρο της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων, η οποία χαρακτηρίζεται ως έντονα αγροκτηνοτροφική περιοχή. Συγκεντρώνει όλες τις βασικές οικονομικές, κοινωνικές, πολιτισμικές – πολιτιστικές, αθλητικές υποδομές και δραστηριότητες της ευρύτερης περιοχής. Στον εξωαστικό χώρο του Δήμου δραστηριοποιούνται μεγάλες και μικρές βιομηχανικές μονάδες γάλακτος, ζωοτροφών, ζαχαροπλαστικής και τυροκομίας, έτοιμου σκυροδέματος, κεραμοποιίας και κατεργασίας ξύλου.

Ο μόνιμος πληθυσμός του Δήμου Τρικκαίων με βάση την απογραφή του 2021 ανέρχεται στους 78.605 κατοίκους. Από αυτούς το 50,6% (39.799) αυτοπροσδιορίζονται ως γυναίκες και το 49,4% (38.806) ως άνδρες. Ο πληθυσμός σημείωσε μείωση της τάξης του 3,4% σε σχέση με την απογραφή του 2011, όπου οι κάτοικοι ήταν 81.355 άτομα. Ο μόνιμος πληθυσμός του Δήμου Τρικκαίων αντιστοιχεί στο 64,39% του πληθυσμού της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων (122.081 κάτοικοι) και στο 11,42% σε επίπεδο Περιφέρειας Θεσσαλίας (688.255 κάτοικοι). Οι κύριες κατηγορίες του πληθυσμού είναι εργαζόμενοι στον δευτερογενή τομέα και συνταξιούχοι.

Όπως διακρίνεται στον παρακάτω Πίνακα, ο συνολικός προϋπολογισμός του Δήμου Τρικκαίων για το έτος 2022 που ήταν αρχικά 77.745.644,76€ διαμορφώθηκε στο τέλος του έτους στα 89.081.313,20€²⁴. Οι προϋπολογισμοί του Δήμου παρουσιάζουν αυξητικές τάσεις από το 2018. Η αύξηση του προϋπολογισμού την πενταετία 2018-2022 έφτασε στο 26,77%.

24. Από αυτά, τα τακτικά έσοδα ήταν 19.697.981,81€, με το μεγαλύτερο μέρος να αποτελούν τα έσοδα από επιχορηγήσεις για λειτουργικές ανάγκες (13.340.900,91€), τα έκτακτα έσοδα ήταν 33.712.400,21€, εκ των οποίων τα 28.872.196,87€ οι επιχορηγήσεις για επενδύσεις, τα έσοδα παρελθόντων οικονομικών ετών ήταν 2.156.457,45€, οι εισπράξεις από δάνεια και απαιτήσεις από Π.Ο.Ε. ήταν 19.146.576,56€, οι εισπράξεις υπέρ του δημοσίου και τρίτων ήταν 9.513.575,11€, ενώ 4.854.322,06€ ήταν το χρηματικό υπόλοιπο, <https://trikalacity.gr/proypologismos/>

Προϋπολογισμοί Δήμου Τρικκαίων 2018-2022

	Αρχικά	Διαμορφωθέντα
2022	77.745.644,76	89.081.313,20
2021	76.532.922,32	93.5640.94,59
2020	67.071.605,22	86.205.801,90
2019	59.851.607,05	72.447.484,47
2018	58.052.838,59	70.272.702,14

Παρά τις αυξητικές τάσεις του προϋπολογισμού, οι συνολικές δαπάνες για την κοινωνική πολιτική παραμένουν σε χαμηλά επίπεδα. Πιο συγκεκριμένα, ο Δήμος το 2022 δαπάνησε για τις υπηρεσίες πολιτισμού, αθλητισμού, κοινωνικής πολιτικής, κοινωνικής μέριμνας και υγείας μόλις το 11,92% του συνολικού προϋπολογισμού. Από τα στοιχεία του επόμενου Πίνακα προκύπτουν σημαντικές παρατηρήσεις σχετικά με αυτές τις δαπάνες. Οι συνολικές δαπάνες για πολιτιστικές, αθλητικές και κοινωνικές δραστηριότητες σημείωσαν αξιοσημείωτη μείωση μετά το 2018, με τη μεγαλύτερη πτώση να καταγράφεται την περίοδο των μέτρων προστασίας από τον COVID-19 (2020-2021). Παρότι παρατηρήθηκε μια ελαφρά αύξηση το 2022 σε σχέση με το 2021, οι δαπάνες παρέμειναν χαμηλότερες συγκριτικά με τα προηγούμενα έτη. Αντίστοιχα, οι δαπάνες για την ανάπτυξη υποδομών κοινωνικής πολιτικής και μέριμνας, παρόλο που εξακολουθούν να αποτελούν σημαντικό πεδίο επενδύσεων, παρουσίασαν επίσης σημαντική μείωση το 2022. Τέλος, οι δαπάνες για υπηρεσίες κοινωνικής μέριμνας και υγείας, παρά τη σχετικά μικρή τους κλίμακα συγκριτικά με τις άλλες δύο κατηγορίες, σημείωσαν αξιόλογη αύξηση, αν και παρουσιάζουν έντονες διακυμάνσεις από έτος σε έτος.

Δαπάνες για την Κοινωνική Πολιτική του Δήμου Τρικκαίων 2018-2022

	Υπηρεσίες Πολιτισμού, Αθλητισμού & Κοινωνικής Πολιτικής	Υπηρεσίες Κοινωνικής Πολιτικής (Έργα και δράσεις χρηματοδοτούμενες από ΠΔΕ)	Υπηρεσίες Κοινωνικής Μέριμνας & Υγείας
2022	4.081.830,90€	5.641.968,00€	253.382,00€
2021	3.992.630,00€	7.549.048,31€	294.000,00€
2020	4.409.580,00€	8.279.146,62€	150.500,00€
2019	4.212.806,52€	7.143.266,54€	164.900,00€
2018	9.801.452,20€	4.650.700,00€	153.500,00€

Το ποσοστό των κοινοτικών χρηματοδοτήσεων για τον Δήμο Τρικκαίων αντιστοιχούσε στο 16,85% του διαμορφωθέντος προϋπολογισμού του 2022, δηλαδή ανήλθε σε 15.010.636,08€. Παράλληλα, ο Δήμος υλοποιεί έργα στο πλαίσιο του προγράμματος ΕΣΠΑ 2014-2020, συνολικής αξίας 36.033.715,17€, ενώ συμμετέχει και σε 12 ευρωπαϊκά προγράμματα. Επιπλέον, ο Δήμος διακρίνεται για τη συμμετοχή του σε χρηματοδοτούμενα έργα από το Ταμείο Ανάκαμψης. Πιο συγκεκριμένα, έχουν εγκριθεί προγράμματα βελτίωσης οδικής ασφάλειας, ψηφιακού μετασχηματισμού των ΚΕΠ, έξυπνης πόλης και στρατηγικών αστικών αναπλάσεων, με το συνολικό ύψος επιδότησης να φτάνει τα 25.692.864€. Το ποσό αυτό κατατάσσει τον Δήμο στην 71η θέση ανάμεσα στους φορείς με τις υψηλότερες χρηματοδοτήσεις από το Ταμείο Ανάκαμψης²⁵.

Στον Δήμο έχουν συσταθεί και τα ακόλουθα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου: Α) Το «Κέντρο Έρευνας - Μουσείο Τσιτσάνη» που συστάθηκε με σκοπό την ψηφιακή καταγραφή, τεκμηρίωση και προβολή σημαντικών στοιχείων και τεκμηρίων από τη ζωή και το έργο του Βασίλη Τσιτσάνη²⁶. Β) Η «Αστική Ανάπτυξη Τρικάλων Α.Ε»²⁷ με σκοπό την ανάπτυξη δράσεων που

25. «Αυτοί είναι οι TOP 100 αποδέκτες χρηματοδότησης από το Ταμείο Ανάκαμψης», vouliwatch, 4/10/2023 <https://vouliwatch.gr/actions/article/top100-tameioanakampsis>

26. Το «Κέντρο Έρευνας – Μουσείο Τσιτσάνη» ιδρύθηκε το 2008 (ΦΕΚ 1094/12-6-2008 τεύχος Β και ΦΕΚ 1765/5-8-2011 τεύχος Β).

27. Η Δημοτική Ανώνυμη Εταιρία με διακριτικό τίτλο «Αστική Ανάπτυξη Τρικάλων Α.Ε» ιδρύθηκε το 2009 (ΦΕΚ ίδρυσης 7810/3-7-2009) και είναι η μετατροπή της πρώην Δημοτικής Επιχείρησης με το διακριτικό τίτλο ΔΕΠΑ Τρικάλων. Τα έσοδα της Αναπτυξιακής Εταιρείας για το έτος 2021 ήταν 322.683,93€ και τα έξοδα 312.868,82€. Ο κύκλος εργασιών ανήλθε σε 272.479,94€, έναντι

σχετίζονται με την αξιοποίηση της ακίνητης δημοτικής περιουσίας, τους δημοτικούς χώρους στάθμευσης, το σύστημα ελεγχόμενης στάθμευσης, καθώς και το αθλητικό πάρκο Αϊ-Γιώργη και τον Λόφο του Προφήτη Ηλία. Γ) Η Αναπτυξιακή Ανώνυμη Εταιρεία Ο.Τ.Α., με την επωνυμία «e-Trikala A.E.»²⁸, που δραστηριοποιείται στην παροχή ηλεκτρονικών υπηρεσιών στους πολίτες, συμβουλευτικών υπηρεσιών σε φορείς, καθώς και στην έρευνα για την παραγωγή καινοτόμων υπηρεσιών. Η εταιρεία είναι υπεύθυνη από το 2011 για τη λειτουργία του θεματικού πάρκου «Μύλος των Ξωτικών»²⁹.

4.1.3 Τοπικοί Φορείς και Δημοτικές Υποδομές-Υπηρεσίες

Ο Δήμος Τρικκαίων έχει αναπτύξει ένα ευρύ πλέγμα κοινωνικών δομών, στοχεύοντας σε μια όσο το δυνατόν πιο ολιστική προσέγγιση στην αντιμετώπιση των αναγκών των ευάλωτων ατόμων. Στη Διεύθυνση Κοινωνικής Μέριμνας υπάγονται τρία τμήματα: Α) το Τμήμα Μέριμνας Τρίτης Ηλικίας, με τη λειτουργία 6 Κέντρων Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ), του προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι» και του Κέντρου Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων (ΚΗΦΗ)³⁰ με δυνατότητα ημερήσιας φιλοξενίας 25 ωφελούμενων (ηλικιωμένων ατόμων άνω των 65, καθώς και ατόμων ΑμεΑ). Β) το Τμήμα Φροντίδας Παιδικής Ηλικίας και τα Γραφεία παιδικών σταθμών. Γ) το Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής και Δημόσιας Υγείας.

222.162,19€ κατά την προηγούμενη χρήση και παρουσίασε μία αύξηση κατά 50.317,75 ή, σε ποσοστό, 22,65%. Τα Μικτά κέρδη της κλειόμενης χρήσης για το 2021 ανήλθαν σε 120.688,28€ έναντι 72.279,61€ την προηγούμενη χρήση και παρουσίασαν στην κλειόμενη χρήση μία αύξηση κατά 48.408,67€ ή, σε ποσοστό, 66,96%. Η εταιρεία κατέχει περιουσία ακινήτων και εξοπλισμού που ανέρχεται στο 1.772.530,61€, <https://astiki-anaptixi.gr/?p=1162>

28. Η «e-Trikala A.E.» προήλθε από το γραφείο e-trikalala (που δημιουργήθηκε το 2004) και εξελίχθηκε σε Αναπτυξιακή Εταιρεία το 2008. Το 99% του μετοχικού κεφαλαίου ανήκει στο Δήμο Τρικκαίων και το υπόλοιπο 1% στο Εμπορικό Επιμελητήριο Τρικαίων. Η εταιρεία δεν έχει δημοσιοποιημένο τον προϋπολογισμό της.

29. Ένα σημαντικό μέρος των εσόδων από τον Μύλο των Ξωτικών επενδύεται στην πόλη. Για παράδειγμα, έχουν αγοραστεί kit ρομποτικής για όλα τα σχολεία των Τρικαίων, ή το 2019 που τα έσοδα άγγιξαν το ποσό των 820.087€, ενώ τα καθαρά κέρδη έφτασαν τις 126.101€, χρηματοδοτήθηκε ο Κόμβος Καινοτομίας GiSeMi Hub. Η περσινή διοργάνωση απέφερε λογιστικό κέρδος 455.475.90€ («Απολογισμός του Χριστουγεννιάτικου θεματικού Πάρκου ο "Μύλος των Ξωτικών 2022 – 23"», 2η Συνεδρίαση Δημοτικού Συμβουλίου Τρικκαίων 1/2/2023, <https://trikalacity.gr/event/2i-prosklisisyglyklisis-dimotikoy-symvolylioy-dimoy-trikkaion/>). Τα έσοδα της διοργάνωσης 2023-2024, μετά από απόφαση του δημοτικού συμβουλίου, διατέθηκαν για την ενίσχυση των πληγέντων από τις φυσικές καταστροφές του 2023.

30. Το Κέντρο Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων ανήκει στο Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Θεσσαλίας 2014-2020, με συνολικό προϋπολογισμό που ανέρχεται σε 673.124,47€. Η χρηματοδότηση του ΚΗΦΗ αφορά το διάστημα από 18/11/2016 έως και 31/10/2023, <https://trikalacity.gr/service/dimarxos/diefthyysi-kinonikis-merimnas/>

Ειδικότερα στο **Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής και Δημόσιας Υγείας** υπάγονται οι ακόλουθες δομές:

- Το **Κέντρο Κοινότητας**, το οποίο λειτουργεί από τον Οκτώβριο του 2017, αποτελεί την κεντρική «ομπρέλα» για όλες τις κοινωνικές δομές του Δήμου, συμπεριλαμβανομένων και των παραρτημάτων του. Μέχρι σήμερα έχει εξυπηρετήσει συνολικά 5.132 μοναδικούς ωφελούμενους, προσφέροντας πολύτιμες υπηρεσίες σε ευπαθείς ομάδες και πολίτες που χρειάζονται κοινωνική στήριξη.
- Το **Κέντρο Ένταξης Μεταναστών**³¹, η λειτουργία του οποίου επιδιώκει την καλύτερη εξυπηρέτηση μεταναστών και δικαιούχων διεθνούς προσαπασίας. Στην υπηρεσία έχουν προστρέξει 661 ωφελούμενοι.
- Τα **δύο Παραρτήματα Ρομά** που έχουν εξυπηρετήσει 1.132 μοναδικούς ωφελούμενους³².
- Το **Συμβουλευτικό Κέντρο Γυναικών** που ξεκίνησε τη λειτουργία του το 2013 και ως σήμερα έχει προσφέρει υπηρεσίες σε 630 γυναίκες που έπασαν θύματα βίας.
- Το **Κοινωνικό Εστιατόριο** που λειτουργεί από το 2021 και προσφέρει καθημερινή σίτιση σε 211 ωφελούμενους και στα προστατευμένα μέλη τους, όπως και υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής στήριξης και ενδυνάμωσης.
- Το πρόγραμμα **Επισιτιστικής Βοήθειας και Βασικής Υλικής Συνδρομής (TEBA)**, που απευθύνεται στους δικαιούχους του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) και ξεκίνησε την 15η Μαΐου 2017. Έως σήμερα, έχει διανεμίει προϊόντα TEBA αξίας 6.300.000 ευρώ σε 4.000 ευπαθείς οικογένειες της Π.Ε. Τρικάλων.

31. Το Κέντρο Ένταξης Μεταναστών είναι το πρώτο τέτοιο κέντρο στην περιφέρεια Θεσσαλίας και είναι ενταγμένο στη στρατηγική βιώσιμης αστικής ανάπτυξης. Είναι στελεχωμένο με θέσεις ψυχολόγου, κοινωνικής λειτουργού, διαμεσολαβητή, νομικού συμβούλου και εκπαιδευτικών. Στην πόλη των Τρικάλων διαβιούν περίπου 690 μετανάστες.

32. Ο συνολικός πληθυσμός Ρομά που διαμένει στην Περιφέρεια Θεσσαλίας παρουσιάζει αυξητικές τάσεις σε σχέση με το 2017 και ανέρχεται στα 16.553 άτομα, σύμφωνα με την καταγραφή του 2021. Ωστόσο από αυτούς οι 12.411 είναι μόνιμοι κάτοικοι και οι εγγεγραμμένοι στον Δήμο ανέρχονται στους 10.860. Το 0,3% δηλαδή των μελών της κοινότητας (1.551 άτομα) έχουν προβλήματα αστικοδημοτικής κατάστασης, όπως: αδυναμία έκδοσης ταυτότητας, ανιθαγένεια, ελλιπής ή λανθασμένη ληξιαρχική πράξη γέννησης ή πλήρης απουσία της («Καταγραφή Οικισμών και Πληθυσμού Ρομά σε εθνικό επίπεδο (έτος 2021)», Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης & Καταπολέμησης της Φτώχειας, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, Αθήνα, Σεπτέμβριος 2022). Ο αριθμός των Ρομά που κατοικεί σε τρεις οικισμούς στα Τρίκαλα υπολογίζεται περίπου στα 2.200 άτομα.

- Το **Ανοιχτό Κέντρο Ημέρας Αστέγων** που ξεκίνησε επίσημα τη λειτουργία του τον Απρίλιο του 2022, παρέχοντας υπηρεσίες διαμονής, ατομικής υγιεινής, βασικής υγειονομικής φροντίδας και συμμετοχής σε ατομικές ή και ομαδικές συναντήσεις με εξειδικευμένα στελέχη. Οι άστεγοι και διαμένοντες σε επισφαλείς συνθήκες στέγασης στον Δήμο υπολογίζονται στα 29 άτομα.
- Το **Κοινωνικό Παντοπωλείο**³³ που εξυπηρετεί 130 οικογένειες μηνιαίως.
- Το **Κοινωνικό Φαρμακείο** που εξυπηρετεί 110 ωφελούμενους μηνιαίως. Αυτό, όπως και το Κοινωνικό Παντοπωλείο, λειτουργούν υπό την ευθύνη της ΑΜΚΕ Συν-Ειρμός³⁴.
- Τέλος, ο **Ξενώνας Νυχτερινής Φιλοξενίας** που λειτουργεί κατά τους χειμερινούς μήνες. Τον χειμώνα του 2023 εξυπηρέτησε 5 άτομα, εκ των οποίων μία ήταν γυναίκα.

Στον Δήμο δραστηριοποιούνται, επίσης, τα εκλεγμένα μέλη των Δημοτικών Παρατάξεων (26 δημοτικοί σύμβουλοι της πλειοψηφούσας δημοτικής παράταξης και 19 της ευρύτερης αντιπολίτευσης). Παράλληλα, στον Δήμο Τρικκαίων λειτουργούν: Α) το Επιμελητήριο, που εκπροσωπεί και στηρίζει 8.500 περίπου επιχειρηματίες - μέλη, επιτελώντας έναν αναπτυξιακό και εκπαιδευτικό ρόλο. Β) Η Νομαρχιακή Επιτροπή του Τεχνικού Επιμελητηρίου με 400-500 ενεργά μέλη στα Τρίκαλα. Γ) Ο Ενιαίος Φορέας Τουρισμού Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων που αποτελεί σύμπραξη του Επιμελητηρίου Τρικάλων, της Περιφέρειας Θεσσαλίας και των τεσσάρων Δήμων της Π.Ε. Επιπλέον, στην περιοχή δραστηριοποιούνται πολλές οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, οι οποίες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην τοπική ανάπτυξη και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

33. Κατά την περίοδο των εορτών οι ωφελούμενοι του Κοινωνικού Παντοπωλείου λαμβάνουν επίπλεον «δέματα αγάπης». Το Πάσχα του 2023 διανεμήθηκαν 450 δέματα με τρόφιμα. Η δράση στηρίζεται αποκλειστικά σε ιδιωτικές δωρεές.

34. Η "Συν-Ειρμός" ΑμΚΕ Κοινωνικής Αλληλεγγύης που ιδρύθηκε το 2005 και δραστηριοποιείται στα πεδία της κοινωνικής αλληλεγγύης, της κοινωνικής οικονομίας, της μέριμνας και της ψυχικής υγείας παιδιών και ενηλίκων, είχε ξεκινήσει από το 2014 και τη λειτουργία των Δομών Κοινωνικής Μέριμνας του Δήμου (Κοινωνικό Εστιατόριο, Κέντρο Ημερήσιας Φροντίδας Αστέγων και Ξενώνας Νυχτερινής Φιλοξενίας), οι οποίες σταδιακά περιήλθαν στον Δήμο Τρικκαίων, <https://syn-eirmos.gr/projects-trikala/>

4.1.4 Τα βασικά προβλήματα των κατοίκων του Δήμου και οι ως τώρα τρόποι αντιμετώπισής τους

Ως βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι του Δήμου αναδείχθηκαν η **ανεργία**, η **ακρίβεια**, ο **πληθωρισμός** και η **ενεργειακή κρίση**. Ο Δήμος Τρικκαίων έχει αναπτυγμένο τον πρωτογενή τομέα της οικονομίας (γεωργία, κτηνοτροφία), καθώς και τον δευτερογενή (κατασκευές). Διαθέτει, επομένως, μια διευρυμένη αγορά εργασίας για ανειδίκευτους, κυρίως, εργάτες. Ωστόσο, οι **απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης** βρίσκουν περιορισμένες ευκαιρίες εργασίας, γεγονός που τους ωθεί στη **μετανάστευση** προς μεγαλύτερες πόλεις ή το εξωτερικό.

Ο Δήμος, κινούμενος στη λογική της συγκράτησης των μορφωμένων νέων, προχωρά σε συνεργασίες με πανεπιστημιακούς φορείς (σε Ελλάδα και εξωτερικό) με σκοπό τη δημιουργία πιλοτικών προγραμμάτων σχετικών με τον κοινωνικό αποκλεισμό και τις πολιτικές ένταξης. Επιπλέον, η ίδρυση το 2019 του GiSeMi Hub, ενός κόμβου - επιταχυντή της διάχυσης τεχνολογίας από την ακαδημαϊκή κοινότητα, τα ερευνητικά κέντρα/ινστιτούτα και τους παραγωγικούς φορείς, στοχεύει στην ανάδειξη του ανθρώπινου κεφαλαίου της περιοχής. Η φιλοξενία των επιχειρήσεων στον κόμβο αυτό διαρκεί 12 μήνες και προσφέρει ανταποδοτικά οφέλη στην πόλη³⁵. Παράλληλα, ο Δήμος συνεργάζεται με το οικοσύστημα επιχειρηματικότητας, κάνοντας ανοίγματα προς ιδιώτες, τοπικούς φορείς και πανεπιστήμια.

Ο Δήμος Τρικκαίων, στην προσπάθειά του να αμβλύνει τις συνέπειες της διεύρυνσης του δείκτη φτωχοποίησης, παρέχει **υπηρεσίες και προγράμματα κοινωνικού χαρακτήρα**. Ορισμένα από αυτά είναι: τα προγράμματα ανοικτής προστασίας ηλικιωμένων (Κ.Α.Π.Η, Κ.Η.Φ.Η και «Βοήθεια στο Σπίτι»), μέσω των οποίων προσφέρει υπηρεσίες πρωτοβάθμιας υγείας, κατ' οίκον εξυπηρέτησης και κοινωνικής ενεργοποίησης. Επιπλέον, διαχειρίζεται προνοιακά προγράμματα για άπορους, τα οποία στοχεύουν στην κοινωνικοοικονομική στήριξη ευπαθών κατηγοριών, όπως κακοποιημένες γυναίκες, Ρομά και μετανάστες, με απώτερο στόχο την κοινωνική τους ένταξη. Τέλος, ο Δήμος υλοποιεί προγράμματα υποστήριξης της οικογένειας και των νέων με τη λειτουργία βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών, κέντρων δημιουργικής απασχόλησης, συμβουλευτικών σταθμών, πολιτιστικών και αθλητικών δράσεων για νέους.

Παράλληλα με τα κρατικά μέτρα για την κοινωνική πολιτική, ο Δήμος Τρικκαίων υιοθέτησε μια σειρά επικουρικών μέτρων για τους ευάλωτους πληθυσμούς. Ειδικότερα, **για την αντιμετώπιση της ενεργειακής κρίσης**,

35. Οι εγκατεστημένες εντός του κόμβου επιχειρήσεις έχουν την υποχρέωση να παράσχουν και να εφαρμόσουν δωρεάν στην πόλη τα προϊόντα – υπηρεσίες τους, τα οποία και θα βελτιώνουν τις καθημερινές λειτουργίες της πόλης ή/ και θα ενισχύουν τη βιωσιμότητά της.

ο Δήμος καθιέρωσε την ανταποδοτική λειτουργία στο σύστημα ελεγχόμενης στάθμευσης. Μέσω αυτής, μέρος των εσόδων –μέχρι 100 ευρώ ανά δικαιούχο– πιστώνεται στους λογαριασμούς ρεύματος ευάλωτων νοικοκυριών. Κάθε μήνα, επιλέγονται 100 ωφελούμενοι από τη βάση δεδομένων του **Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος**, με τη μέθοδο της κλήρωσης. Αυτοί οι δικαιούχοι αποκλείονται από τις επόμενες κληρώσεις, έως ότου ολοκληρωθεί η λίστα των δικαιούχων. Επιπλέον, ο Δήμος παρέχει **μειωμένο τιμολόγιο νερού σε τρίτεκνους, πολύτεκνους, ΑμεΑ και ωφελούμενους του ΕΕΕ.** Επίσης, καταβάλλει **χρηματικά βοηθήματα** σε άπορους δημότες. Σύμφωνα με τον αναθεωρημένο προϋπολογισμό του 2023, το συνολικό τους ποσό ανέρχεται στις 70.000€³⁶. Στην περίοδο των περιοριστικών μέτρων λόγω της πανδημίας, ο Δήμος έκανε κατ' οίκον διανομή φαρμάκων και τροφίμων του προγράμματος ΤΕΒΑ σε 2.800 ωφελούμενους, ενώ δημιούργησε και τηλεφωνική γραμμή υποστήριξης των ηλικιωμένων. Ακόμη, η «e-Trikala A.E.» δημιούργησε σε συνεργασία με τον Δήμο ένα **ολοκληρωμένο δίκτυο Τηλε-πρόνοιας**, χρησιμοποιώντας υποδομές τηλεφροντίδας και τηλεϊατρικής για την υποστήριξη ευπαθών κοινωνικών ομάδων, όπως ηλικιωμένοι, άτομα με χρόνιες παθήσεις, άνοια και κατάθλιψη. Τέλος, δομές όπως το Κοινωνικό Παντοπωλείο, το Κοινωνικό Φαρμακείο και το Κοινωνικό Εστιατόριο λειτουργούσαν ή συνεχίζουν να λειτουργούν υπό τη διεύθυνση της ΑΜΚΕ Συν-Ειρμός, αντιμετωπίζοντας προκλήσεις που προκύπτουν από την υπολειμματική κρατική χρηματοδότηση.

4.1.5 Τα χαρακτηριστικά των ανέργων του Δήμου

Η Περιφέρεια Θεσσαλίας το τελευταίο εξάμηνο του 2022 βρισκόταν **στις δύο πρώτες θέσεις πανελλαδικά με την υψηλότερη συγκέντρωση ανέργων**, ενώ τον Απρίλιο του 2023 με 61.795 εγγεγραμμένους ανέργους³⁷ κατατάσσεται, σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, στην **6η θέση** με τους υψηλότερους δείκτες ανεργίας κατά το β' τρίμηνο του έτους.

Οι άνεργοι στον Δήμο Τρικκαίων τον Οκτώβριο του 2023 ανήλθαν στους 7.052 εγγεγραμμένους, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΔΥΠΑ Τρικάλων³⁸. Το

36. «Έγκριση 13ης αναμόρφωσης προϋπολογισμού οικονομικού έτους 2023», Δήμος Τρικκαίων, ΑΔΑ:Ψ70ΣΩΗ9-Ξ9Π, <https://diavgeia.gov.gr/doc/%CE%A870%CE%A3%CE%A9%CE%979-%CE%9E9%CE%A0?inline=true>

37. «Μηχανισμός Διάγνωσης των Αναγκών της Αγοράς Εργασίας. Χαρακτηριστικά των Ανέργων σύμφωνα με τα δεδομένα της εγγεγραμμένης ανεργίας της ΔΥΠΑ», Δ.ΥΠ.Α., Αθήνα, Ιούλιος 2023.

38. Το ποσοστό της ανεργίας παρουσιάζεται σταθερά μειούμενο τα τελευταία χρόνια στην περιοχή. Το σύνολο των ανέργων τον Μάιο του 2023 ήταν 8.134 άτομα, ενώ ενδεικτικά τον Φεβρουάριο του 2022, οι άνεργοι στην Π.Ε. Τρικάλων ήταν 11.953, τον Ιούνιο του 2020 ήταν 15.064 και τον Ιούνιο του 2019 ήταν 13.491. Δεν υπάρχουν ωστόσο περαιτέρω διαθέσιμα στοιχεία ανεργίας σε επίπεδο του Δήμου για να καταγράψουμε τη διαχρονική εξέλιξη των δεικτών ανεργίας και τις δαπάνες στο δημοτικό προϋπολογισμό.

ποσοστό ανεργίας σε σχέση με τον μόνιμο πληθυσμό του Δήμου **είναι στο 8,97%**, το οποίο είναι χαμηλότερο από τον μέσο όρο ανεργίας πανελλαδικά, που τον Σεπτέμβριο του 2023 ανήλθε στο 10% (σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ). Όπως σε όλη την Ελλάδα, έτσι και στον Δήμο Τρικκαίων **τα ποσοστά ανεργίας στις γυναίκες είναι σημαντικά υψηλότερα απ' ό,τι στους άνδρες**, με το 65,91% από τους ανέργους της περιοχής να είναι γυναίκες και το 34,09% να είναι άνδρες. Τα δεδομένα δείχνουν, επίσης, έναν **μεγάλο αριθμό εποχιακά ανέργων**, κυρίως λόγω της εξάρτησης της περιοχής από τον τουρισμό και την αγροτική οικονομία, τομείς στους οποίους οι ανάγκες για εποχιακή εργασία είναι αυξημένες. Η ανεργία, τέλος, πλήττει κυρίως τους νέους. Στην Π.Ε. Τρικάλων, το ποσοστό ανεργίας για τις ηλικίες 18-25 ανέρχεται στο 7,86%, ενώ για τις ηλικίες 26-35 φτάνει το 19,34% (Μάιος 2023, ΔΥΠΑ Τρικάλων). Συνεπώς, είναι εμφανές ότι **οι νέες/οι** της περιοχής δοκιμάζονται από **υψηλότερα ποσοστά ανεργίας** σε σύγκριση με όλες τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες³⁹.

Την ίδια στιγμή, το ποσοστό του πληθυσμού της Περιφέρειας Θεσσαλίας που βρίσκεται στα πρόθυρα της φτώχειας για το 2022 είναι 18,7%, ελαφρώς χαμηλότερο από τον εθνικό μέσο όρο που βρίσκεται στο 18,8%⁴⁰. Σημειώνεται, ωστόσο, ότι **οι πληθυσμιακές ομάδες που κατά τεκμήριο είναι φτωχές**, όπως άστεγοι, αδήλωτοι οικονομικοί μετανάστες, Ρομά που μετακινούνται διαρκώς κ.ά., **υπο-αντιπροσωπεύονται στην έρευνα**.

4.1.6 Τα χαρακτηριστικά των ωφελούμενων από τα κοινωνικά επιδόματα

Όπως διακρίνεται στον παρακάτω Πίνακα, 3.205 δημότες λαμβάνουν το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΕΕ) με τη συνολική δαπάνη να φτάνει τις 380.052,22€ (Μάιος 2022, ΗΔΙΚΑ).

39. Από την ανεργία των νέων πλήττεται κυρίως η κατηγορία των NEET, δηλαδή οι νέοι, ηλικίας 15 έως 29 ετών, οι οποίοι δεν εργάζονται, δεν σπουδάζουν και δεν καταρτίζονται/ επιμορφώνονται. Σύμφωνα με τα πανελλαδικά στοιχεία του 2020, υπάρχει ένα σημαντικό τμήμα NEET (29%) ηλικίας 25-29 ετών, του οποίου το μεγαλύτερο μέρος είναι άνεργο (19%) και το μικρότερο είναι εκτός εργατικού δυναμικού (10%). Ιδιαίτερα σημαντικό είναι να τονιστεί ότι οι NEET παρουσιάζουν σημαντικά υψηλότερα ποσοστά ανεργίας σε σύγκριση με όλες τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες, ενώ μάλιστα διαθέτουν σημαντικά ανώτερα μορφωτικά προσόντα. Στο ποσοστό μάλιστα των NEET στις ηλικίες 25-29 ετών που είναι εκτός εργατικού δυναμικού, το ποσοστό των γυναικών είναι 12,4%, ενώ των ανδρών 7,6%, Α. Ιωαννίδης, *Απασχόληση και ανεργία των νέων στην Ελλάδα: υφιστάμενη κατάσταση και προοπτικές*, ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, Αθήνα, Απρίλιος 2023. Για τον εντοπισμό του ποσοστού ανεργίας των NEET στον Δήμο Τρικκαίων χρειάζεται επιπλέον έρευνα.

40. «Κίνδυνος Φτώχειας. Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών: Έτος 2022», ΕΛΣΤΑΤ, 8/5/2023, <https://www.statistics.gr/documents/20181/7610c933-1016-8e6f-6100-230c8e9a6f89>

Στοιχεία ωφελούμενων Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) Δήμου Τρικκαίων, 2018-2022, ΗΔΙΚΑ.

	05/2018	05/2019	05/2020	05/2021	05/2022
Αιτήσεις	4.096	2.752	2.731	2.001	1.761
Μέλη	9.265	5.338	5.116	3.489	3.205
Μέλη/ αίτηση	2,3	1,9	1,9	1,7	1,8
Άνδρες	4.657	2.774	2.667	1.832	1.683
Γυναίκες	4.608	2.564	2.449	1.657	1.522
Μονογονεϊκές	679	284	334	145	79
Αλλοδαποί	199	438	373	88	199
Εγγεγραμμένοι Άνεργοι	454	2.459	2.410	1.642	1.645
Κόστος	987.402,09 €	583.438,40 €	575.450,00 €	428.675,47 €	380.052,22 €
Ποσό/ αίτηση	241,06 €	212,01 €	210,71 €	214,23 €	215,82 €

Παρατηρούμε ότι η συνολική δαπάνη για το ΕΕΕ στους δημότες Τρικάλων είναι σταθερά μειούμενη από τον Μάιο του 2018 (987.420,09€) έως τον Μάιο του 2022. Αυτή, μάλιστα, τα τελευταία 5 χρόνια μειώθηκε κατά 61,51%. Παράλληλα, με τη μείωση της δαπάνης παρατηρείται μια σημαντική μείωση των δικαιούχων. Από τον Μάιο του 2018, που οι δικαιούχοι ανέρχονταν σε 9.265 άτομα, μέχρι τον Μάιο του 2022 παρατηρείται μια μείωση της τάξης του 65,41%. Επιπλέον, μείωση παρουσιάζει και το μέσο ποσό ανά αίτηση. Ενώ τον Μάιο του 2018 το ποσό αυτό ήταν **241 ευρώ**, τον Μάιο του 2022 ανήλθε σε **216 ευρώ**. Σταθερή μείωση παρατηρείται, επίσης, και στον αριθμό των δικαιούχων ανά αίτηση. Από **2,3 μέλη** κατά μέσο όρο τον Μάιο του 2018, ο αριθμός μειώθηκε σε **1,8 μέλη** το 2022, δηλαδή σημειώθηκε μείωση της τάξης του **21,74%**.

Αναφορικά με το φύλο των δικαιούχων παρατηρούμε ότι, τον Μάιο του 2022, οι δικαιούχοι του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) που αυτοπροσδιορίζονται ως άνδρες στον Δήμο Τρικκαίων ήταν περισσότεροι από τις δικαιούχους που αυτοπροσδιορίζονται ως γυναίκες, με **1.683 άνδρες** να λαμβάνουν το επίδομα έναντι **1.522 γυναικών**. **Οι άνδρες, μάλιστα, στον Δήμο Τρικκαίων τα τελευταία πέντε χρόνια λαμβάνουν το ΕΕΕ σταθερά σε μεγαλύτερο ποσοστό από τις γυναίκες.** Όσον αφορά τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ωφελούμενων νοικοκυριών παρατηρούμε ότι τον Μάιο του

2022 επιδοτήθηκαν με το ΕΕΕ 79 μονογονεϊκές οικογένειες και 199 αλλοδαποί. **Η πολυπληθέστερη κατηγορία ωφελούμενων του ΕΕΕ είναι οι άνεργοι**, οι οποίοι τον Μάιο του 2022, καταγράφονται στους 1.645.

Η σταθερή παρουσία των ανέργων ως κυριότερη κατηγορία ωφελούμενων από τον Μάιο του 2019 και μετά υπογραμμίζει την αναγκαιότητα στήριξής τους. Ο σημαντικός αυτός αριθμός των ανέργων, σε σύγκριση με τον συνολικό αριθμό των μακροχρόνια καταγεγραμμένων ανέργων στον Δήμο (8.478 άτομα τον Οκτώβριο του 2023), δείχνει ότι πολλοί άνεργοι μένουν χωρίς επαρκή προστασία, λόγω των δυσκολιών θεμελίωσης του δικαιώματος τακτικής επιδότησης ή των ίδιων των επιδομάτων ανεργίας. Η διαπίστωση αυτή αναδεικνύει τη σημασία συμπληρωματικών προγραμμάτων κοινωνικής στήριξης.

Ιδιαίτερα άξιο να σχολιαστεί είναι ότι **η μείωση της κρατικής δαπάνης για τους ωφελούμενους δεν σχετίζεται απαραίτητα με την πραγματική μείωση των ευάλωτων ατόμων**. Σημαντικό ρόλο παίζουν τα κριτήρια επιλεξιμότητας, τα οποία οδηγούν στον αποκλεισμό ωφελούμενων. Η προσμέτρηση του Επιδόματος Παιδιού (Α21) στον υπολογισμό του εισοδήματος και ο αποκλεισμός ατόμων σε περιπτώσεις φιλοξενίας εξηγεί σε μεγάλο βαθμό γιατί ο αριθμός μελών ανά αίτηση μειώνεται διαχρονικά. Παράλληλα, άτομα αποκλείονται για λόγους ταυτοπροσωπίας, όπως π.χ. για τα μέλη της κοινότητας των Ρομά. Την ίδια στιγμή, το μειωμένο ύψος του ΕΕΕ δεν συνδέεται με το ετήσια οριζόμενο όριο της φτώχειας (εισόδημα έως 5.712€ για μονοπρόσωπο νοικοκυριό και έως 11.955€ για νοικοκυριά με δύο ενήλικες και δύο εξαρτώμενα παιδιά ηλικίας κάτω των 14 ετών)⁴¹. Τέλος, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι **τα κοινωνικά επιδόματα συμβάλλουν στη μείωση του ποσοστού του κινδύνου φτώχειας μόνο κατά 4,8 ποσοστιαίες μονάδες**⁴².

4.1.7 Οι απόψεις των τοπικών δρώντων και διαμορφωτών πολιτικής για τα κοινωνικά προβλήματα και τους τρόπους διαχείρισής τους

Οι τοπικοί δρώντες και διαμορφωτές πολιτικής, όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω, εντόπισαν ως βασικά κοινωνικά ζητήματα την ανεργία, την ακρίβεια, τον πληθωρισμό και την ενεργειακή κρίση. Λόγω ειδικού πεδίου ενασχόλησης και ενδιαφέροντος, οι ερωτώμενοι αναφέρθηκαν επίσης στα προβλήματα της μετανάστευσης, των μικρών επιχειρήσεων, των ηλικιωμένων, των ΑμεΑ, των ατόμων με πολύ χαμηλό εισόδημα, των κακοποιημένων γυναικών και των Ρομά.

41. «Κίνδυνος Φτώχειας. Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών: Έτος 2022 (Περίοδος αναφοράς εισοδήματος: Έτος 2021)», ΕΛΣΤΑΤ, 2023, <https://www.statistics.gr/documents/20181/7610c933-1016-8e6f-6100-230c8e9a6f89>

42. «Κίνδυνος Φτώχειας...», ΕΛΣΤΑΤ, 2023, ό.π.

Οι ερωτώμενοι αναγνώρισαν ότι τα επιδόματα, όπως της ανεργίας, της πρόνοιας και τα οικογενειακά, πρέπει να αποτελούν τον βασικό κορμό της οικονομικής πολιτικής ενός κράτους, παρέχοντας μια στοιχειώδη κοινωνική προστασία. Ωστόσο, ως **κοινή τους διαπίστωση** προκύπτει **η ανεπάρκεια των επιδομάτων**⁴³. Αναγνωρίζουν, δηλαδή, πως παρότι τα επιδόματα στοχεύουν στην αντιμετώπιση της ακραίας φτώχειας, στην πραγματικότητα δεν καλύπτουν τις βασικές ανάγκες των ευάλωτων πολιτών, λειτουργώντας απλώς ως βοήθημα.

Οι κύριες ευάλωτες ομάδες που επηρεάζονται δυσανάλογα από την ανεπαρκή κρατική προνοιακή πολιτική είναι οι υπερήλικες και τα άτομα με αναπηρία (ΑμεΑ). Ιδιαίτερα για τα ΑμεΑ, η κοινωνία εξακολουθεί να διατηρεί στερεότυπα που σε συνδυασμό με τους πρακτικούς φραγμούς, όπως η έλλειψη προσβασιμότητας σε υποδομές και μέσα μαζικής μεταφοράς, **δυσχεραίνουν την ένταξή τους στην αγορά εργασίας**. Παράλληλα, άλλες ευάλωτες ομάδες, όπως οι χρήστες/τριες ουσιών και οι κακοποιημένες γυναίκες, χρειάζονται ενίσχυση και προστασία μέσα από έναν επανασχεδιασμό των επιδομάτων, ο οποίος θα λαμβάνει υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες τους. Αντίθετα, για ομάδες, όπως η κοινότητα των Ρομά, δεν παρατηρήθηκε ο ίδιος βαθμός κοινωνικής ευαισθησίας.

Οι κύριοι λόγοι για τους οποίους η επιδοματική πολιτική δεν είναι αποτελεσματική είναι **ο οριζόντιος χαρακτήρας** της και ότι **ο σχεδιασμός της βασίζεται στο φορολογητέο εισόδημα**. Ο οριζόντιος σχεδιασμός δεν λαμβάνει υπόψη τις τοπικές και γεωγραφικές ιδιαιτερότητες, όπως οι αυξημένες ενεργειακές ανάγκες σε ορισμένες περιοχές, κάτι που δημιουργεί ανισότητες στην κατανομή των πόρων. Επιπλέον, η χρήση του φορολογητέου εισοδήματος ως βασικού κριτηρίου για την επιλεξιμότητα των ωφελούμενων παραγνωρίζει την πραγματική οικονομική κατάστασή τους, ειδικά όταν ο πληθωρισμός και η παραοικονομία μειώνουν την αγοραστική δύναμη των επιδομάτων. Απόρροια αυτών των παραγόντων είναι τα επιδόματα να περικόπτονται ή να μην επαρκούν σε αυτούς που τα έχουν πραγματικά ανάγκη, μειώνοντας την αποτελεσματικότητα του συστήματος πρόνοιας και αφήνοντας ευάλωτους πληθυσμούς χωρίς την απαραίτητη οικονομική στήριξη.

Οι ερωτώμενοι, ωστόσο, πιστεύουν **ότι η κοινωνική πολιτική του κράτους καθορίζεται από τις οικονομικές του δυνατότητες**, επομένως τα περιθώρια ενίσχυσης των επιδομάτων είναι περιορισμένα, ενώ αυτά δεν μπορούν να δίνονται για μεγάλο χρονικό διάστημα στα ίδια άτομα. Παράλληλα, θεωρούν θετική την καθιέρωση μόνιμων μέτρων που στοχεύουν στη μείωση

43. Το «Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα» (ΕΕΕ), δηλαδή το πρώην «Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης» (ΚΕΑ), ανέρχεται σε 200 ευρώ μηνιαίως για μονοπρόσωπο νοικοκυριό, το «Επίδομα παιδιού» (Α21) ανέρχεται σε 70 ευρώ μηνιαίως, ενώ το «Επίδομα Ανασφάλιστων Υπερηλικών» είναι 360 ευρώ μηνιαίως. Το τελευταίο επίδομα χορηγείται πλέον και στους ανασφάλιστους ομογενείς από την Αλβανία και φτάνει στα 387,90 ευρώ μηνιαίως.

των εξόδων για ευάλωτους πολίτες, όπως είναι το κοινωνικό τιμολόγιο (ΚΟΤ). Σε γενικές γραμμές, τόνισαν ότι τα επιδόματα πρέπει να χαρακτηρίζονται από **ανταποδοτικότητα** – με εξαίρεση το βοήθημα που δίνεται στους ανασφάλιστους υπερήλικες. Σχεδόν όλοι υποστήριξαν την προώθηση της απασχόλησης έναντι της παροχής επιδομάτων, επισημαίνοντας ότι η στήριξη της εργασίας θα πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα.

Στη συνέχεια, οι περισσότεροι ερωτώμενοι τόνισαν τη σημασία της ύπαρξης **κριτηρίων προσβασιμότητας** στα επιδόματα. Τα εισοδηματικά κριτήρια, σε συνδυασμό με τους αποτελεσματικούς ελέγχους από τις κοινωνικές δομές, θεωρούνται απαραίτητα για την καταπολέμηση της παραοικονομίας και την εξασφάλιση ότι τα επιδόματα θα στοχεύουν στους πραγματικά ευάλωτους πληθυσμούς. Υποστήριξαν, επίσης, ότι τα επιδόματα ορθώς αποδίδονται σε επίπεδο νοικοκυριού και όχι ατομικά. Τέλος, οι ερωτώμενοι υποστήριξαν την ανάγκη εφαρμογής κανόνων συμπεριφοράς για τους δικαιούχους των επιδομάτων, θεωρώντας ότι αυτοί πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι ωφελούμενοι θα επιδιώκουν την προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη, είτε μέσω επιμόρφωσης είτε μέσω της ενεργού ένταξής τους στην αγορά εργασίας.

Μόνο λίγοι ερωτώμενοι διαφοροποιήθηκαν από την πλειοψηφία, υποστηρίζοντας ότι **τα κριτήρια επιλεξιμότητας αποκλείουν αρκετούς εν δυνάμει δικαιούχους**. Οι αποκλεισμοί αυτοί, κατά την άποψή τους, οφείλονται είτε στα αυστηρά εισοδηματικά τους κριτήρια, είτε στην οικογενειακή τους κατάσταση, είτε στην ανάγκη πιστοποίησης ότι αναζητούν εργασία, είτε στην υποχρέωση συμμετοχής τους σε εκπαιδευτικά προγράμματα. Στο πλαίσιο αυτό, πρότειναν την αναπροσαρμογή των εισοδηματικών κριτηρίων, ώστε να αντικατοπτρίζουν καλύτερα τις πραγματικές ανάγκες, και την παροχή των επιδομάτων σε ατομικό επίπεδο.

Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων αναγνώρισε ότι η επιδοματική πολιτική είναι απαραίτητη ως ένα δίχτυ κοινωνικής προστασίας για τους πιο ευάλωτους. Ωστόσο, εξέφρασαν την ανησυχία τους ότι, ως μόνιμη πρακτική, μπορεί να περιθωριοποιήσει και να καταστήσει τους ωφελούμενους εξαρτημένους από τα επιδόματα. Παρ' όλα αυτά, τόνισαν ότι, εφόσον οι δικαιούχοι είναι αυτοί που έχουν πραγματική ανάγκη, δεν υφίσταται σιγματισμός. Στον αντίποδα, επισήμαναν ότι ορισμένες κοινωνικές ομάδες πιθανώς εφησυχάζουν με τη λήψη επιδομάτων, ενώ προσκομίζουν παραποιημένα στοιχεία για να αποκρύψουν αδήλωτα εισοδήματα ή την πραγματική οικογενειακή τους κατάσταση, όπως συμβαίνει με τα εικονικά διαζύγια. Τέλος, κατέληξαν ότι η προστασία του κράτους μπορεί να κάνει τους ωφελούμενους πιο παθητικούς, αποτρέποντάς τους από την αναζήτηση εργασίας.

Αντίθετοι με τις απόψεις αυτές στάθηκαν λίγοι/ες ερωτώμενοι/ες. Αυτοί/ές εκτιμούν ότι η εύρεση εργασίας δεν αποτελεί ατομική ευθύνη, καθώς οι δυσκολίες στην αγορά εργασίας είναι συχνά ανυπέρβλητες. Ακόμα και

οι μεμονωμένες περιπτώσεις παραποίησης στοιχείων δεν αποτελούν την κυρίαρχη αιτία για τις αδυναμίες της επιδοματικής πολιτικής.

Οι συνεντεύξεις αποκάλυψαν σε μεγάλο βαθμό τις εσωτερικές αντιφάσεις στις θέσεις των διαμορφωτών της κοινωνικής πολιτικής, οι οποίοι αναγνωρίζουν την ελλειμματική επιδοματική πολιτική, ενώ ταυτόχρονα υποστηρίζουν μια κυρίαρχη πατερναλιστική προσέγγιση στις κρατικές κοινωνικές πολιτικές γενικά. Οι ερωτώμενοι ανέδειξαν ως κυρίαρχο πρόβλημα του Δήμου τα μεγάλα ποσοστά ανεργίας. Εντούτοις υποστήριξαν ότι ένας από τους κυρίαρχους ανασταλτικούς παράγοντες για την εύρεση εργασίας είναι η επιδοματική πολιτική. Αναφερόμενοι στην ανακύκλωση των ανέργων στα προγράμματα κοινωφελούς απασχόλησης, υποστήριξαν ότι αυτό δείχνει την έλλειψη επιθυμίας τους για εργασιακή ένταξη, παραγνωρίζοντας τους κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες που εμποδίζουν αντικειμενικά και καθολικά την εύρεση εργασίας. Ωστόσο, την ίδια στιγμή, φάνηκαν περισσότερο ευαισθητοποιημένοι πάνω στον αποκλεισμό από την αγορά εργασίας που βιώνουν συγκεκριμένες ομάδες ευάλωτων ατόμων, όπως οι υπερήλικες και τα άτομα με αναπηρία. Παράλληλα, ενώ αναγνώρισαν ότι το ύψος των επιδομάτων είναι χαμηλό και ότι οι ωφελούμενοι έχουν μειωθεί λόγω αυστηρότερων κριτηρίων επιλεξιμότητας, διατύπωσαν την άποψη ότι οι κρατικές δαπάνες δεν επαρκούν για μια πιο διευρυμένη επιδοματική πολιτική. Στο πλαίσιο αυτό, δεν φάνηκαν σύμφωνοι με τον περιορισμό των κριτηρίων πρόσβασης στα επιδόματα, καθώς υποστήριξαν ότι με αυτούς τους περιορισμούς τα επιδόματα διανέμονται σε όσους/ες τα έχουν πραγματικά ανάγκη.

Σύμφωνα με τους ερωτώμενους δεν υπάρχει διευρυμένος στιγματισμός για τους ωφελούμενους, επικαλούμενοι και τον τρόπο οργάνωσης των κοινωνικών δομών που διασφαλίζει τα προσωπικά δεδομένα των ευάλωτων ατόμων. Ωστόσο, όλοι/ες αναγνώρισαν ότι σε μια μικρή επαρχιακή πόλη είναι δύσκολο να διατηρήσει κάποιος την ανωνυμία του. Μια μεγάλη ομάδα ερωτώμενων υποστήριξε, επίσης, την ανταποδοτικότητα των επιδομάτων, μια θέση, ωστόσο, εντελώς αντίθετη με τον χαρακτήρα του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος, το οποίο σχεδιάστηκε ως προνοιακό μέσο ακριβώς για την ανακούφιση ατόμων που βρίσκονται προσωρινά χωρίς οικονομικά έσοδα. Τέλος, οι περισσότεροι ερωτώμενοι τόνισαν ότι η επιδοματική πολιτική τείνει να παθητικοποιεί τους ωφελούμενους, εντοπίζοντας σε αυτό το σημείο τη μεγαλύτερη σύγχυση σχετικά με τη λειτουργία των επιδομάτων ως μέρος του εισοδήματος ενός ατόμου.

4.1.8 Οι απόψεις των τοπικών δρώντων και διαμορφωτών πολιτικής για το Βασικό Εισόδημα και τις προοπτικές πιλοτικής εφαρμογής στον δήμο τους

Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων δεν γνώριζε το Βασικό Εισόδημα. Με την εξαίρεση ενός στελέχους που είχε γνώσεις για το θέμα από τις πανεπιστημιακές του σπουδές και ενός ακόμη που είχε μελετήσει τον οδηγό συνέντευξης και το ενημερωτικό σημείωμα που είχε αποσταλεί πριν τη συνέντευξη, όλοι οι υπόλοιποι πληροφορήθηκαν για την έννοια για πρώτη φορά κατά τη διεξαγωγή της.

Παρόλο που οι ερωτώμενοι έρχονταν για πρώτη φορά σε επαφή με την έννοια του Βασικού Εισοδήματος, η εφαρμογή του ως ένα μέσο αντιμετώπισης της φτώχειας και άμβλυνσης των οικονομικών ανισοτήτων που θα επιτύχει κοινωνική ενσωμάτωση, ισορροπία και συνοχή φάνηκε ελκυστική στη συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων. Ορισμένοι ερωτώμενοι στάθηκαν κατηγορηματικά ενάντια στις προοπτικές που παρουσιάζει το Βασικό Εισόδημα. Ωστόσο, ακόμα και από τους ερωτώμενους που έκριναν την ιδέα ως θετική, οι περισσότεροι υποστήριξαν ότι το Βασικό Εισόδημα δεν μπορεί να εφαρμοστεί άνευ όρων.

Η **καθολικότητα** του Βασικού Εισοδήματος αποτέλεσε το κύριο πεδίο διαφωνίας. Μια οριζόντια εφαρμογή, που δεν θα λάμβανε υπόψη συγκεκριμένες προϋποθέσεις, θεωρήθηκε ότι θα προκαλούσε ανισοροπίες ανάμεσα σε εκείνους/ες που το έχουν πραγματικά ανάγκη και σε όσους/ες θα επωφεληθούν ενώ δεν τους είναι απαραίτητο. Η απουσία προϋποθέσεων και κριτηρίων λήψης του εισοδήματος θα προκαλούσε, κατά την άποψή τους, μεγαλύτερη κοινωνική ανισορροπία, ειδικά σε μια μικρή επαρχιακή πόλη. Οι ερωτώμενοι τόνισαν ότι η καθολικότητα του εισοδήματος πιθανόν να αποστερούσε τις πραγματικά ευάλωτες ομάδες από το δίκτυο κοινωνικής προστασίας. Παράλληλα, η αδυναμία παρακολούθησης της εξέλιξης των ληπτών και οι ελλείψεις μηχανισμοί ελέγχου και αξιολόγησης, θα δημιουργούσαν πλεονασματικούς και πλασματικούς ωφελούμενους. Ελάχιστοι μόνο ερωτώμενοι διαφοροποιήθηκαν, υποστηρίζοντας την καθολικότητα του εισοδήματος, με το σκεπτικό ότι αν η εφαρμογή του εστιάσει σε ορισμένες μόνο κοινωνικές ομάδες, τότε η έννοια του βασικού εισοδήματος θα είναι πρακτικά ανεφάρμοστη.

Οι ερωτώμενοι, συνεπώς, στην πλειονότητά τους υποστήριξαν ότι βασική προϋπόθεση λήψης του Βασικού Εισοδήματος πρέπει να είναι η εισοδηματική κατάσταση του ατόμου. Εκτιμάται πως τα εισοδηματικά κριτήρια θα εξασφαλίσουν ότι το εισόδημα είναι στοχευμένο και ανταποκρίνεται αποτελεσματικά στις οικονομικές ανάγκες των ευάλωτων ατόμων. Κάποιοι ερωτώμενοι πρότειναν την εφαρμογή ενός αρνητικού φόρου εισοδήματος, δηλαδή την αύξηση των επιδομάτων με οριζόντιο τρόπο, αλλά με εφαρμογή παράλληλα μιας κλιμακωτής φορολογικής επιβάρυνσης για τα υψηλότερα

εισοδήματα, με στόχο την εξασφάλιση ενός ικανοποιητικού ετήσιου εισοδήματος για τα οικονομικά ευάλωτα άτομα. Παράλληλα, η πλειοψηφία των ερωτώμενων υποστήριξε ότι το Βασικό Εισόδημα θα έπρεπε να δίνεται σε **επίπεδο νοικοκυριού** και να προσαρμόζεται ανάλογα με την οικογενειακή κατάσταση. Ελάχιστοι μόνο ερωτώμενοι υποστήριξαν ότι το εισόδημα πρέπει να το λαμβάνει ο/η ωφελούμενος/η σε ατομικό επίπεδο, με τη λογική ότι τα επιδόματα που δίνονται ήδη ανάλογα με το νοικοκυριό, αποκλείουν πολλούς/ες δικαιούχους. Η **αφορολόγητη και ακατάσχετη βάση** του Βασικού Εισοδήματος, τέλος, υποστηρίχτηκε από τη συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων.

Η λειτουργία του Βασικού Εισοδήματος ως **ανασταλτικού παράγοντα** για την εύρεση εργασίας επίσης υποστηρίχτηκε από τους περισσότερους ερωτώμενους. Σύμφωνα με αυτούς, η στήριξη των οικονομικά ευάλωτων ατόμων πρέπει να συνδυάζεται με την προώθηση της εργασιακής ενεργοποίησης, θεωρώντας την εύρεση εργασίας ως το βασικό μέσο κοινωνικής ενσωμάτωσης. Αν το Βασικό Εισόδημα είχε τη μορφή ενός ανανεώσιμου επιδόματος, το οποίο θα αξιολογείται τακτικά βάσει της «υπευθυνότητας» του ωφελούμενου ως προς την αναζήτηση εργασίας, θα στηριζόταν σε μια πιο στέρεη βάση. Μια μικρή μόνο ομάδα ερωτώμενων, αντίθετα, υποστήριξε ότι το Βασικό Εισόδημα δεν θα αποτελούσε εμπόδιο για την εργασιακή ενεργοποίηση του ατόμου.

Ως προς τους **οικονομικούς πόρους** που θα μπορούσαν να στηρίξουν την ιδέα της εφαρμογής του Βασικού Εισοδήματος, οι ερωτώμενοι επικεντρώθηκαν κυρίως στον **κρατικό προϋπολογισμό** μέσω ενός τρόπου εξοικονόμησης χρημάτων που δεν θα επηρέαζε την κοινωνική συνοχή και τον οικονομικό προγραμματισμό του κράτους. Συγκεκριμένα, η επιβολή μιας **πρόσθετης φορολογίας**, η εξυγίανση του φορολογικού συστήματος και η εφαρμογή δικαιότερης φορολογίας, ειδικά μέσω της φορολόγησης των υψηλότερων εισοδημάτων θα μπορούσαν να αποτελέσουν πηγές χρηματοδότησης του Βασικού Εισοδήματος. Επιπλέον, αρκετοί ερωτώμενοι ανέφεραν την ανεύρεση πόρων από το **Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο** –και γενικά από ευρωπαϊκά προγράμματα– ως την πιο βιώσιμη λύση. Τέλος, ορισμένοι μόνο ερωτώμενοι ανέφεραν ως πιθανούς κινδύνους την αύξηση του πληθωρισμού ή την αδυναμία εξεύρεσης κατάλληλης χρηματοδότησης, εκφράζοντας έτσι επιφυλάξεις για τις πιθανές οικονομικές επιπτώσεις της εφαρμογής του Βασικού Εισοδήματος.

Οι ερωτώμενοι αναγνωρίζουν τις μεταβολές στην αγορά εργασίας, όπως την αύξηση της παράτυπης απασχόλησης, καθώς και τις αδυναμίες των ενεργητικών πολιτικών καταπολέμησης της ανεργίας. Επίσης, την περιορισμένη οργανωτική και επιχειρησιακή επάρκεια της ΔΥΠΑ για την παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών συμβουλευτικής προς τους άνεργους και για τη διασύνδεση με τις επιχειρήσεις και τους παραγωγικούς φορείς, καθώς και την ελλιπή υποστήριξη όσων αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην πρόσβασή

τους στην αγορά εργασίας, στοιχεία άλλωστε που επιβεβαιώνονται από τα υψηλά ποσοστά ανεργίας στην περιοχή. Παρά την αναγνώριση αυτών των παραγόντων, είναι αξιοσημείωτο ότι οι ερωτώμενοι, στο τέλος, **επιρρίπτουν την κύρια ευθύνη για εύρεση εργασίας στους ανήκοντες στις ευπαθείς ομάδες πληθυσμού που απειλούνται από κοινωνικό αποκλεισμό**. Αν και αναγνωρίζουν τους πολλαπλούς τρόπους αποκλεισμού αυτών των ατόμων από την κρατική προνοιακή πολιτική, εξακολουθούν να αντιστέκονται στην ιδέα της καθολικής εφαρμογής του Βασικού Εισοδήματος. Είναι σημαντικό, ωστόσο, να τονιστεί ότι η οικονομική χρηματοδότηση του Βασικού Εισοδήματος δεν αποτέλεσε για τους ερωτώμενους το βασικό πρόβλημα για την υλοποίησή του.

Παρά τις ενστάσεις για την αποτελεσματικότητα του Βασικού Εισοδήματος, οι ερωτώμενοι στη μεγάλη τους πλειοψηφία ανταποκρίθηκαν θετικά στην προοπτική μιας πιλοτικής εφαρμογής του στον Δήμο Τρικκαίων. Κατά την άποψή τους, ένα τέτοιο πρόγραμμα θα προσέφερε πολλές ευκαιρίες στον Δήμο, συμβάλλοντας στη μείωση της μετανάστευσης και στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής, αποτελώντας ταυτόχρονα ένα ουσιαστικό εργαλείο κοινωνικής πολιτικής. Αν μάλιστα εφαρμοζόταν καθολικά, **θα προωθούσε τη συμπεριληπτικότητα** και θα ενσωμάτωνε κοινωνικά τις ευάλωτες ομάδες. Παράλληλα, ένα επιτυχημένο πιλοτικό πρόγραμμα θα βελτίωνε την εικόνα του Δήμου, ο οποίος, με τα διαθέσιμα μέσα και υποδομές, θα μπορούσε να διαδραματίσει κρίσιμο ρόλο στην αποδοχή του μέτρου και στη συνεργασία με τους τοπικούς κοινωνικούς και παραγωγικούς φορείς. Οι ερωτώμενοι επισήμαναν, τέλος, την **ανάγκη αξιολόγησης της υλοποίησης της πιλοτικής εφαρμογής**.

Ωστόσο, οι περισσότεροι ερωτώμενοι επιμένουν ότι για να είναι αποτελεσματική η πιλοτική εφαρμογή του Βασικού Εισοδήματος, δεν θα πρέπει να έχει καθολική ισχύ, αλλά να επικεντρωθεί σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες. Η επιλογή των ωφελούμενων θα έπρεπε να προέλθει μέσα από ελέγχους και διασταυρώσεις με τις βάσεις δεδομένων της κεντρικής διοίκησης, παρότι οι κεντρικές δομές συχνά παρουσιάζουν αδυναμίες, ανεπαρκείς συντονισμούς και αλληλοεπικαλύψεις. Σε αυτό το πλαίσιο, θα αποκλείονταν από τη συμμετοχή οι λήπτες πολλαπλών επιδομάτων. Λίγοι ερωτώμενοι, ωστόσο, επισήμαναν ότι **η επιλογή συγκεκριμένων κατηγοριών ωφελούμενων θα δημιουργούσε κοινωνικές ανισοροπίες**, καθώς ο ανταγωνισμός ανάμεσα στους δυνητικούς λήπτες και μη θα ήταν μεγάλος, ενώ παράλληλα οι με κριτήρια επιλεγμένοι δικαιούχοι θα στιγματιζόνταν.

Αναφορικά με τις δυνητικές πηγές χρηματοδότησης, οι περισσότεροι ερωτώμενοι τόνισαν ότι **η οικονομική υποστήριξη του προγράμματος είναι εφικτή**. Η συνεργασία με την τοπική επιχειρηματικότητα, στο πλαίσιο της στρατηγικής βιώσιμης ανάπτυξης, λειτουργεί ήδη στον Δήμο. Στο πλαίσιο της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης **ο επιχειρηματικός κόσμος** ήδη έχει κινητοποιηθεί και χρηματοδοτήσει δράσεις, όπως τη διανομή των δεμάτων

αγάπης. Παράλληλα, **η ενεργοποίηση και άλλων τοπικών φορέων**, όπως οι ΜΚΟ, μπορεί να λειτουργήσει ενισχυτικά, όπως άλλωστε έχει γίνει και στο παρελθόν με τη φιλοξενία μεταναστών, ή στο παρόν με την υποστήριξη της λειτουργίας κοινωνικών δομών και υπηρεσιών. Αντίθετα, **δυνατότητες αυτοχρηματοδότησης** από τον Δήμο κρίθηκαν από τους περισσότερους ως απίθανες, λόγω των περιορισμένων πόρων και των δανειακών του υποχρεώσεων. Ωστόσο η κουλτούρα και η εμπειρία από την υλοποίηση ευρωπαϊκών προγραμμάτων μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά προς την ανεύρεση πόρων. Σε κάθε περίπτωση, σχεδόν όλοι οι ερωτώμενοι έκριναν ότι **ο Δήμος πρέπει να έχει την ευθύνη του συντονισμού προκειμένου να υλοποιηθεί το πρόγραμμα με διαφάνεια και λογοδοσία**. Μερικοί ερωτώμενοι, ωστόσο, εξέφρασαν επιφυλάξεις σχετικά με το εάν οι τοπικές επιχειρήσεις θα είναι πρόθυμες να στηρίξουν οικονομικά μια πιλοτική εφαρμογή, καθώς οπωσδήποτε θα αμφιβάλλουν για τα οφέλη της. **Τέλος, ορισμένοι ερωτώμενοι εναντιώθηκαν στις προοπτικές μιας πιλοτικής εφαρμογής στον Δήμο**. Για τους ίδιους, η καθολικότητα αποτελεί προαπαιτούμενο για την αποτελεσματικότητα του προγράμματος, αλλά σε πανελλαδικό επίπεδο και με επιλογή ωφελούμενων βάσει συγκεκριμένων οικονομικών κριτηρίων. Παράλληλα, οι ίδιοι υποστήριξαν ότι αυτό το μέτρο θα μπορούσε να αποτελέσει μια ενεργητική πολιτική απασχόλησης, ωστόσο, τελικά, αναποτελεσματική, γιατί πρακτικά θα επιδοτούσε την ανεργία. Ανέφεραν, ακόμη, τους πολιτικούς κινδύνους, τονίζοντας την πιθανή αντίσταση από αντιπολιτευτικές παρατάξεις. Οι βασικές αντιρρήσεις τους, ωστόσο, επικεντρώθηκαν στη χρηματοδότηση της πιλοτικής εφαρμογής, επισημαίνοντας την οικονομική δυσπραγία του Δήμου και τους δισταγμούς της τοπικής επιχειρηματικότητας.

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι να τονιστεί ότι, παρά τις αντιρρήσεις, η πλειοψηφία των ερωτώμενων ήταν υποστηρικτική στην ιδέα μιας πιλοτικής εφαρμογής στο πλαίσιο του Δήμου. Το ενθαρρυντικό είναι ότι οι βασικές ανησυχίες δεν αφορούσαν την οικονομική χρηματοδότηση του προγράμματος. Τέλος, είναι αξιοσημείωτο ότι, παρά τη θετική στάση τους προς το πιλοτικό πρόγραμμα, οι ερωτώμενοι τόνισαν πως η επιτυχία του εξαρτάται από τη σαφή εφαρμογή κριτηρίων και προϋποθέσεων.

SWOT ανάλυση για τις προοπτικές πιλοτικής εφαρμογής Βασικού Εισοδήματος στον Δήμο Τρικκαίων

Δυνατά σημεία

- Θετική διάθεση τοπικών δρώντων.
- Προθυμία τοπικών αρχών να υιοθετήσουν κοινωνικές καινοτομίες.
- Ισχυρό αίσθημα κοινωνικής δικαιοσύνης και κοινωνικής αλληλεγγύης.
- Συνεργατικό κλίμα τοπικών υπηρεσιών και φορέων.
- Η υπάρχουσα επιδοματική πολιτική δεν είναι επαρκής και αποτελεσματική.
- Εμπειρία του Δήμου στην απορρόφηση κοινοτικών κονδυλίων.
- Αξιοποίηση πρόσθετων τοπικών πόρων.

Αδύνατα σημεία

- Ελλιπής ενημέρωση για το περιεχόμενο και τα χαρακτηριστικά του Βασικού Εισοδήματος.
- Διάχυτη σύγχυση μεταξύ Βασικού και Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος.
- Θεσμικές αδυναμίες και κενά αρμοδιοτήτων τοπικών φορέων.
- Τοπικοί φορείς ως απλοί διεκπεραιωτές κεντρικών πολιτικών και προγραμμάτων.
- Απουσία τοπικής ομάδας ανάληψης πρωτοβουλιών για το Βασικό Εισόδημα.
- Στερεότυπα και ιδεολογικές θέσεις υπέρ της εργασίας έναντι των επιδομάτων.
- Αν εφαρμοστεί σε έναν δήμο δημιουργεί μία ανισότητα σε σχέση με όσους δεν το παίρνουν ή σε άλλους δήμους.
- Πόλωση μεταξύ των δικαιούχων και των μη δικαιούχων.
- Η υποστήριξη της αποτελεσματικότητας των κριτηρίων πρόσβασης.

Ευκαιρίες

- Ενημέρωση/επιμόρφωση/ ευαισθητοποίηση τοπικών στελεχών και δρώντων για το Βασικό Εισόδημα.
- Αξιοποίηση τοπικών ΜΜΕ για την προβολή της ιδέας του Βασικού Εισοδήματος.
- Ανάδειξη ανεπαρκειών υφιστάμενων πολιτικών για την αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων (φτώχεια, αδυναμίες ΑμεΑ, ανεργία, ΝΕΕΤ, προβλήματα Ρομά, ρατσισμός κ.ά).
- Εύρεση και αξιοποίηση τρίτων πηγών χρηματοδότησης (π.χ. μέρος εσόδων από πάρκινγκ).
- Συγκρότηση τοπικής ομάδας (πρωτοβουλίας) υποστήριξης του Βασικού Εισοδήματος.
- Αλλαγή νοοτροπίας σε σχέση με τα στερεότυπα και την εργασία ως βασικό ανθρώπινο δικαιώματα.
- Αξιολόγηση των επαγγελματικών καταρτίσεων.

Κίνδυνοι

- Κλιματική κρίση/νέα οικονομική στενότητα.
- Απόσυρση τοπικών προοδευτικών στελεχών από τη δημόσια δράση.
- Αποδυνάμωση εθελοντικών οργανώσεων κοινωνικής αλληλεγγύης.
- Υποχώρηση ανοιχτής στις καινοτομίες τοπικής κουλτούρας.
- Αντιδράσεις τοπικών φορέων με σημαντική επιρροή στον δημόσιο λόγο απέναντι στην προοπτική πιλοτικής εφαρμογής.

S

W

O

T

4.1.9 Συμπεράσματα: Εκτίμηση του εφικτού της πιλοτικής εφαρμογής στον Δήμο

Η πλειονότητα των ερωτώμενων τοποθετήθηκε θετικά απέναντι στην προοπτική πιλοτικής εφαρμογής του Βασικού Εισοδήματος στον Δήμο. Αναγνώρισε τις αδυναμίες της τρέχουσας επιδοματικής πολιτικής και τόνισε το ισχυρό αίσθημα κοινωνικής δικαιοσύνης και αλληλεγγύης που χαρακτηρίζει τους τοπικούς φορείς. Παράλληλα, η προθυμία των τοπικών αρχών να υιοθετήσουν κοινωνικές καινοτομίες θεωρείται ως σημαντικός παράγοντας για την υποστήριξη μιας εναλλακτικής οικονομικής προσέγγισης για την αντιμετώπιση κοινωνικών ζητημάτων. Τέλος, η εμπειρία του Δήμου στην απορρόφηση κοινοτικών κονδυλίων και πρόσθετων τοπικών πόρων, που ενισχύουν τις δυνατότητες χρηματοδότησης της πιλοτικής εφαρμογής, μπορεί να συμβάλει καθοριστικά σε μια πιλοτική εφαρμογή στον Δήμο, όπως επισημάνθηκε από τους περισσότερους ερωτώμενους.

Ωστόσο, από την έρευνα διαφάνηκε ότι το Βασικό Εισόδημα αποτελεί μια καινούργια και άγνωστη ακόμη οικονομική πρόταση για τον Δήμο. Στοιχείο που εξηγεί γιατί τα δύο βασικά χαρακτηριστικά του Βασικού Εισοδήματος, η καθολικότητα και η απουσία κριτηρίων λήψης, αποτελούν τους βασικούς παράγοντες εναντίωσης στην εφαρμογή ενός πιλοτικού προγράμματος. Η κυρίαρχη πατερναλιστική αντίληψη για τις κρατικές/κοινωνικές πολιτικές και η διατήρηση ισχυρών στερεοτύπων για την εργασία αποτελούν τα βασικά ιδεολογικά προβλήματα για την υλοποίηση μιας πιλοτικής εφαρμογής.

4.2 Η περίπτωση του Δήμου Χαλανδρίου

Το Χαλάνδρι είναι ο μεγαλύτερος Δήμος του Βόρειου Τομέα Αθηνών σε άμεση γειτνίαση με το Μητροπολιτικό Κέντρο της Αθήνας. Μαζί με τον Δήμο Τρικκαίων πρωτοστατούν σε αστικές καινοτομίες. Έτσι, δεν είναι τυχαίο που και ο Δήμαρχος Χαλανδρίου ανταποκρίθηκε άμεσα στην πανελλαδική ποσοτική έρευνα που στοιχειοθέτησε τις αντιλήψεις των Δημάρχων της Ελλάδας για το Βασικό Εισόδημα. Στο ίδιο μήκος κύματος με τη μελέτη περίπτωσης για το Δήμο Τρικκαίων βρίσκεται και η ακόλουθη μελέτη που συγκεντρώνει τις αντιλήψεις, τους φόβους αλλά και τις δυνατότητες για τοπική εφαρμογή του Βασικού Εισοδήματος, όπως αυτές διατυπώνονται από τοπικούς φορείς και οργανώσεις, σχηματίζοντας ένα ανάγλυφο της τοπικής κοινωνίας και πραγματικότητας. Πριν αυτό το μέρος της μελέτης, προηγείται και εδώ μια αναγκαία περιγραφή που στοιχειοθετεί τα ειδικότερα χαρακτηριστικά και τη φυσιολογία του Δήμου.

4.2.1 Σύντομη αναφορά στην ιστορία του Δήμου

Το Χαλάνδρι είναι αστική περιοχή και ο μεγαλύτερος σε πληθυσμό Δήμος του Βόρειου Τομέα Αθηνών της Περιφέρειας Αττικής, με 77.102 κατοίκους, σύμφωνα με την απογραφή του 2021. Ο Δήμος ακολουθεί τις γενικές δημογραφικές τάσεις του Λεκανοπεδίου Αττικής, οι οποίες είναι αυξητικές. Ειδικά την περίοδο 1981-2011, ο πληθυσμός του αυξήθηκε κατά 36,58%. Κατά την τελευταία δεκαετία (2011-2021) σημειώθηκε περαιτέρω αύξηση κατά 3,92%, σε αντίθεση με τη συνολική μείωση κατά 0,9%, που παρουσίασε η Περιφέρεια Αττικής σε σχέση με το 2011. Ο Δήμος Χαλανδρίου συνορεύει βόρεια με το Μαρούσι και βορειοανατολικά με τα Βριλήσσια, νότια με τον Χολαργό και νοτιοανατολικά με την Αγ. Παρασκευή, δυτικά με το Ψυχικό και τη Φιλοθέη και ανατολικά με τον Γέρακα.

Από την αρχαιότητα, η εύφορη αυτή περιοχή κίνησε το ενδιαφέρον διαφόρων εποικιστών. Στη Φλύα των κλασικών χρόνων, οι ιδιοκτησίες πλουσίων γαιοκτημόνων κυριαρχούσαν, ενώ η πλειονότητα των κατοίκων ήταν απλοί καλλιεργητές της γης. Αυτή η εικόνα παρέμεινε σχεδόν αναλλοίωτη κατά τις ρωμαϊκές, βυζαντινές και οθωμανικές περιόδους, με το όνομα της περιοχής να μετατρέπεται σε Χαλάνδρι, υποδηλώνοντας την παρουσία κάποιου μεγάλου γαιοκτήμονα (Τούρκου ή Αρβανίτη) κατά τον 15ο αιώνα. Η ουσιαστική διαφοροποίηση ξεκίνησε στον 20ό αιώνα. Από παραθεριστικό κέντρο, στις αρχές του αιώνα, το Χαλάνδρι άρχισε να μετατρέπεται σταδιακά σε αστική περιοχή. Αυτή η μεταβολή επιταχύνθηκε μετά τους δύο πολέμους, καθώς η άφιξη των Μικρασιατών προσφύγων μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και οι συνέπειες του Β΄ Παγκοσμίου και του Εμφυλίου Πολέμου οδήγησαν σε έντονη εσωτερική μετανάστευση.

Μετά τη Μεταπολίτευση, που ακολούθησε την πτώση της δικτατορίας των συνταγματαρχών (1974), το Χαλάνδρι έγινε ιδιαίτερα ελκυστικό για τους κατοίκους του λεκανοπεδίου της Αττικής, οι οποίοι αναζητούσαν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης σε σχέση με την ασφυκτική ζωή στο κέντρο της Αθήνας. Η μεγάλη έκταση του Δήμου, σε συνδυασμό με την αργή και σταδιακή ένταξη των εκτάσεων του στο σχέδιο πόλεως, καθώς και τις υψηλές αντικειμενικές αξίες των ακινήτων, οδήγησαν στη συνεχιζόμενη οικιστική του ανάπτυξη, που διαρκεί μέχρι και σήμερα

4.2.2 Τα βασικά γεωμορφολογικά, δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά

Ο Δήμος Χαλανδρίου καταλαμβάνει έκταση 10.805 στρεμμάτων και το υψόμετρό του κυμαίνεται μεταξύ 185 και 230 μέτρων. Η στρατηγική του θέση στην πρώτη ζώνη αστικής συγκέντρωσης γύρω από το κέντρο της Αθήνας, καθώς και η πρόσβασή του στο βασικό οδικό δίκτυο και τα δίκτυα δημόσιων μέσων μεταφοράς υψηλής μεταφορικής ικανότητας (μετρό, προαστιακός κ.ά.), τον καθιστούν σημαντικό υποδοχέα δραστηριοτήτων του τριτογενή τομέα. Ο Δήμος φιλοξενεί υπερ-τοπικές υπηρεσίες, εμπορικές χρήσεις και χώρους αναψυχής, που απευθύνονται όχι μόνο στους δημότες του, αλλά και στο σύνολο των δημοτών του Βόρειου τομέα.

Παρά την κεντρική του θέση, συγκροτείται, κατά κύριο λόγο, από περιοχές αμιγούς κατοικίας που διατηρούν έντονα προαστιακά χαρακτηριστικά ή διακρίνονται από χαμηλές αστικές πυκνότητες. Αυτό το στοιχείο λειτουργεί ως πόλος έλξης για την ανάπτυξη βιώσιμων γειτονιών, καθώς ενισχύει την ποιότητα ζωής των κατοίκων. Παράλληλα, ο διττός χαρακτήρας του Δήμου δημιουργεί συγκρούσεις σχετικά με τη χρήση γης όταν για παράδειγμα ένας χώρος αναψυχής που απευθύνεται στο σύνολο των δημοτών του Βορείου τομέα εμφανίζεται στο εσωτερικό μιας τέτοιας περιοχής αμιγούς κατοικίας.

Ένα από τα σημαντικά περιβαλλοντικά πλεονεκτήματα της περιοχής είναι η Ρεματιά Χαλανδρίου, η οποία ξεκινά από τις νοτιοδυτικές πλαγιές του Πεντελικού όρους. Από το σημείο εκείνο ξεκινούν τρεις διακλαδώσεις: το ρέμα Βαθύ, το ρέμα Άνω Πεντέλης και το ρέμα Νέας Πεντέλης.

Οι κύριες κατηγορίες πληθυσμού στον Δήμο είναι εργαζόμενοι στον δευτερογενή τομέα και συνταξιούχοι. Οι προϋπολογισμοί του Δήμου Χαλανδρίου παρουσιάζονται με αυξητικές τάσεις από το 2019. Τα έσοδα για το έτος 2019 ήταν 81.242.272,30€, για το έτος 2020 ήταν 80.569.236,97€, για το έτος 2021 ήταν 81.962.314,56€ και, τέλος, για το έτος 2022 ήταν 98.578.736,08€. Πρόκειται για μια αύξηση εσόδων από ευρωπαϊκούς και εθνικούς πόρους, που αφορά, κυρίως, τεχνικά έργα (ανέγερση δημαρχείου, ανάδειξη Αδριάνειου υδραγωγείου κ.ά.).

Ειδικότερα, ο συνολικός προϋπολογισμός του Δήμου Χαλανδρίου για το έτος 2023 ανέρχεται σε 113.365.896,01€. Οι κύριες πρόσοδοι προέρχονται από: Α) τακτικά έσοδα, κυρίως από ακίνητη και κινητή περιουσία, ανταποδοτικά τέλη και δικαιώματα, φόρους και εισφορές, επιχορηγήσεις κ.ά., ύψους 24.900.350,52€. Β) έκτακτα έσοδα, κυρίως από εκποίηση κινητής και ακίνητης περιουσίας, έκτακτες επιχορηγήσεις⁴⁴, προσαυξήσεις, πρόστιμα, παράβολα κ.ά. ύψους 29.787.560,59€. Γ) Έσοδα παρελθόντων ετών ύψους 6.533.800,00€. Δ) Εισπράξεις από δάνεια ύψους 25.801.958,21€. Ε) Εισπράξεις υπέρ δημοσίου ύψους 9.165.540,00€. ΣΤ) Το χρηματικό υπόλοιπο ύψους 17.176.686,69€.

Η αύξηση του προϋπολογισμού κατά την πενταετία 2019-2023 έφτασε το 39,54%. Παράλληλα, η ΦΛΥΑ, η δημοτική ανώνυμη εταιρεία εκμετάλλευσης ακινήτων του Δήμου Χαλανδρίου, παρουσίασε συνολικό ενεργητικό με βάση τον ισολογισμό του 2020 το ποσό του 1.049.413,05€.

4.2.3 Τοπικοί Φορείς και Δημοτικές Υποδομές-Υπηρεσίες

Ο Δήμος Χαλανδρίου έχει αναλάβει σημαντικές πρωτοβουλίες για την υποστήριξη των πολιτών, σχεδιάζοντας και υλοποιώντας πολιτικές που στοχεύουν στον καλύτερο συντονισμό των υπαρχόντων προγραμμάτων και την ανάπτυξη νέων κοινωνικών δράσεων. Αυτές οι δράσεις απευθύνονται κυρίως στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, με στόχο την ένταξη ή επανένταξή τους στην οικονομική και κοινωνική ζωή. Οι κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου είναι αξιόλογες και αρκετά ανθεκτικές, παρέχοντας υποστήριξη σε τομείς όπως η υγεία, η φροντίδα παιδιών, η προστασία της τρίτης ηλικίας, η ενίσχυση της οικογένειας, η βοήθεια σε κακοποιημένες γυναίκες και η στήριξη των Ρομά.

Πιο συγκεκριμένα, η Διεύθυνση Κοινωνικής Μέριμνας του Δήμου έχει ως βασική ευθύνη της τον σχεδιασμό, την εποπτεία, την οργάνωση και εφαρμογή παρεμβάσεων με κοινωνικό χαρακτήρα. Στο πλαίσιο της Διεύθυνσης υπάγονται οι ακόλουθες υπηρεσίες:

α) Για την υποστήριξη των ατόμων της Τρίτης Ηλικίας λειτουργούν τρία κέντρα Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ) και το Δίκτυο Ολοκληρωμένης Φροντίδας Ηλικιωμένων (Ο.Φ.ΗΛΙ.), το οποίο ξεκίνησε το 2020. Το

44. Οι χρηματοδοτήσεις από Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα ανέρχονταν στα 3.139.497,60€, από Κεντρικούς φορείς (μέσω του εθνικού τμήματος του Π.Δ.Ε.) στα 12.020.340,61€, από Ε.Ε. και Διεθνείς Οργανισμούς (εκτός ΠΔΕ/ΕΣΠΑ) στα 2.055.305,20€, από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας στα 6.084.259,44€, από λοιπές επιχορηγήσεις για επενδύσεις και έργα στα 5.757.867,89€, από το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ) εκτός Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων στα 1.188.285,32€ και τέλος από λοιπές επιχορηγήσεις για επενδύσεις και έργα στα 3.810.125,17€. Το συνολικό ύψος των χρηματοδοτήσεων για επενδύσεις έφτασε τα 28.777.560,59€, <https://www.chalandri.gr/dhmos/>

Ο.Φ.ΗΛΙ. αποτελεί επέκταση της δραστηριότητας του Κέντρου Κοινότητας του Δήμου που στοχεύει στον συντονισμό των υφιστάμενων δημοτικών δομών και υπηρεσιών που παρέχονται στους ηλικιωμένους σε πρωτοβάθμιο επίπεδο (ΚΑΠΗ, ΚΗΦΗ). Το κέντρο αυτό εξυπηρετεί μηνιαίως περίπου 17 μοναδικούς ωφελούμενους, ενώ από τον Νοέμβριο του 2020 έως τον Ιούνιο του 2023, έχει προσφέρει υπηρεσίες σε συνολικά 647 μοναδικούς ωφελούμενους.

Για την προαγωγή της Δημόσιας Υγείας λειτουργεί το Τμήμα Προληπτικής Ιατρικής, που είναι υπεύθυνο για την παροχή ιατρικών και παραϊατρικών υπηρεσιών πρόληψης και αγωγής υγείας στους δημότες. Το Τμήμα εξυπηρετήσε, μέχρι τον Ιούλιο του 2023, συνολικά 2.572 άτομα στο γραφείο ψυχικής υγείας (ενώ σε μόλις 9 μήνες λειτουργίας του το 2022 υποστήριξε 3.037 άτομα). Επιπλέον, οι γιατροί του Τμήματος υποδέχτηκαν συνολικά 1.084 άτομα το 2023, ενώ το 2022 ο αριθμός αυτός είχε ανέλθει σε 1.776.

Για την υποστήριξη ομάδων των πληθυσμού του Δήμου που πλήττονται από την ακραία φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό λειτουργούν: α) το Κοινωνικό Φαρμακείο, το οποίο διανέμει δωρεάν ελληνικά γενόσημα φάρμακα που αποτελούν δωρεά της Πανελλήνιας Ένωσης Φαρμακοβιομηχανίας, καθώς και υγειονομικό υλικό. Η χρήση του από τους ωφελούμενους έχει μειωθεί στο μισό σε σχέση με τα προ πανδημίας χρόνια (κατά το 2023 εξυπηρετούνταν περίπου 200 άτομα το μήνα, ενώ τα έτη 2018 και 2019 εξυπηρετούνταν 300-400 άτομα). Άξιο σχολιασμού, επίσης, είναι ότι έχει αλλάξει η σύνθεση των ωφελούμενων μεταξύ των δύο περιόδων. Στην αρχή της κρίσης, οι ωφελούμενοι ήταν Ρομά και νέοι, ενώ μετά την πανδημία είναι κυρίως Ρομά και ηλικιωμένοι.

β) Το Κοινωνικό Παντοπωλείο του Δήμου Χαλανδρίου, που εξυπηρετεί συνολικά περίπου 1.200 ωφελούμενους, από τους οποίους περίπου 500 είναι μέλη οικογενειών και 300 είναι ασυνόδευτα παιδιά. Διανέμει τυποποιημένα προϊόντα, όπως τρόφιμα, είδη ατομικής υγιεινής και καθαριότητας, ρούχα, παπούτσια και βιβλία, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις διανέμει και νωπά τρόφιμα. Η ποσότητα των προϊόντων που δίνονται εξαρτάται από τον αριθμό των μελών της κάθε οικογένειας⁴⁵. Οι ωφελούμενοι/ες προκρίνονται

45. Η μηνιαία διατροφή τροφίμων περιλαμβάνει: ελαιόλαδο έξτρα παρθένο (1lt), γάλα εβαπορέ (400gr), γάλα φρέσκο (1lt), ζυμαρικό (συσκευασία 500gr), φασόλια ξερά μέτρια (συσκευασία 500gr), φακές ψιλές (συσκευασία 500gr), ρύζι τύπου Μπόνετ (συσκευασία 500gr), αλεύρι για όλες τις χρήσεις (1kg), ντοματοχυμός συμπυκνωμένος (500 gr), ζάχαρη λευκή ψιλή (συσκ. 1kg), ενώ τον Δεκέμβρη, το Πάσχα και τον Σεπτέμβρη οι δικαιούχοι/ες λαμβάνουν επιπλέον κρέας νωπό κομμάτι μόσχου (συσκ. 1kg) ή κιμά μόσχου (συσκ. 1kg) ή κοτόπουλο (συσκ. 1,8kg). Η κύρια πηγή χρηματοδότησης για τη λειτουργία του Παντοπωλείου είναι ο Δήμος, ενώ παράλληλα λειτουργεί και ο θεσμός της χορηγίας. Για το 2022 ο Δήμος δαπάνησε 72.617,38€ και το ποσό αυτό αντιστοιχούσε σε 22€ μηνιαίας επιδότησης μιας μονομελούς οικογένειας, ή 32€ για τον Δεκέμβρη, το Πάσχα και τον Σεπτέμβρη. Σύμφωνα με τα στοιχεία του 2021 το ποσό που διέθεσε ο Δήμος ήταν 161.260,75€ και το ποσό κατα-

με αντικειμενική μοριοδότηση, βάσει εισοδηματικών και άλλων κριτηρίων, ενώ η Διαπαραταξιακή Επιτροπή παρακολουθεί και εγκρίνει τη διαδικασία για λόγους διαφάνειας. Επιπλέον, το Κοινωνικό Παντοπωλείο παρέχει υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και συμβουλευτικής, ενώ καθημερινά προετοιμάζει γεύματα (συσσίτιο) για 60 οικογένειες.

γ) Το Κέντρο Στήριξης Οικογένειας (Κ.Σ.ΟΙ.) προσφέρει ποικίλες υπηρεσίες, όπως συμβουλευτική σε ζευγάρια που αντιμετωπίζουν προβλήματα σχέσεων ή διαζύγιο, καθώς και καθοδήγηση σε ζητήματα διαχείρισης παιδιών και ατομικές συνεδρίες συμβουλευτικής υποστήριξης σε ενήλικα μέλη οικογενειών. Το Κέντρο, κατά το 2021⁴⁶, πραγματοποίησε 161 ατομικά ή ομαδικά ραντεβού συμβουλευτικής υποστήριξης και βοήθησε 407 ωφελούμενους δημότες σε θέματα που σχετίζονται με την επιδοματική πολιτική ενίσχυσης.

δ) Το Συμβουλευτικό Κέντρο Γυναικών παρέχει εξειδικευμένη υποστήριξη σε γυναίκες που έχουν υποστεί έμφυλη βία (όπως ενδοοικογενειακή βία, βιασμό, σεξουαλική παρενόχληση και trafficking) ή αντιμετωπίζουν πολλαπλές διακρίσεις (όπως άνεργες, μετανάστριες και προσφύγισσες, ΑμεΑ, μονογονείς κ.ά.). Το Κέντρο δέχεται γυναίκες από όλες τις περιοχές και, από τον Ιούνιο του 2013 μέχρι και τον Φεβρουάριο του 2023, έχει δεχτεί 1.733 αιτήματα, εκ των οποίων τα 1.655 αφορούσαν σε έμφυλη βία και τα 78 σε άλλου είδους διάκριση.

ε) Το Κέντρο Κοινότητας λειτουργεί ως σημείο αναφοράς για την υποδοχή, ενημέρωση, εξυπηρέτηση, παροχή υπηρεσιών και τη διασύνδεση των πολιτών με τις κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου Χαλανδρίου, με τελικό στόχο τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και την κοινωνική ένταξη των εξυπηρετούμενων.

στ) Τέλος, το Παράρτημα Ρομά, ως επέκταση της δράσης του Κέντρου Κοινότητας, λειτουργεί ως διαμεσολαβητής για τους Ρομά που διαμένουν είτε σε οικισμούς/σπίτια είτε σε καταυλισμούς, με στόχο τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής τους. Μέσα από συμμετοχή σε ευρωπαϊκά προγράμματα, το Παράρτημα υλοποιεί στοχευμένες δράσεις για την προώθηση της υγείας, της απασχόλησης, της εκπαίδευσης και της στέγασης των Ρομά. Σύμφωνα με τα απογραφικά στοιχεία του 2017, ο αριθμός των Ρομά που διέμενε σε καταυλισμούς ανερχόταν σε 308 άτομα, ενώ σε οικισμούς/σπίτια σε 250

νεμόταν σε 11,30€ μηνιαία σε μια μονομελή οικογένεια, ενώ το 2020 το ποσό ήταν 150.509,67€ και αντιστοιχούσε πάλι σε 11,30€ ανά μονομελή οικογένεια. Άξιο σχολιασμού είναι ότι το 2022 οι μήνες που οι δικαιούχοι λαμβάνουν επιπλέον τρόφιμα είναι πλέον τρεις, ενώ τα προηγούμενα χρόνια ήταν τέσσερις. Επίσης οι δαπάνες του Δήμου για το 2022 παρουσιάζονται μειωμένες περίπου κατά 50% σε σχέση με άλλες χρονιές – μια μείωση ωστόσο που ενδεχομένως είναι μικρότερη, καθώς οι παραγγελίες για τα είδη του τέλους του 2021 μπορεί να διανεμήθηκαν εντός του 2022.

46. Δεν υπήρξαν διαθέσιμα στοιχεία για το 2022 και το πρώτο εξάμηνο του 2023.

άτομα αντίστοιχα⁴⁷.

Παρά το σύνολο των παρεμβάσεων, είναι αξιοσημείωτο ότι οι ανάγκες των κοινωνικών δομών καλύπτονται από προσωπικό που δεν έχει μόνιμη σχέση εργασίας με τον Δήμο, ενώ πολλά από τα άτομα που καλύπτουν πάγιες και διαρκείς ανάγκες παραμένουν στην εργασία τους με ασφαλιστικά μέτρα. Αυτά τα δεδομένα είναι αποκαλυπτικά της υποστελέχωσης της Τοπικής αυτοδιοίκησης.

Στον Δήμο δραστηριοποιούνται, τέλος, διάφορες ομάδες και φορείς που συνεισφέρουν ενεργά στην τοπική κοινότητα. Εκτός από τα εκλεγμένα μέλη των Δημοτικών Παρατάξεων (14 δημοτικοί σύμβουλοι της πλειοψηφούσας και 28 της αντιπολίτευσης), λειτουργεί ο Εμπορικός Σύλλογος «Φλύα» με 400 περίπου μέλη. Παράλληλα, διάφορες ομάδες της Κοινωνίας των Πολιτών έχουν έντονη παρουσία, όπως ο Σύλλογος Γυναικών με 100 περίπου μέλη, ο Σύλλογος Εργαζομένων του Δήμου με 500 περίπου μέλη (από τους 1.000 περίπου εργαζόμενους του Δήμου), το Σωματείο Συνταξιούχων ΙΚΑ των περιοχών Χαλανδρίου, Χολαργού, Βριλησίων και Ψυχικού με περίπου 300 μέλη. Επιπλέον, λειτουργεί και η ΜΚΟ Αμυμώνη, που παρέχει εκπαίδευση, φροντίδα και θεραπείες σε παιδιά και ενήλικες με οπτική αναπηρία και πρόσθετες αναπηρίες, ανεξάρτητα από το αν είναι δημότες Χαλανδρίου, ενώ παρέχει στήριξη και στις οικογένειές τους.

4.2.4 Τα βασικά προβλήματα των κατοίκων του Δήμου και οι τρόποι που αντιμετωπίζονται μέχρι τη διεξαγωγή της έρευνας

Κατά τη διαδικασία των συνεντεύξεων οι ερωτώμενοι ανέδειξαν σημαντικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι του Δήμου Χαλανδρίου. Με βάση αυτές, τα πιο κρίσιμα κοινωνικά ζητήματα αφορούν τα οικονομικά προβλήματα των ευπαθών κοινωνικών ομάδων, όπως τα άτομα της τρίτης ηλικίας, οι άνεργοι, οι Ρομά και οι κακοποιημένες γυναίκες. Αναφέρθηκε, επίσης, η αποσπασματική, ανελαστική και αναποτελεσματική επιδοματική πολιτική, οι ανεπαρκείς υπηρεσίες στήριξης από συμπληρωματικές κοινωνικές δομές, καθώς και οι δυσλειτουργίες στην προώθηση της απασχόλησης και την κάλυψη της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης των ευάλωτων ομάδων. Επίσης, επισημάνθηκαν τα αυξανόμενα προβλήματα ψυχικής υγείας. Ανάλογα με το πεδίο ειδικότερου ενδιαφέροντος των ερωτώμενων

47. Ο συνολικός πληθυσμός που διαμένει στην Περιφέρεια Αττικής παρουσιάζει μειωμένες τάσεις σε σχέση με το 2017 και ανέρχεται στα 29.360 άτομα, σύμφωνα με την καταγραφή του 2021. Επιπλέον στην περιοχή διαβιεί ο μεγαλύτερος συνολικός πληθυσμός (19.600 κάτοικοι) σε υποβαθμισμένες συνθήκες διαβίωσης, δηλαδή σε Οικισμούς Τύπου I & II και ο μεγαλύτερος πληθυσμός (9.684 κάτοικοι) που διαβιεί διάσπαρτα σε σπίτια, διαμερίσματα, παραπήγματα κ.τ.λ., «Καταγραφή Οικισμών και Πληθυσμού Ρομά σε εθνικό επίπεδο (έτους 2021)», ό.π. σημ. 32.

δόθηκε έμφαση σε συγκεκριμένα προβλήματα, τα οποία τονίστηκαν ως ιδιαίτερα σημαντικά. Για παράδειγμα, ορισμένοι τοπικοί φορείς επισήμαναν την έλλειψη δημοτικής δομής για τα ΑμεΑ, άλλοι τα υψηλά ενοίκια που επιβαρύνουν τους κατοίκους, άλλοι τις δυσκολίες του εμπορικού κλάδου, άλλοι την ελλιπή συγκοινωνιακή σύνδεση του Δήμου ή τα πολεοδομικά προβλήματα κ.ο.κ.

Η κοινωνική πολιτική του Δήμου ασκείται μέσα από ένα σύνολο εξειδικευμένων φορέων, τόσο δημόσιου όσο και ιδιωτικού χαρακτήρα, οι οποίοι καλύπτουν τα πεδία της υγείας, της πρόνοιας, της κοινωνικής προστασίας και ένταξης. Παρέχονται ιατρικές και παραϊατρικές υπηρεσίες πρόληψης, δωρεάν γενόσημα φάρμακα και υγειονομικό υλικό, τρόφιμα και γεύματα, καθώς και ψυχοκοινωνική υποστήριξη. Επιπλέον, οι υπηρεσίες διεκπεραιώνουν αιτήματα επιδοματικής στήριξης και ένταξης ευάλωτων πληθυσμών. Ο Δήμος, τέλος, προωθεί τη συνεργασία με οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, εθελοντικές ομάδες και πρωτοβουλίες πολιτών.

4.2.5 Τα χαρακτηριστικά των ανέργων του Δήμου

Η ανεργία στον Δήμο Χαλανδρίου ανέρχεται στο 5,01% (Ιούνιος 2023, ΔΥΠΑ), ποσοστό μικρότερο από τον πανελλαδικό μέσο όρο του 8,27% (ΕΛΣΤΑΤ), με το 2,80% να είναι μακροχρόνια άνεργοι. Από τον Ιούνιο του 2019, το ποσοστό ανεργίας έχει παρουσιάσει συνεχή πτώση, φτάνοντας στο 5,01% το 2023, εκτός από το 2020, όταν σημειώθηκε απότομη αύξηση. Ωστόσο, η μείωση της ανεργίας οφείλεται κυρίως στη μείωση της συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό, παρά στην αύξηση των θέσεων εργασίας⁴⁸.

Τα άτομα που αυτοπροσδιορίζονται ως γυναίκες πλήττονται ιδιαίτερα από την ανεργία, καθώς το 67,33% των ανέργων είναι γυναίκες, σε σύγκριση με το 32,67% των ατόμων που αυτοπροσδιορίζονται ως άνδρες (Ιούνιος 2023, ΔΥΠΑ). Στη μακροχρόνια ανεργία, οι γυναίκες αποτελούν το 69,15% του συνόλου, ενώ οι άνδρες το 30,85%. Οι γυναίκες αντιπροσωπεύουν σχεδόν το 40% των ανέργων του Δήμου. Επίσης, η βραχυχρόνια ανεργία πλήττει το 65,02% των γυναικών σε σχέση με το 34,98% των ανδρών. Το ποσοστό, μάλιστα, των ανέργων γυναικών από τον Ιούνιο του 2019 είναι διπλάσιο αυτού των ανδρών.

Από τα διαθέσιμα στοιχεία των εποχιακά επιδοτούμενων στα τουριστικά επαγγέλματα (Ιούνιος 2019 – Ιούνιος 2023, ΕΛΣΤΑΤ) και την παρατήρηση μιας σταθερής –με εξαίρεση το 2020– μείωσης της ανεργίας από τον Ιούνιο έως τον Δεκέμβριο (Ιούνιος 2019-Ιούνιος 2023, ΔΥΠΑ) διαπιστώνουμε ένα σημαντικό ποσοστό εποχικής απασχόλησης στους κατοίκους του Δήμου.

48. Α. Ιωαννίδης, *Απασχόληση και ανεργία των νέων στην Ελλάδα*, ό.π. σημ. 39.

4.2.6 Τα χαρακτηριστικά των ωφελούμενων από τα κοινωνικά επιδόματα

Το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΕΕ) λαμβάνουν 829 άτομα με συνολική δαπάνη 107.783,73€ (Μάιος 2022, ΗΔΙΚΑ). Η δαπάνη για το ΕΕΕ στους δημότες Χαλανδρίου είναι σταθερά μειούμενη από τον Μάιο του 2018 έως τον Μάιο του 2022, όπως διακρίνεται από τον παρακάτω Πίνακα..

Στοιχεία ωφελούμενων Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) Δήμου Χαλανδρίου, 2018-2022, ΗΔΙΚΑ.

	05/2018	05/2019	05/2020	05/2021	05/2022
Αιτήσεις	710	679	660	564	513
Μέλη	1.420	1.224	1.105	918	829
Μέλη ανά αίτηση	2,0	1,8	1,7	1,6	1,6
Άνδρες	685	576	519	395	367
Γυναίκες	735	648	586	523	462
Μονογονεϊκές	57	72	84	42	51
Αλλοδαποί	129	194	182	130	129
Εγγεγραμμένοι Άνεργοι	542	658	654	558	514
Κόστος	158.225,84 €	139.333,82 €	133.210,90 €	112.994,37 €	107.783,73 €
Ποσό ανά αίτηση	222,85 €	205,20 €	201,83 €	200,34 €	210,10 €

Η συνολική δαπάνη μάλιστα τα τελευταία 5 χρόνια σημείωσε μείωση κατά 31,88%. Παράλληλα με τη μείωση της δαπάνης παρατηρείται μια σημαντική μείωση των δικαιούχων. Τον Μάιο του 2018 οι δικαιούχοι ανέρχονταν σε 1.420 άτομα, ενώ τον Μάιο του 2022 σε 829, με τη μείωση να ανέρχεται στο 41,62%. Αντίστοιχα μειωμένο είναι το ποσό ανά αίτηση, όπου τον Μάιο του 2022 έφτανε στα 210€.

Η μείωση του αριθμού των ωφελούμενων οφείλεται στο ότι σημαντικός αριθμός δημοτών έλαβαν τις επιδοτήσεις αναστολής της εργασίας, με αποτέλεσμα να αποκλείονται αυτομάτως από το ΕΕΕ. Επιπρόσθετα, η μείωση των ωφελούμενων συνδέεται με την αύξηση των αντικειμενικών αξιών των ακινήτων από τις αρχές του 2022. Το ποσοστό αύξησης των αντικειμενικών αξιών των ακινήτων στον Δήμο έχει ξεπεράσει το 40% στις μισές περίπου περιοχές (ποσοστό 48,44%).

Η μείωση της κρατικής δαπάνης για τους δικαιούχους και το ύψος του ΕΕΕ, το οποίο δεν συνδέεται με το ετήσια οριζόμενο κατώφλι της φτώχειας⁴⁹, επιβεβαιώνει ότι και στον Δήμο Χαλανδρίου οι τελικοί ωφελούμενοι είναι πολύ λιγότεροι από τους δικαιούχους⁵⁰.

Αναφορικά με το φύλο των δικαιούχων, τον Μάιο του 2022, το έλαβαν 462 γυναίκες και 367 άνδρες. Οι γυναίκες, μάλιστα, λαμβάνουν σταθερά την τελευταία πενταετία το ΕΕΕ σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους άνδρες. Όσον αφορά τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ωφελούμενων νοικοκυριών παρατηρούμε ότι τον Μάιο του 2022 επιδοτήθηκαν με ΕΕΕ 51 μονογονεϊκές οικογένειες, 129 αλλοδαποί και 514 καταγεγραμμένοι άνεργοι. Τον Ιούνιο του 2022, οι καταγεγραμμένοι μακροχρόνια άνεργοι ήταν 2.287, που σημαίνει ότι το 22,47% των μακροχρόνια ανέργων έλαβαν το ΕΕΕ. Ο σημαντικός αριθμός ανέργων, που αποτελεί την πολυπληθέστερη κατηγορία ωφελούμενων του ΕΕΕ, δείχνει ότι τα επιδόματα ανεργίας αφήνουν πολλούς άνεργους ακάλυπτους.

4.2.7 Οι απόψεις των τοπικών δρώντων και διαμορφωτών πολιτικής για τα κοινωνικά προβλήματα και τους τρόπους διαχείρισής τους

Οι τοπικοί δρώντες και διαμορφωτές πολιτικής επισήμαναν ως καίρια κοινωνικά ζητήματα την οικονομική δυσχέρεια, την υγειονομική περιθάλψη και την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας. Οι απαντήσεις τους εστίασαν στις αυξημένες ανάγκες των ηλικιωμένων, των ανέργων, των ανθρώπων με πολύ χαμηλό εισόδημα, των κακοποιημένων γυναικών και των Ρομά.

Αρκετοί συνεντευξιαζόμενοι έκριναν την κρατική επιδοματική πολιτική σχεδόν εξ ολοκλήρου ανεπαρκή ως προς το ύψος του ποσού για τον/την δικαιούχο, τον σχεδιασμό της και την αποτελεσματικότητά της.

Αναγνώρισαν ότι το ύψος των επιδομάτων είναι ιδιαίτερα χαμηλό και υποστήριξαν ότι τα επιδόματα δεν αντιμετωπίζουν τα προβλήματα για τα οποία παρέχονται, ούτε επιτρέπουν την αξιοπρεπή διαβίωση των ωφελούμενων. Ιδιαίτερα το επίδομα ανασφάλιστων υπερηλικών, που χορηγείται σε άτομα άνω των 67 ετών με αυξημένες ιατροφαρμακευτικές ανάγκες λόγω ηλικίας, χαρακτηρίστηκε ανεπαρκές για την ανεξάρτητη διαβίωσή τους. Πολλοί από αυτούς, μάλιστα, αδυνατούν αντικειμενικά να βρουν εργασία για να αυξήσουν τα εισοδήματά τους. Επιπλέον, τονίστηκε το χαμηλό ύψος του επιδόματος που λαμβάνουν άτομα, τα οποία έχουν κριθεί ανίκανα για εργασία

49. Βλ. παραπάνω, σημ. 46.

50. Οι ωφελούμενοι/ες πανελλαδικά είναι συνήθως περίπου 220.000 νοικοκυριά από τα 765.372 νοικοκυριά σε κίνδυνο εισοδηματικής φτώχειας (πολύ λιγότερο από το 1/3), «Αναφορά για τη φτώχεια στην Ελλάδα 2022, Η φωνή των ανθρώπων σε καιρούς ανισότητας και κρίσης», Ελληνικό Δίκτυο για την Καταπολέμηση της Φτώχειας, <https://shorturl.at/rKUZ5>

λόγω ψυχιατρικών νοσημάτων. Ένας ακόμη λόγος που καθιστά ανεπαρκή τα επιδόματα θεωρείται η μη προσαρμογή τους στον πληθωρισμό.

Η πλειοψηφία των ερωτώμενων εξέφρασε έντονη κριτική για τα θεσπισμένα κριτήρια αποκλεισμού από τα επιδόματα. Ιδιαίτερα τα περιουσιακά κριτήρια πλήττουν τους κατοίκους του Δήμου Χαλανδρίου, καθώς έχει σημειωθεί αλματώδης αύξηση των αντικειμενικών αξιών των ακινήτων. Αυτό συνδυάζεται με τις υψηλές τιμές ενοικίων, γεγονός που δημιουργεί τον κίνδυνο να οδηγηθούν οι ευάλωτοι πληθυσμοί σε μορφές ορατής ή αόρατης αστεγίας⁵¹.

Αρκετοί δικαιούχοι αποκλείονται επίσης από το «Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα» (ΕΕΕ), λόγω της προσμέτρησης του «Επιδόματος Παιδιού» (Α21) στον υπολογισμό του εισοδήματός τους. Παράλληλα, αν και ο βασικός άξονας της κρατικής επιδοματικής πολιτικής είναι η διασύνδεση με την απασχόληση, εντούτοις όσοι/ες υπογράψουν συμβάσεις εργασίας οχτάμηνης διάρκειας αποκλείονται τόσο από τη συνέχιση της εργασίας τους, καθώς θεωρούνται μη επιλέξιμοι από την ΔΥΠΑ, όσο και από την χορήγηση του ΕΕΕ για την ίδια χρονιά, λόγω της αφαίρεσης οποιουδήποτε εισοδήματος από το εγγυημένο αυτό ποσό. Αναφορικά με την περίπτωση φιλοξενίας, το επίδομα χορηγείται μόνο στον αιτούντα και όχι στον φιλοξενούμενο, ο οποίος μπορεί να είναι άνεργος. Οι κακοποιημένες γυναίκες αντιμετωπίζουν πρόσθετες δυσκολίες στην πρόσβαση στα επιδόματα όταν επιθυμούν να πάρουν διαζύγιο, λόγω της κοινής φορολογικής δήλωσης και του νόμου της συνεπιμέλειας. Το ίδιο χαμηλό κρίνεται το ύψος του επιδόματος των ανασφάλιστων ομογενών από την Αλβανία (Επίδομα Κοινωνικής Αλληλεγγύης Ανασφάλιστων Υπερηλίκων), με αποτέλεσμα οι δικαιούχοι να μην το επιλέγουν, καθώς αυτό ακυρώνει τα υπόλοιπα επιδόματα. Επιπλέον, οι κριτικές επεκτείνονται και στα κριτήρια αποκλεισμού για τους Ρομά. Όσοι έχουν τελέσει τσιγγάνικο γάμο συνεχίζουν να θεωρούνται μονοπρόσωπο νοικοκυριό, καθώς ο παραδοσιακός τσιγγάνικος γάμος δεν αναγνωρίζεται θεσμικά από τους κρατικούς φορείς. Ακόμα και στην περίπτωση που αναγνωριστούν ως έγγαμοι, λαμβάνουν λιγότερα επιδόματα, καθώς η σύνθεση του πολυπρόσωπου νοικοκυριού τους περιλαμβάνει συνήθως περισσότερα από τέσσερα παιδιά, το ανώτερο όριο των εξαρτώμενων μελών που επιδοτεί το κράτος.

51. Σύμφωνα με την ανάλυση της FEANTSA, (ETHOS, FEANTSA, 2005) η ορατή μορφή αστεγίας είναι οι άνθρωποι που μένουν στο δρόμο και η αόρατη περιλαμβάνει ανθρώπους που στερούνται κατοικίας (έχουν ένα προσωρινό κατάλυμα: κόσμος σε σωφρονιστικά ιδρύματα, ημεδαπά ή αλλοδαπά άτομα σε δομές ή ξενώνες ή υπνωτήρια προσωρινής φιλοξενίας), είτε ανθρώπους που διαμένουν σε επισφαλείς συνθήκες στέγασης (υπό την απειλή έξωσης, σε διαδικασία ή εκτέλεση πλειστηριασμού, θύματα ενδοοικογενειακής βίας) ή ανθρώπους που ζουν σε ακατάλληλα ή ανεπαρκή καταλύματα (αυτοκίνητα, σκηνές, παράγκες, τροχόσπιτα ή οικίες που στερούνται βασικών αγαθών όπως θέρμανση, νερό, ηλεκτρικό ή που έχουν μεγάλη στενότητα χώρου).

Το γραφειοκρατικό βάρος της κρατικής επιδοματικής πολιτικής σχολιάστηκε, επίσης, με δυσμέμεια. Ενώ παρέχεται η δυνατότητα ηλεκτρονικής υποβολής για τη χορήγηση των επιδομάτων, ουσιαστικά ένας μεγάλος αριθμός δικαιούχων, όπως οι υπερήλικες και οι Ρομά, αποκλείεται στην πράξη από αυτή τη διαδικασία λόγω ψηφιακού αναλφαριθμητισμού. Παράλληλα, οι τεχνολογικές δυνατότητες της ηλεκτρονικής πλατφόρμας συχνά αποδεικνύονται αναποτελεσματικές. Η ανάγκη άντλησης δεδομένων από διαφορετικές υπηρεσίες ή η αναγγελία ενός πρόσθετου επιδόματος, όπως του κοινωνικού τουρισμού, καθιστά τη λειτουργία του ηλεκτρονικού συστήματος δυσλειτουργική. Ως αποτέλεσμα, οι δικαιούχοι μπορεί να βρεθούν σε αδιέξοδο, αναζητώντας βοήθεια για την ολοκλήρωση των αιτήσεών τους και την πρόσβαση σε επιδόματα που δικαιούνται.

Την ίδια στιγμή, παρά τον εκσυγχρονισμό του κράτους ως προς τις ψηφιακές υπηρεσίες, απαιτείται τις περισσότερες φορές η αυτοπρόσωπη προσκόμιση των δικαιολογητικών, γεγονός που αποθαρρύνει τους δικαιούχους από την υποβολή αιτήσεων. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το επίδομα των ανασφάλιστων ομογενών από την Αλβανία, το οποίο απαιτεί την προσκόμιση τόσων πολλών και διαφορετικών δικαιολογητικών που το καθιστά στην πράξη μη επιλέξιμο από τους/τις ωφελούμενους/ες. Επιπλέον, η δυσκολία που αντιμετωπίζουν ορισμένοι Ρομά στην ταυτοπροσωπία τους⁵², λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών διαβίωσής τους, τους αποκλείει από τη δυνατότητα αίτησης για χορήγηση επιδομάτων.

Παράλληλα, ο επιπρόσθετος φόρτος εργασίας στους υπαλλήλους, σε συνδυασμό με την υποστελέχωση των δημοτικών φορέων, κάνει τις υπηρεσίες να μην αφοσιώνονται στις κύριες αρμοδιότητές τους. Έτσι, για παράδειγμα, τα ραντεβού για τις ατομικές ή ομαδικές συνεδρίες ψυχολογικής υποστήριξης συνεχώς μειώνονται, καθώς οι υπάλληλοι ασχολούνται κυρίως με τη διεκπεραίωση των αιτημάτων των δημοτών που αφορούν στην πολιτική της επιδοματικής ενίσχυσης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ένα μεγάλο ποσοστό του ευάλωτου πληθυσμού να στερείται μιας ενεργότερης υποστήριξης από τις υπηρεσίες.

Στο πλαίσιο αυτό τα στελέχη αναγνωρίζουν ότι η απόκρυψη εισοδημάτων και η αδήλωτη «μαύρη» εργασία συχνά αποτελούν μονόδρομο για τους/τις ωφελούμενους/ες που αγωνιούν να αυξήσουν κατά ένα μικρό μέρος τα εισοδήματά τους. Οι παθογένειες της επιδοματικής πολιτικής, κατά τη γνώμη τους, πρέπει να οδηγήσουν άμεσα σε αλλαγή της υπάρχουσας κοινωνικής πολιτικής και αναζήτησης άλλης μορφής στήριξης των ευάλωτων πληθυσμών.

52. Στον Δήμο Χαλανδρίου διαμένουν 36 Ρομά χωρίς κάποιο νομιμοποιητικό έγγραφο (ταυτότητα, ΑΦΜ κλπ). Συνολικά στην Περιφέρεια Αττικής 24.639 Ρομά είναι μόνιμοι κάτοικοι. Από αυτούς οι 16.978 είναι εγγεγραμμένοι στους Δήμους, ενώ ένα ποσοστό της τάξης του 4,8% (1.183 άτομα) έχουν προβλήματα αστικοδημοτικής κατάστασης, «Καταγραφή Οικισμών και Πληθυσμού Ρομά σε εθνικό επίπεδο (έτους 2021)», ό.π. σημ. 32.

Παρά το γεγονός ότι σχεδόν όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι κατέκριναν το ύψος των επιδομάτων και τα κριτήρια αποκλεισμού των δικαιούχων, δεν φάνηκαν να ομονοούν στην άρση των κριτηρίων των πόρων διαβίωσης και της οικογενειακής κατάστασης για τη χορήγηση των επιδομάτων. Για τους/τις περισσότερους/ες η ύπαρξη των κριτηρίων διασφαλίζει τουλάχιστον την ορθότητα της πιστοποίησης των «πραγματικών δικαιούχων». Πρότειναν, μάλιστα, την αναδιαμόρφωση των κριτηρίων, έτσι ώστε να είναι εξατομικευμένα. Αξιοσημείωτο είναι ωστόσο το γεγονός ότι ενώ κρίνουν ως πολύ αυστηρά και άδικο τα εισοδηματικά και περιουσιακά κριτήρια επιλογής ωφελούμενων, θεωρούν ότι τα κριτήρια θα πρέπει να γίνουν αυστηρότερα και, ταυτόχρονα, να εντατικοποιηθούν οι έλεγχοι για «απάτες», ενώ τάσσονται ενάντια σε κάθε προοπτική κατάργησης των κριτηρίων επιλεξιμότητας. Η αντίφαση αυτή μπορεί να ερμηνευτεί ως αποτέλεσμα της πεποίθησης αρκετών συνεντευξιαζόμενων ότι τα επιδόματα οδηγούν τους/τις ωφελούμενους/ες σε μια παθητική και παρασιτική συμπεριφορά.

Αντίθετα, αρκετοί/ες ήταν επικριτικοί/ες ως προς το κριτήριο της αναζήτησης της εργασίας. Κατά τη γνώμη τους, η διασύνδεση της κοινωνικής επιδοματικής πολιτικής με δράσεις που στοχεύουν στην ένταξη ή επανένταξη των ωφελούμενων στην εργασία δεν έχει επιτευχθεί. Τα εμπόδια για την εύρεση εργασίας παραμένουν ανυπέρβλητα και επιδεινώνονται από την ψυχολογική κόπωση και την απογοήτευση. Για τους/τις περισσότερους/ες υπαλλήλους, η κρίση έχει αγγίξει το σύνολο της κοινωνίας και έχει αλλάξει δραματικά το προφίλ των ωφελούμενων.

Αξιοσημείωτη είναι η διαφοροποίηση που παρουσίασε μια μικρή ομάδα ερωτώμενων. Η στάση τους αναφορικά με το θέμα της ανεργίας κινήθηκε περισσότερο στην κατεύθυνση της ατομικής ευθύνης. Για τους τοπικούς δρώντες, παρά το γεγονός ότι η διασύνδεση με την απασχόληση δεν είναι πάντα αποτελεσματική, ο αριθμός των ανέργων είναι αδικαιολόγητα υψηλός. Προβάλλοντας ως κύρια επιχειρήματα τη γνώση της αγοράς και την προσωπική τους επαφή με τους/τις ωφελούμενους/ες, οι ερωτώμενοι υποστήριξαν ότι αρκετοί/ες από τους δικαιούχους αποκρύπτουν εισοδήματα, ότι έχουν αδικαιολόγητα παραιτηθεί από την αναζήτηση επαγγελματικής απασχόλησης (ενώ υπάρχει μεγάλη ζήτηση για εργασία) και, τέλος, ότι θα μπορούσαν –ιδιαίτερα οι νέοι– να αξιοποιήσουν με έναν πιο πρόσφορο τρόπο την ακίνητη ιδιοκτησία τους. Κατά τη γνώμη τους, τα επιδόματα –αν και πενιχρά– δημιουργούν ένα ασφαλές οικονομικό στήριγμα στους ωφελούμενους. Στο πλαίσιο αυτό, υποστήριξαν ότι ένας εξορθολογισμός της επιδοματικής πολιτικής θα απέδιδε στους «πραγματικούς» δικαιούχους ένα μεγαλύτερο ποσό ενίσχυσης.

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι οι απόψεις και οι αντιφάσεις των στελεχών συχνά αποδίδονται στην επαγγελματική εξουθένωση. Η μακροχρόνια παραμονή σε μια θέση ευθύνης εξυπηρέτησης ευάλωτων πληθυσμών, καθιστά τον/την επαγγελματία έκθετο/η σε ψυχολογική κόπωση, καθώς προσπαθεί

να λειτουργήσει σε ένα περιβάλλον με πολύπλοκα διοικητικά συστήματα, σοβαρούς οικονομικούς περιορισμούς και αντικρουόμενες ανάγκες. Η έρευνα κατέδειξε σ' ένα σημαντικό βαθμό τόσο τις θεσμικές αδυναμίες⁵³ και τα κενά αρμοδιοτήτων τοπικών φορέων, όσο και το ότι οι τοπικοί φορείς αποτελούν τους απλούς διεκπεραιωτές των κεντρικών πολιτικών και προγραμμάτων. Έτσι, μπορούμε να κατανοήσουμε πιθανές συγχύσεις και παρανοήσεις σχετικά με τα δικαιώματα των ωφελομένων, όπως το ύψος των επιδομάτων, τα κριτήρια πρόσβασης των δικαιούχων, τα έσοδα του Δήμου και την επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού. Οι επαγγελματίες συχνά αδυνατούν να διαχειριστούν το έλλειμμα της αξιοπιστίας του συστήματος της κοινωνικής προστασίας από την υποχρηματοδότηση, την υποστελέχωση και τη σταδιακή διαχείριση κύριων πυλώνων της από ιδιώτες και θεωρούν ότι η κοινωνική πρόνοια θα μπορούσε να λειτουργήσει πιο αποτελεσματικά μόνο με την εφαρμογή πιο αυστηρών ελέγχων στους ωφελομένους.

Παράλληλα, τα προβλήματα εργασιακού άγχους, εργασιακής επισφάλειας (αρκετοί από τους εργαζόμενους είναι συμβασιούχοι) και συναισθηματικής εξάντλησης συχνά οδηγούν τους/τις επαγγελματίες σε μειωμένη αποτελεσματικότητα, αποπροσανατολισμό, έλλειψη κινήτρων και εργασιακή δυσλειτουργία. Στο πλαίσιο αυτό, ενώ δεν αποδέχονται ότι τα επιδόματα στιγματίζουν τους δικαιούχους ως «κατώτερους» ανθρώπους, δεν αναγνωρίζουν ότι οι ωφελομένοι που θα αναζητήσουν βοήθεια από τις υπηρεσίες είναι κάτοικοι ενός μεσοαστικού Δήμου που ίσως δυσκολεύονται να διαχειριστούν συναισθηματικά και πρακτικά την απότομη μετάπτωσή τους σε μια νέα κατάσταση μετά την οικονομική κρίση. Επίσης, πως συχνά είναι άτομα με πολλαπλές ευαλωτότητες, που αδυνατούν να αντιμετωπίσουν τη «σκληρότητα» της γραφειοκρατίας και του συστήματος που θα τους ασκήσει εξονυχιστικούς ελέγχους με αποτέλεσμα, τελικά, να τους απορρίψει ως δικαιούχους. Μια σημαντική, επίσης, διάσταση που πρέπει να υπογραμμιστεί είναι ότι οι ερωτώμενοι απαντούν με βάση τις προσωπικές κοινωνικές,

53. Σύμφωνα με την έκθεση ελέγχου του Ελεγκτικού Συνεδρίου, αν και το ΕΕΕ απευθύνεται κυρίως σε εύαλτες ομάδες (άστεγοι, Ρομά, μονογονεϊκές οικογένειες, άνεργοι που βρίσκονται σε κατάσταση ακραίας φτώχειας) οι πρακτικές δημοσιοποίησης και διαφήμισης του προγράμματος, δεν ήταν κατάλληλες για την ενημέρωση αυτών των ομάδων. Δεν τηρείται αρχείο με μία διαχρονική εικόνα για τον κάθε ωφελούμενο, τις παροχές και τις υπηρεσίες που έλαβε και αν υπήρξε κάποιο αποτέλεσμα. Οι Δήμοι έχουν στοιχεία για τον αριθμό των αιτήσεων αλλά όχι για την εικόνα του πληθυσμού των δημοτών, που έχουν ανάγκη ένταξης στο πρόγραμμα. Εμπλέκονται 11 συναρμόδιοι φορείς χωρίς να υπάρχουν επίκαιρες διασταυρώσεις της πληροφορίας για το πρόγραμμα. Τα επιδόματα δεν διασυνδέονται με παροχή συμπληρωματικών κοινωνικών υπηρεσιών, συνήθως λόγω έλλειψης διαθέσιμου προσωπικού στα Κέντρα Κοινότητας των δήμων. (Σημείωση: από τον Ιούλιο του 2022, όσοι και όσες κάνουν αίτηση για το επίδομα, εντάσσονται άμεσα και στα προγράμματα κατάρτισης), «Ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα: Διασφαλίζεται ότι όλοι όσοι έχουν ανάγκη συμμετέχουν στο πρόγραμμα αλλά και ότι πληρούνται τα κριτήρια ένταξης σε αυτό»; Έκθεση Ελέγχου 3/2021, Ελεγκτικό Συνέδριο, <https://shorturl.at/csSY2>

πολιτικές και ιδεολογικές τους θέσεις. Μερικές φορές οι προσωπικές αξίες, τα στερεότυπα, οι προκαταλήψεις και η κοινωνική συμμόρφωση έρχονται σε σύγκρουση με τον ρόλο που απορρέει από την επαγγελματική θέση.

4.2.8 Οι απόψεις των τοπικών δρώντων και διαμορφωτών πολιτικής για το Βασικό Εισόδημα και τις προοπτικές πιλοτικής εφαρμογής στον Δήμο τους

Στη συντριπτική τους πλειοψηφία οι τοπικοί δρώντες δεν ήταν ενήμεροι για την έννοια του Βασικού Εισοδήματος. Ελάχιστοι μόνο είχαν αποσπασματικές γνώσεις γύρω από το θέμα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να διατυπωθούν αρκετές παρανοήσεις και συχνά το Βασικό Εισόδημα να συγχέεται με το ΕΕΕ. Ωστόσο, σχεδόν όλοι οι ερωτώμενοι εξέφρασαν την ανάγκη για αναλυτικότερη ενημέρωση πάνω στα οφέλη και τις επιπτώσεις που θα επέφερε η καθιέρωση του Βασικού Εισοδήματος.

Οι περισσότεροι ερωτώμενοι διατύπωσαν μια σειρά από αντιρρήσεις όσον αφορά την ιδέα της καθιέρωσης του Βασικού Εισοδήματος. Οι κύριες ενστάσεις τους αφορούσαν οικονομικούς λόγους. Επικαλούνταν, κατά κύριο λόγο, την αδυναμία χρηματοδότησής του, την επάρκεια του ποσού που θα παρέχεται, ζητήματα φορολογικής δικαιοσύνης και τον κίνδυνο της υπερφορολόγησης. Παράλληλα, αναφέρθηκαν σε πολιτικούς λόγους που σχετίζονται με την κεντρική πολιτική στόχευση και τον ενδεχόμενο αντίκτυπο που θα μπορούσε να έχει το Βασικό Εισόδημα στις ευρύτερες πολιτικές προτεραιότητες. Τέλος, αρκετοί εξέφρασαν ιδεολογικές αντιρρήσεις, υποστηρίζοντας ότι η καθιέρωση ενός Βασικού Εισοδήματος θα μπορούσε να αποδυναμώσει τον θεσμό της εργασίας και τα δικαιώματα των εργαζομένων, καθώς και να δημιουργήσει μια κουλτούρα εξάρτησης από τα επιδόματα αντί για την προώθηση της ενεργού απασχόλησης. Οι πηγές χρηματοδότησης για το Βασικό Εισόδημα αποτέλεσαν σημαντικό ζήτημα για το σύνολο σχεδόν των συμμετεχόντων στην έρευνα. Οι περισσότεροι εξέφρασαν αμφιβολίες σχετικά με τη δυνατότητα του κράτους και των δήμων **να καλύψουν οικονομικά ένα τόσο φιλόδοξο πρόγραμμα**. Σύμφωνα με την κοινή τους γνώμη, η επικρατούσα φιλελεύθερη πολιτική αποτελεί το μεγαλύτερο εμπόδιο για μια ριζική αναδιαμόρφωση της κοινωνικής πολιτικής υπέρ των πολιτών. Στις μέχρι τώρα πολιτικές ενίσχυσης των ευάλωτων ομάδων (όπως οι αυξήσεις των μισθών, τα επιδόματα, η παράταση του εργασιακού βίου και η διανομή διαφόρων οικονομικών ενισχύσεων, όπως τα διάφορα «pass») βλέπουν μια απόδειξη της ανεπαρκούς υποστήριξης των πολιτών. Παράλληλα, τα ανεπαρκή δημοτικά κονδύλια, τα πενιχρά έσοδα και η μειωμένη κρατική ενίσχυση προς την Τοπική αυτοδιοίκηση καθιστούν **ανέφικτη τη δημοτική χρηματοδότηση** ενός τέτοιου προγράμματος. Ωστόσο, οι ερωτώμενοι τόνισαν ότι αν το Βασικό Εισόδημα εφαρμοστεί, η κύρια χρηματοδότησή του πρέπει να προέλθει από κρατικούς πόρους. Σε αυτό το πλαίσιο, **αντιτάχθηκαν στην ιδέα μιας επιπλέον οριζόντιας φορολόγησης**,

θεωρώντας ότι μια πιο δίκαιη φορολόγηση, καθώς και η εξυγίανση και βελτίωση της διαχείρισης των υφιστάμενων πόρων, θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους.

Είναι αξιοσημείωτο πως, παρόλο που οι ερωτώμενοι φάνηκαν να μην γνωρίζουν την πραγματική επιβάρυνση που επιφέρει η επιδοματική πολιτική στον κρατικό προϋπολογισμό, εντούτοις φαίνονται να έχουν υιοθετήσει την πεποίθηση της κρατικής οικονομικής δυσπραγίας. Την ίδια στιγμή, επικαλούνται την οικονομική ένδεια του Δήμου, παρά το γεγονός ότι τα διαθέσιμα στοιχεία του δημοτικού προϋπολογισμού, που είναι δημόσια αναρτημένα, φανερώνουν την οικονομική του ευρωστία.

Αναφορικά με τη χρηματοδότηση από ιδιωτικά κεφάλαια, ορισμένοι ερωτώμενοι φάνηκαν ακόμα πιο διστακτικοί. Οι φοροαπαλλαγές και οι εκάστοτε χορηγίες θεωρούνται από αυτούς ως ενδείξεις ότι το ιδιωτικό κεφάλαιο λειτουργεί μόνο με γνώμονα το κέρδος και αυτό, κατά τη γνώμη τους, το καθιστά ακατάλληλο ως κύριο χρηματοδοτικό πόρο για κοινωνικές παρεμβάσεις. Ελάχιστοι ήταν εκείνοι που υποστήριξαν τη **χρηματοδότηση μέσω της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης** σε συνεργασία με τους Δήμους. Εξίσου περιορισμένη ήταν και η υποστήριξη της ιδέας για χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ). Παρά το γεγονός ότι η ΕΕ έχει σημαντικούς πόρους για κοινωνικά προγράμματα, οι ερωτώμενοι εμφανίζονται επιφυλακτικοί, καθώς θεωρούν πως τέτοια χρηματοδότηση συνοδεύεται από δεσμευτικά προαπαιτούμενα που δεν είναι πάντα επιθυμητά.

Είναι εμφανές ότι τα προβλήματα που έχουν ανακύψει ως τώρα αναφορικά με τον τρόπο προσέλκυσης του ιδιωτικού κεφαλαίου και οι παρανοήσεις για τους όρους χρηματοδότησης από ευρωπαϊκά κονδύλια, έχουν καταστήσει μη ελκυστικά τα χρηματοδοτικά αυτά εργαλεία στην κοινή γνώμη.

Η σύγκυση Βασικού Εισοδήματος και Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος αναδείχθηκε έντονα κατά τη διάρκεια της έρευνας, όταν η πλειοψηφία των συμμετεχόντων εξέφρασε αντιρρήσεις για την ιδέα ενός Βασικού Εισοδήματος χωρίς κριτήρια. Ενώ όλοι/ες συμφώνησαν στην ιδέα να είναι ατομικό, αφορολόγητο και ακατάσχετο εισόδημα, εντούτοις οι περισσότεροι/ες προβληματίστηκαν ως προς την κατάργηση των κριτηρίων πόρων διαβίωσης, οικογενειακής κατάστασης και συμπεριφοράς. Η μεγαλύτερη, μάλιστα, αντίσταση εκφράστηκε απέναντι στην ιδέα να χορηγείται σε όλους τους πολίτες ανεξαιρέτως οικονομικής κατάστασης. Το επιχείρημα που προέβλεπαν οι ερωτώμενοι ήταν η ανάγκη να διασφαλιστεί ότι το Βασικό Εισόδημα θα χορηγείται μόνο σε όσους το έχουν πραγματική ανάγκη. Θεωρούν ότι οι παθογένειες της επιδοματικής πολιτικής, όπως εφαρμόζεται μέχρι σήμερα, θα συνεχίσουν να υφίστανται και στην περίπτωση του Βασικού Εισοδήματος χωρίς κριτήρια. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι παρά τις κοινές διαπιστώσεις σχετικά με τον μεγάλο αριθμό των πολιτών που αποκλείονται από το ΕΕΕ, λόγω εφαρμογής αυστηρών οικονομικών κρι-

τηρίων, εντούτοις η πλειοψηφία των ερωτώμενων αντιστέκεται στην ιδέα κατάργησης των κριτηρίων αυτών. Φαίνεται ότι για πολλούς, η εφαρμογή ενός καθολικού εισοδήματος χωρίς κριτήρια αντιβαίνει στην ανάγκη για δικαιοσύνη και ορθολογική διαχείριση των δημόσιων πόρων, ακόμα και αν αυτό σημαίνει τη διατήρηση των περιορισμών που αποκλείουν ορισμένους από την επιδοματική ενίσχυση.

Η ανησυχία ότι ένα καθολικό εισόδημα μπορεί να μειώσει τα κίνητρα για εύρεση εργασίας ήταν μια από τις κεντρικές παρατηρήσεις των ερωτώμενων. Υπογράμμισαν τη σημασία της εργασίας ως προς την ατομική εξέλιξη, εκτιμώντας την ως κοινωνικό αγαθό. Εντούτοις, η στάση τους φαίνεται να παραγνωρίζει τις πολλαπλές μορφές αποκλεισμού των ευάλωτων ομάδων από την αγορά εργασίας. Η πεποίθηση ότι η ένταξη ή επανένταξη στην εργασία αποτελεί ατομική ευθύνη φανερώνει μια μονοδιάστατη προσέγγιση, αγνοώντας τα συστημικά εμπόδια που αντιμετωπίζουν αυτές οι ομάδες.

Μόνο μια μικρή μειοψηφία υποστήριξε ότι το Βασικό Εισόδημα αποτελεί βασικό ανθρώπινο δικαίωμα και θα μπορούσε να ωφελήσει τον Δήμο, εξασφαλίζοντας οικονομική ασφάλεια στους δημότες του. Ωστόσο, ακόμα και αυτοί οι υποστηρικτές του Βασικού Εισοδήματος αναγνώρισαν ότι στην παρούσα κατάσταση, όπου βασικά προβλήματα παραμένουν άλυτα και οι δημόσιες υπηρεσίες δυσλειτουργούν, φαντάζει ως πολυτέλεια.

Ενώ η πλειοψηφία των στελεχών των δημοτικών φορέων διατύπωσε ισχυρές ενστάσεις ως προς την ιδέα του Βασικού Εισοδήματος, εντούτοις **πολλοί συμφώνησαν με την εφαρμογή ενός πιλοτικού προγράμματος στον Δήμο**. Υποστήριξαν ότι ένα τέτοιο πρόγραμμα θα μπορούσε να λειτουργήσει αν το εισόδημα ήταν επαρκές και στόχευε σε διαφορετικές πληθυσμιακές ομάδες, αποφεύγοντας έτσι την πόλωση μεταξύ δικαιούχων και μη δικαιούχων. Το πρόγραμμα θα έπρεπε να στηρίζεται σε πραγματικά δεδομένα, να έχει σαφή κριτήρια για την επιλογή των πιο ευάλωτων ατόμων ή νοικοκυριών και να έχει αρκετή διάρκεια ώστε να παρέχει μετρήσιμα αποτελέσματα. Η προσέγγιση αυτή θα μπορούσε να βοηθήσει τον Δήμο να αντιμετωπίσει πιο αποτελεσματικά την κοινωνική αδικία και να θέσει τις βάσεις για μια νέα πολιτική στήριξης των ευάλωτων πληθυσμών. Οι ενστάσεις που εκφράστηκαν αναφορικά με το εφικτό της υλοποίησης ενός πιλοτικού προγράμματος εστίασαν κυρίως στη **δυνατότητα εξεύρεσης των οικονομικών πόρων**. Ως πιθανές πηγές χρηματοδότησης για το πιλοτικό πρόγραμμα, όπως προτάθηκαν από τα στελέχη, ήταν κατά πλειοψηφία οι Ευρωπαϊκοί πόροι (ΕΣΠΑ, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο), λιγότεροι υποστήριξαν ότι τα χρήματα πρέπει να προέλθουν από τον κρατικό προϋπολογισμό ή από τον Δήμο, και ακόμα λιγότεροι μέσω εταιρειών ή της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης.

Παράλληλα, τονίστηκε ο **κίνδυνος ενός πιθανού πρόσθετου γραφειοκρατικού και εργασιακού φόρτου**. Ιδιαίτερα, η υποστελέχωση των δημοτικών υπηρεσιών και η έλλειψη ανθρώπινων πόρων αναφέρθηκαν ως σοβαρά

εμπόδια, επιβαρύνοντας επιπλέον τις ήδη υπερφορτωμένες υπηρεσίες. Παράλληλα, οι ερωτώμενοι υπογράμμισαν ως σημαντική διάσταση για την επιτυχή εφαρμογή του προγράμματος την **καλή συνεργασία υπουργεί-ου-δήμου-τοπικών φορέων**. Υποστήριξαν ότι μόνο με σωστή οργάνωση, εκπαίδευση, ενημέρωση της κοινότητας, ευαισθητοποίηση και εμπλοκή των τοπικών φορέων στον σχεδιασμό της πιλοτικής εφαρμογής, το πρόγραμμα είναι εφικτό. Τέλος, οι τοπικοί δρώντες εξέφρασαν την ανάγκη για **περισσότερη ενημέρωση** αναφορικά με τα αποτελέσματα παρόμοιων πιλοτικών εφαρμογών που έχουν υιοθετηθεί σε άλλες χώρες. Η κατανόηση των βέλτιστων πρακτικών και των προκλήσεων που έχουν προκύψει διεθνώς θα μπορούσε να βοηθήσει στον καλύτερο σχεδιασμό και στην αποφυγή πιθανών λαθών κατά την εφαρμογή του προγράμματος σε τοπικό επίπεδο.

Μια μικρή ομάδα τοπικών δρώντων εξέφρασε την αντίθεσή της στην ιδέα εφαρμογής ενός πιλοτικού προγράμματος Βασικού Εισοδήματος, επικαλούμενη κυρίως ιδεολογικούς λόγους. Κατά την άποψή τους, **η πιλοτική εφαρμογή αποτελεί μια άμεση και πρόσκαιρη λύση, που δεν θα επιφέρει ουσιαστικές αλλαγές στο πλαίσιο μιας κρατικής πολιτικής, το οποίο επιμένει να μην ενισχύει τους ευάλωτους πληθυσμούς**. Επίσης, οι δρώντες αυτοί υποστήριξαν ότι προκειμένου προσφέρει πραγματική οικονομική ελευθερία στο άτομο, το ύψος της ενίσχυσης θα πρέπει να είναι σημαντικά μεγαλύτερο από ό,τι προτείνεται σε ένα πιλοτικό πρόγραμμα. Παράλληλα, θεώρησαν ότι η εφαρμογή του στο πλαίσιο του Δήμου θα γεννούσε αντιπαραθέσεις και δυσαρέσκεις τόσο μεταξύ των δημοτών όσο και με τους δημότες γειτονικών Δήμων, που δεν θα συμμετείχαν στο πρόγραμμα. Τέλος, εξέφρασαν ανησυχίες σχετικά με την πιθανή κακοδιαχείριση της χρηματοδότησης του προγράμματος.

Η έρευνα κατέδειξε ότι υπάρχει σημαντικό έλλειμμα στην ενημέρωση γύρω από το Βασικό Εισόδημα, καθώς πολλοί μπερδεύουν το Βασικό Εισόδημα με το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα, γεγονός που φαίνεται από τη στήριξή τους στην ύπαρξη κριτηρίων για τη χορήγηση τόσο του Βασικού Εισοδήματος όσο και της πιλοτικής εφαρμογής του. Παρά την αρχική τους αντίθεση προς την ιδέα του Βασικού Εισοδήματος, η πλειοψηφία των ερωτώμενων φάνηκε θετική στην υλοποίηση ενός πιλοτικού προγράμματος στον Δήμο, ίσως λόγω της ανάγκης να δοκιμαστούν νέες πολιτικές σε μικρότερη κλίμακα. Αυτό υποδεικνύει ότι, παρά την επιφύλαξη για το γενικότερο πλαίσιο, υπάρχει ένα άνοιγμα για πειραματισμό και αναζήτηση λύσεων σε τοπικό επίπεδο. Τελικά, όμως, όπως αναδείχθηκε από την έρευνα, τα στελέχη των δημοτικών φορέων υποστήριξαν ότι ούτε ο κρατικός ούτε ο δημοτικός προϋπολογισμός έχουν το δημοσιονομικό περιθώριο για να στηρίξουν μια πιλοτική εφαρμογή Βασικού Εισοδήματος. Η αδυναμία βέβαια των τοπικών δρώντων να σκεφτούν πηγές χρηματοδότησης είναι σε μεγάλο βαθμό εύλογη, καθώς οι ίδιοι είναι κυρίως διεκπεραιωτές κεντρικών πολιτικών και προγραμμάτων και δεν είναι μέρος της συν-διαχείρισης της κρατικής επιδοματικής πολιτικής ή δεν συμμετέχουν πιο ενεργά στην Τοπική αυτοδιοίκηση.

SWOT ανάλυση για τις προοπτικές πιλοτικής εφαρμογής Βασικού Εισοδήματος στον Δήμο Χαλανδρίου

Δυνατά σημεία

- Θετική διάθεση τοπικών δρώντων.
- Προθυμία τοπικών αρχών να υιοθετήσουν κοινωνικές καινοτομίες.
- Ισχυρό αίσθημα κοινωνικής δικαιοσύνης και κοινωνικής αλληλεγγύης.
- Συνεργατικό κλίμα τοπικών υπηρεσιών και φορέων.
- Η υπάρχουσα επιδοματική πολιτική δεν είναι επαρκής και αποτελεσματική.
- Οικονομικά εύρωστος Δήμος.

Αδύνατα σημεία

- Ελλιπής ενημέρωση για το περιεχόμενο και τα χαρακτηριστικά του Βασικού Εισοδήματος.
- Διάχυτη σύγχυση μεταξύ Βασικού και Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος.
- Θεσμικές αδυναμίες και κενά αρμοδιοτήτων τοπικών φορέων.
- Έλλειψη ανθρώπινου δυναμικού.
- Αδυναμία αξιοποίησης πρόσθετων τοπικών πόρων.
- Τοπικοί φορείς ως απλοί διεκπεραιωτές κεντρικών πολιτικών και προγραμμάτων.
- Απουσία τοπικής ομάδας ανάληψης πρωτοβουλιών για το Βασικό Εισόδημα.
- Στερεότυπα και ιδεολογικές θέσεις υπέρ της εργασίας έναντι των επιδομάτων.
- Αν είναι μικρής διάρκειας και αποσπασματικό (δεν συνδυαστεί με καθιέρωση του Βασικού Εισοδήματος) δημιουργεί προσδοκίες που μετά χάνονται.
- Ανεπάρκεια ποσού.
- Αν εφαρμοστεί σε έναν δήμο δημιουργεί μία ανισότητα σε σχέση με όσους δεν το παίρνουν ή με άλλους δήμους.
- Πόλωση μεταξύ των δικαιούχων και των μη δικαιούχων.

Ευκαιρίες

- Ενημέρωση/επιμόρφωση/ ευαισθητοποίηση τοπικών στελεχών και δρώντων για το ΒΕ.
- Αξιοποίηση τοπικών ΜΜΕ για την προβολή της ιδέας του ΒΕ.
- Ανάδειξη ανεπαρκειών υφιστάμενων πολιτικών για την αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων (χρέη, φτώχεια, ενδοοικογενειακή βία, NEET, ΛΟΑΤΚΙ+, ρατσισμός κ.ά.).
- Εύρεση και αξιοποίηση τρίτων (π.χ. ΕΕ) πηγών χρηματοδότησης.
- Συγκρότηση τοπικής ομάδας (πρωτοβουλίας) υποστήριξης του ΒΕ.
- Αλλαγή νοοτροπίας σε σχέση με τα στερεότυπα και την εργασία ως βασικό ανθρώπινο δικαίωμα.
- Αξιολόγηση των επαγγελματικών καταρτίσεων

Κίνδυνοι

- Κλιματική κρίση/νέα οικονομική στενότητα.
- Απόσυρση τοπικών προοδευτικών στελεχών από τη δημόσια δράση.
- Αποδυνάμωση εθελοντικών οργανώσεων κοινωνικής αλληλεγγύης.
- Υποχώρηση ανοιχτής στις καινοτομίες τοπικής κουλτούρας.
- Ισχυρή αντιπολίτευση ενάντια στην δημοτική αρχή που θα ήταν πρόθυμη να ξεκινήσει πιλοτική εφαρμογή.

4.2.9 Συμπεράσματα: Εκτίμηση του εφικτού της πιλοτικής εφαρμογής στον Δήμο

Η έρευνα στον Δήμο Χαλανδρίου ανέδειξε την ευαισθητοποίηση των ερωτώμενων όσον αφορά τις κοινωνικές αδικίες και την περιορισμένη πρόσβαση σε κοινωνικά και δημόσια αγαθά για ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού. Παρά την ευαισθησία αυτή, οι τοπικοί δρώντες δεν υποστήριξαν την καθιέρωση του Βασικού Εισοδήματος ως λύση για την αντιμετώπιση των κοινωνικών ζητημάτων, επικαλούμενοι οικονομικούς, πολιτικούς και ιδεολογικούς λόγους. Ωστόσο, έδειξαν θετική στάση προς την υιοθέτηση ενός πιλοτικού προγράμματος Βασικού Εισοδήματος στον Δήμο. Οι συμμετέχοντες τόνισαν την ανάγκη για συγκεκριμένα κριτήρια επιλεξιμότητας για την ομάδα στόχου του πιλοτικού προγράμματος, υποστηρίζοντας ότι η χρηματοδότηση θα πρέπει να προέρχεται κυρίως από Ευρωπαϊκούς πόρους, όπως το ΕΣΠΑ ή το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο. Παρά την αποδοχή ενός πιλοτικού προγράμματος, εντοπίζονται εσωτερικές αντιφάσεις, καθώς οι ερωτώμενοι επιμένουν σε κριτήρια και δεν αναγνωρίζουν τις διαρθρωτικές αδυναμίες που εμποδίζουν την ομαλή ένταξη ή επανένταξη των ευάλωτων ομάδων στην αγορά εργασίας, αποδίδοντας την ευθύνη για την ανεργία κυρίως στα άτομα. Η ελλιπής ενημέρωση των τοπικών δρώντων σχετικά με το περιεχόμενο και τα χαρακτηριστικά του Βασικού Εισοδήματος φαίνεται επίσης από τα στερεότυπα που διατηρούν. Δεν αναγνωρίζουν τον ρόλο των θεσμικών και δομικών εμποδίων στην ανεργία, ενώ ταυτόχρονα εκφράζουν αμφιβολίες για την αποκατάσταση της φορολογικής δικαιοσύνης. Η απογοήτευσή τους από την έλλειψη κατάλληλου θεσμικού και νομικού πλαισίου για την κινητοποίηση πόρων από την ΕΕ ή τον ιδιωτικό τομέα και οι περιορισμένες γνώσεις τους για τις δυνατότητες του κρατικού ή δημοτικού προϋπολογισμού επισημαίνουν την ανάγκη για περαιτέρω ενημέρωση και διαμόρφωση πολιτικών με κοινωνικό προσανατολισμό.

4.3 Συνολικά συμπεράσματα από τις μελέτες περίπτωσης

Η έρευνα στους Δήμους Τρικκαίων και Χαλανδρίου αποκάλυψε ότι οι συμμετέχοντες αναγνωρίζουν τις σοβαρές προκλήσεις που προκύπτουν από κοινωνικά προβλήματα, όπως η υψηλή ανεργία που πλήττει κυρίως νέους και γυναίκες. Η οικονομική κρίση έχει οδηγήσει σε μια σημαντική αύξηση του αριθμού των ευάλωτων ομάδων, με αρκετούς πολίτες να βρίσκονται στα όρια της φτώχειας. Οι περιορισμοί στην πρόσβαση στα επιδόματα και οι υψηλές γραφειοκρατικές απαιτήσεις συνθέτουν ένα περίπλοκο τοπίο, ενισχύοντας τις ανισότητες και καθιστώντας επιτακτική την ανάγκη για καινοτόμες πολιτικές.

Το Βασικό Εισόδημα, που προσφέρει τακτική εισοδηματική ενίσχυση ανεξάρτητα από προσωπικά κριτήρια, προβάλλει ως πιθανή λύση για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων. Ωστόσο, οι συμμετέχοντες εξέφρασαν ανησυχίες για τη δυνατότητα εφαρμογής ενός πιλοτικού προγράμματος, επικεντρώνοντας την προσοχή τους στην αναγκαιότητα εξεύρεσης οικονομικών πόρων και στην προετοιμασία των υπηρεσιών για την υποδοχή του. Οι τοπικοί δρώντες συμφώνησαν ότι οι Ευρωπαϊκοί πόροι θα πρέπει να είναι η κύρια πηγή χρηματοδότησης, επισημαίνοντας ταυτόχρονα την ανάγκη για σωστή οργάνωση και ενημέρωση της κοινότητας.

Η επιτυχία της πιλοτικής εφαρμογής του Βασικού Εισοδήματος εξαρτάται από τη δημιουργία μιας ευρείας πολιτικής συναίνεσης, καθώς και από την κατάλληλη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών και των τοπικών φορέων. Ο κοινωνικός διάλογος και η συνεργασία με τα τοπικά ΜΜΕ είναι απαραίτητα για την εξασφάλιση δημόσιας υποστήριξης. Τέλος, η εύρεση οικονομικών πόρων μέσω του κρατικού και του ευρωπαϊκού προϋπολογισμού θα αποτελέσει κρίσιμο βήμα για την υλοποίηση ενός βιώσιμου πιλοτικού προγράμματος.

Η σημασία των πιλοτικών εφαρμογών για τη διάδοση της ιδέας του Βασικού Εισοδήματος

Οι συζητήσεις για την εφαρμογή του Βασικού Εισοδήματος επικεντρώνονται στη δυνατότητα υλοποίησής του, η οποία περιλαμβάνει διάφορες διαστάσεις. Οι De Wispelaere & Noguera⁵⁴ αναγνωρίζουν τέσσερις τύπους εφαρμοσιμότητας: α) τη στρατηγική, που αφορά την κινητοποίηση πολιτικών προσώπων για τη στήριξή του, β) τη θεσμική, που εξετάζει αν οι κρατικοί θεσμοί επιτρέπουν την εφαρμογή του, γ) την ψυχολογική, που σχετίζεται με τη στάση της κοινής γνώμης, και δ) τη συμπεριφορική, που αφορά τις αλλαγές στις συμπεριφορές λόγω της εφαρμογής του προγράμματος. Ο Torry⁵⁵ προσθέτει τη χρηματοδοτική διάσταση, η οποία εξετάζει τόσο τη δημοσιονομική ικανότητα του κράτους όσο και την επίδραση στα νοικοκυριά, ανάλογα με τον τρόπο χρηματοδότησης.

Στη βιβλιογραφία, η συζήτηση για την εφαρμογή του Βασικού Εισοδήματος επικεντρώνεται στην οικονομική του διάσταση. Προτείνονται διάφοροι τρόποι χρηματοδότησης, όπως η αύξηση φόρων, η φορολόγηση του πλούτου, η εισαγωγή φόρου ρύπανσης ή τεχνολογίας (robot tax), ανάλογα με τους στόχους του προγράμματος. Ένα άλλο βασικό ζήτημα είναι το ύψος του Βασικού Εισοδήματος, που μπορεί να υπολογίζεται βάσει του ΑΕΠ, του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, της απασχόλησης ή ως ποσοστό του ορίου φτώχειας. Ωστόσο, ο Standing⁵⁶ υποστηρίζει ότι η οικονομική εφαρμοσιμότητα είναι κυρίως πολιτικό ζήτημα, και η επιτυχία του προγράμματος εξαρτάται πρωτίστως από την ύπαρξη της απαραίτητης πολιτικής βούλησης. Μέχρι σήμερα, το Βασικό Εισόδημα δεν έχει εφαρμοστεί πλήρως σε καμία χώρα. Ωστόσο, έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες με προγράμματα εγγυημένου εισοδήματος, παρόμοια με το Βασικό Εισόδημα, που συνήθως στοχεύουν συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες, όπως ανέργους ή νέους, ή εφαρμόζουν οικονομικά κριτήρια για την επιλογή των συμμετεχόντων, χωρίς να καλύπτουν ολόκληρο τον πληθυσμό. Οι πρώτες εφαρμογές εντοπίζονται στη Βόρεια Αμερική τη δεκαετία του 1970, ενώ από το 2000 και ιδιαίτερα μετά την κρίση του 2007-2008, οι πιλοτικές εφαρμογές έχουν αυξηθεί. Δύο από τα πιο χαρακτηριστικά προγράμματα εγγυημένου Βασικού Εισοδήματος σε αναπτυσσόμενες χώρες είναι αυτά της Ναμίμπιας και της Ινδίας, που αναφέρονται συχνά στη σχετική συζήτηση λόγω της καθαρότητας των χαρακτηριστικών τους. Στη Ναμίμπια, το 2008-2009, εφαρμόστηκε στο χωριό Otjivero-Omitara ένα πρόγραμμα που κάλυπτε 1.000 άτομα (όλο τον πληθυσμό, εκτός των συνταξιούχων άνω των 60). Οι συμμετέχοντες λάμβαναν 100 δολάρια Ναμίμπιας μηνιαίως (περίπου το 30% του ορίου φτώχειας), και το πρόγραμμα χρηματοδοτήθηκε από δωρεές. Τα αποτελέσματα περιλάμ-

54. De Wispelaere, J., & Noguera, J. A. (2012). "On the political feasibility of universal basic income: An analytic framework". In Caputo, R. K. (ed.). *Basic Income Guarantee and Politics: International Experiences and Perspectives on the Viability of Income Guarantee*. Palgrave Macmillan, 17-38.

55. Torry, M. (2016). *The feasibility of Citizen's Income*. Palgrave Macmillan.

56. Standing, G. (2021). Ό.π. σημ. 1.

βαναν βελτίωση της διατροφής, της υγείας, μείωση της σχολικής διαρροής και ενδυνάμωση των γυναικών. Στην Ινδία, την περίοδο 2009-2013, εφαρμόστηκαν τρία πιλοτικά προγράμματα Βασικού Εισοδήματος. Το πρώτο αφορούσε οικογένειες στο Δυτικό Δελχί με κάρτες «κάτω του ορίου της φτώχειας», στο πλαίσιο προγράμματος παροχής τροφίμων. Το δεύτερο αφορούσε 6.000 άτομα σε οκτώ χωριά της Madhya Pradesh, με δωδεκάμηνη ομάδα ελέγχου από άλλα χωριά, και επιπλέον παροχές στις οικογένειες χαμηλού εισοδήματος. Το τρίτο κάλυπτε όλους τους κατοίκους ενός χωριού για 12 μήνες. Τα αποτελέσματα περιλάμβαναν βελτιωμένη διατροφή, υγιεινή, υγεία, μείωση σχολικής διαρροής, ενίσχυση της κοινωνικής ισότητας, καθώς και αύξηση της εργασίας, αντικρούοντας τον φόβο περί ανεργίας. Αυτή τη στιγμή στην υπόλοιπη Ευρώπη υλοποιούνται τρία προγράμματα πιλοτικής εφαρμογής. Στη Γερμανία το «My Basic Income» χορηγεί σε 1.464 άτομα επιλεγμένα με κλήρωση 1.200€ μηνιαίως για 12 μήνες. Με κρατική χρηματοδότηση υλοποιούνται, επίσης, το «Basic Income for Care Leavers» στην Ουαλία, που αφορά νέους (περίπου 500) οι οποίοι συμπληρώνουν τα 18 έτη και για δύο χρόνια εισπράττουν μηνιαίως 1.600 λίρες Αγγλίας, και το «Basic Income for the Arts» στην Ιρλανδία, που αφορά 2.000 καλλιτέχνες οι οποίοι εισπράττουν 325€ εβδομαδιαία για 12 μήνες.

Παρά το γεγονός ότι κανένα πιλοτικό πρόγραμμα δεν πληροί εξ ολοκλήρου το κριτήριο της καθολικότητας, ώστε να θεωρηθεί «γνήσια» εφαρμογή του Βασικού Εισοδήματος, τα πιλοτικά αυτά προγράμματα παραμένουν κρίσιμα για την προοπτική μιας πιο αυθεντικής μελλοντικής υλοποίησής του⁵⁷. Παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες γύρω από τα οικονομικά, πολιτικά και δι-οικητικά ζητήματα που εγείρει η εφαρμογή του Βασικού Εισοδήματος, ενώ συμβάλλουν στην αξιολόγηση του αντίκτυπου στους δικαιούχους και την κοινωνία γενικότερα, αλλά και στη σταδιακή απόκτηση ευρύτερης δημόσιας υποστήριξης.

57. Standing, G. (2021). Ό.π. σημ. 1.

Επίλογος

Είναι η πρώτη φορά που διεξάγεται μια έρευνα η οποία εστιάζει στις ειδικές συνθήκες της ελληνικής πραγματικότητας και στις δυνατότητες του Βασικού Εισοδήματος ως μέτρο κοινωνικής πολιτικής. Στοχεύει στο να ανοίξουν δρόμοι για πιλοτικές εφαρμογές του Βασικού Εισοδήματος στην Τοπική αυτοδιοίκηση αλλά και για τη μελέτη τους και στη χώρα μας, όπως συμβαίνει ήδη σε δεκάδες περιοχές σε όλον τον κόσμο. Τα σημερινά αδιέξοδα των κοινωνικών πολιτικών που εφαρμόζονται, όπως αναδείχθηκαν στην παρούσα έκδοση, και ο εγκλωβισμός των ανθρώπων σε αυτά, μας ωθούν να δοκιμάσουμε και να μελετήσουμε άλλους τρόπους, που ίσως αποδειχθούν αποτελεσματικότεροι για την ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής, την ευεξία και την αξιοπρέπειά μας.

Επίμετρο

Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν σήμερα οι κοινωνίες μας φαίνεται να είναι πρωτοφανείς, τόσο όσον αφορά την ένταση των επιπτώσεών τους όσο και την πολυπλοκότητά τους. Είναι όντως έτσι; Η ιστορία της ανθρωπότητας είναι σπαρμένη με μνήμες κατακλυσμικών γεγονότων, κατακρήμνιση λαμπρών πολιτισμών και «σκοτεινές» σελίδες. Ανάμεσά τους όμως ακτινοβολεί και η διαχρονική ιδιοφυΐα του ανθρώπινου πνεύματος. Από τον Σωκράτη και την Υπατία μέχρι τον Ρουσσώ και τη Φρίντα Κάλο, οι ρηξικέλευθες δημιουργίες αυτού του πνεύματος συμπαρασύρουν τις κοινωνίες προς κάτι καλύτερο, αν και όχι πάντα με ενθουσιασμό των τελευταίων.

Αν ούτε η ένταση ούτε η πολυπλοκότητα των προκλήσεων σήμερα είναι κάτι πρωτοφανές, τότε σίγουρα πρωτοφανής είναι η παγκόσμια κλίμακα που σημαίνει η παγκοσμιοποίηση. Ή μήπως όχι; Ο κοσμοτοπικισμός για παράδειγμα μιλάει για τοπικά προσαρμοσμένες λύσεις σε παγκόσμια προβλήματα. Υιοθετώντας μια τέτοια προσέγγιση, φαίνεται να ξεπερνάμε και το ανυπέρβλητο της κλίμακας ως κάτι πρωτοφανές, μιας και η κλίμακα γίνεται αντίστοιχη με το παρελθόν. Αν είναι έτσι τα πράγματα, τότε οι προκλήσεις του σήμερα είναι τελικά αρκετά πιο γνώριμες απ' ό,τι ίσως νομίζουμε στην ουσία τους.

Το Βασικό Εισόδημα είναι μια ιδέα που έχει προβληματίσει, αλλά ίσως όχι αρκετά. Δεν έχει προβληματίσει αρκετά γιατί η τεχνητή νοημοσύνη, η αυτοματοποίηση και ο ευρύτερος ψηφιακός μετασχηματισμός της οικονομίας, της κοινωνίας και του πολιτισμού μας είναι μια πραγματικότητα σε εδραίωση – άρρηκτα συνδεδεμένη με τη χρονική στιγμή που διανύουμε. Καθώς η αλλαγή της καθημερινότητας αποκτά ρυθμούς όλο και πιο πέρα από το ρυθμό προσαρμογής των κοινωνιών, η έγκαιρη απάντηση της πολιτικής γίνεται όλο και πιο επιτακτική. Εδώ, η παρούσα έρευνα έρχεται να προετοιμάσει το δρόμο ώστε γυναίκες και άνδρες πολίτες και πολιτικοί με το όραμα που απαιτούν οι καιροί μας να κάνουν το βήμα προς το αύριο κάπως πιο εύκολα.

Η τοπική πραγματικότητα είναι σημείο κλειδί σε αυτήν την κατεύθυνση και αυτό γιατί ο πιο άρτιος τρόπος μετάβασης είναι συνήθως ο βιωματικός. Αλλωστε, η ανθρώπινη

εμπειρία είναι emphaticά τοπική, από το μικροκλίμα μιας περιοχής μέχρι τον κοινωνικό, πολιτισμικό και πολιτικό περίγυρο. Και είναι ακριβώς αυτή η παράμετρος που έλαβε υπόψη η παρούσα έκδοση στην επιλογή να ερευνηθεί το τοπικό επίπεδο τόσο σε πυκνό αστικό περιβάλλον όσο και σε περιβάλλον με άλλα χαρακτηριστικά. Κυρίως όμως, με μια λογική που περνά από την θεωρία στην προσαρμοσμένη εφαρμογή, έκανε μια «βουτιά» στην ειδικότερη πραγματικότητα της Ελλάδας.

Το χάσμα πόλης και υπαίθρου, το δημογραφικό, η έμφυλη ανισότητα, η έλλειψη κοινωνικής δικαιοσύνης είναι μόνο μερικά από τα ζητήματα που μπορεί να αντιμετωπίσει η εφαρμογή του Βασικού Εισοδήματος. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι είναι ένας δρόμος σαφώς πιο σύντομος και αποτελεσματικός σε σχέση με άλλες προτάσεις για την αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων, δεν είναι ο μοναδικός. Επίσης, το Βασικό Εισόδημα από μόνο του, χωρίς μια συνολική προσέγγιση που συμπεριλαμβάνει την παροχή δημόσιας υγείας και παιδείας υψηλού επιπέδου για παράδειγμα, δεν θα φέρει την Άνοιξη. Οπότε γιατί τόσος θόρυβος για τη σημασία της έγκαιρης εφαρμογής του κοιτώντας προς το μέλλον;

Υπάρχει και μια άλλη πτυχή του Βασικού Εισοδήματος που το διαφοροποιεί σημαντικά. Αυτή δεν είναι άλλη από το ότι η εισοδηματική ασφάλεια που προσφέρει το Βασικό Εισόδημα μπορεί να απελευθερώσει μαζικά τις παραγωγικές και δημιουργικές δυνάμεις ολόκληρης της κοινωνίας. Η απελευθέρωση αυτών των δυνάμεων σημαίνει ουσιαστικά και απελευθέρωση της ιδιοφυΐας του ανθρώπινου πνεύματος στο μέγιστο δυνατό. Μπορεί λοιπόν οι προκλήσεις του σήμερα να μην είναι πρωτοφανείς στην ένταση, την πολυπλοκότητα ή την κλίμακά τους, αλλά έχουμε πλέον στα χέρια μας ένα εργαλείο που μπορεί να μας επιτρέψει να βρούμε απαντήσεις συνολικά ως ανθρωπότητα χωρίς αποκλεισμούς – και αυτό είναι πρωτοφανές.

Ευάγγελος Αστυρακάκης Ασλάνης

Συντονιστής των Προγραμμάτων Δημοκρατίας και Εξωτερικής Πολιτικής & Πολιτικής Ασφάλειας στο Γραφείο Θεσσαλονίκης του Ιδρύματος Χάινριχ Μπελ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

A. Μεθοδολογία της έρευνας

A.1 Ποσοτική έρευνα

Η έρευνα είχε απογραφικό χαρακτήρα και απευθύνθηκε στους 332 Δημάρχους της Ελλάδας, με στόχο να τους ενημερώσει για την πρόταση του Βασικού Εισοδήματος και να τους προβληματίσει σχετικά, ανεξάρτητα από την απόκρισή τους. Η επιλογή αυτή κατέστη εφαρμόσιμη, καθώς ο πληθυσμός της ομάδας στόχου μπορούσε να προσεγγιστεί στην ολότητά του, ενώ, ανάλογα με το επίπεδο απόκρισης, τα αποτελέσματα μπορούσαν να γενικευτούν.

Στο παρόν Παράρτημα παρουσιάζουμε τη μεθοδολογία της έρευνας, συμπεριλαμβάνοντας:

- την ομάδα-στόχο και το δείγμα της έρευνας
- τη δημιουργία του ερευνητικού μας εργαλείου
- τη μέθοδο/διαδικασία συλλογής δεδομένων
- τη διαδικασία ανάλυσης των αποτελεσμάτων

Η έρευνα περιλάμβανε τους 332 Δήμους της Ελλάδας, όπως αυτοί διαμορφώθηκαν μετά τη μεταρρύθμιση με το όνομα «Πρόγραμμα Κλεισθένης Ι»⁵⁸. Τα ερωτηματολόγια απευθύνθηκαν στους Δημάρχους, καθώς θεωρήθηκαν ως τα πλέον κατάλληλα πρόσωπα λόγω της πολιτικής και διοικητικής τους ευθύνης. Η δειγματοληψία κάλυψε το σύνολο της χώρας και διεξήχθη από τις 12 Ιουλίου έως τις 23 Σεπτεμβρίου του 2022⁵⁹.

58. Ν. 4555/2018, «Μεταρρύθμιση του θεσμικού πλαισίου της Τοπικής αυτοδιοίκησης - Εμβάθυνση της Δημοκρατίας - Ενίσχυση της Συμμετοχής - Βελτίωση της οικονομικής και αναπτυξιακής λειτουργίας των Ο.Τ.Α.».

59. Το πρώτο κύμα αποστολής των ερωτηματολογίων έγινε στις 12 Ιουλίου 2022, μαζί με μία συνοδευτική επιστολή, υπόψη του/της Δημάρχου, η οποία αναφερόταν στους φορείς και τους αρμόδιους της έρευνας, τους σκοπούς της, καθώς και σε ζητήματα ανωνυμίας, εχεμύθειας και προσωπικών δεδομένων. Κατά την περίοδο 17 έως 21 Ιουλίου 2022 απεστάλη το δεύτερο κύμα των ερωτηματολογίων μέσω e-mail και ακολούθησε τηλεφωνική επικοινωνία με όλους τους αποδέκτες του κατά την περίοδο 25 Ιουλίου έως 5 Αυγούστου 2022, με σκοπό τόσο να επιβεβαιωθεί ότι παρέλαβαν το ερωτηματολόγιο και τη συνοδευτική επιστολή, όσο και να ενεργοποιηθούν και να ανταποκριθούν θετικά στην πρόσκληση συμπλήρωσής του.

Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκαν δύο επιπλέον επαφές, συνδυαστικά και πάλι με την αποστολή e-mail και πραγματοποίηση τηλεφωνικής επικοινωνίας, κατά τις περιόδους 29 Αυγούστου – 16 Σεπτεμβρίου 2022 και 19-21 Σεπτεμβρίου 2022, για τους ίδιους σκοπούς. Το τελευταίο, δε, λειτούργησε

Ως δείγμα της έρευνας ορίστηκε το σύνολο των 332 Δημάρχων. Τα ερωτηματολόγια (το ερευνητικό εργαλείο, δηλαδή, το οποίο χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα) απεστάλησαν στο σύνολο των Δήμων της χώρας, μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail), εξασφαλίζοντας ίσες πιθανότητες συμμετοχής για κάθε Δήμαρχο. Μέσα στα ερωτηματολόγια υπήρχαν ερωτήσεις, οι οποίες θα έδειχναν εάν το τελικό δείγμα των αποκρινόμενων Δημάρχων μπορούσε να θεωρηθεί αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού. Επομένως, το μέγεθος του δείγματος ήταν ισοδύναμο με τον πληθυσμό, δηλαδή τους 332 Δήμους της χώρας. Ως δειγματοληπτικό πλαίσιο επιλέχθηκε ο κατάλογος των Δήμων της ΚΕΔΕ, με σκοπό να μειωθεί ο κίνδυνος λανθασμένων στοιχείων λόγω ανεπαρκούς ενημέρωσης. Παρ' όλα αυτά, ο κατάλογος δεν ήταν πλήρως επικαιροποιημένος, γεγονός που διευθετήθηκε κατά την πρώτη τηλεφωνική επαφή. Επιπλέον, ο κατάλογος συχνά περιείχε την ηλεκτρονική διεύθυνση του Δήμου και όχι του Δημάρχου, δημιουργώντας αβεβαιότητα για το αν το μήνυμα θα έφτανε στον κατάλληλο παραλήπτη.

Κατά τη διαμόρφωση του ερωτηματολογίου, δόθηκε έμφαση στην έκταση και τη δομή του. Ένα μακροσκελές ή πολύπλοκο ερωτηματολόγιο θα μπορούσε να αποθαρρύνει τη συμπλήρωσή του, ειδικά από πολιτικά πρόσωπα. Επίσης, σημαντική ήταν η σειρά των ενοτήτων των ερωτήσεων, που καθορίστηκε βάσει βιβλιογραφικής έρευνας. Το τελικό ερωτηματολόγιο περιλάμβανε 21 ερωτήσεις, κυρίως κλειστού τύπου, χρησιμοποιώντας κατηγορικές και τακτικές κλίμακες μέτρησης (βλ. Παράρτημα 1).

Ειδικότερα, το ερωτηματολόγιο χωρίστηκε σε τρεις ενότητες. Η πρώτη ενότητα, με 11 ερωτήσεις (8 κλειστού τύπου και 3 με τη δυνατότητα ανοιχτής απάντησης), διερεύνησε τις απόψεις των Δημάρχων, σε σχέση με την κρατική προνοιακή πολιτική, καθώς και τις γνώσεις και στάσεις τους απέναντι στο Βασικό Εισόδημα, και διάφορα ζητήματα γύρω από αυτό. Η δεύτερη ενότητα, με 2 κλειστού τύπου ερωτήσεις, αφορούσε τα χαρακτηριστικά των Δήμων, όπως τον πληθυσμό και την οικονομική δραστηριότητα. Τέλος, στην τρίτη ενότητα, οι Δήμαρχοι κλήθηκαν να συμπληρώσουν 8 ερωτήσεις σχετικά με τα δημογραφικά τους στοιχεία, από τις οποίες οι 6 ήταν κλειστού τύπου και οι 2 επέτρεπαν ανοιχτή απάντηση.

Το εν λόγω ερωτηματολόγιο της έρευνας διαμορφώθηκε ηλεκτρονικά (μέσω του google forms) και προωθήθηκε στους Δήμους μέσω e-mail. Η μέθοδος αυτή επιλέχθηκε για λόγους εξοικονόμησης πόρων και αποτελεσματικότητας. Πράγματι, μέσω αυτής, η συλλογή και αποθήκευση των δεδομένων γίνονταν γρήγορα, ενώ εξαλείφθηκαν τα σφάλματα κατά την εισαγωγή τους,

και ως τελευταία υπενθύμιση, καθώς στις 23 Σεπτεμβρίου 2022 ολοκληρώθηκε η δυνατότητα συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου και συλλέχθηκαν τα αποτελέσματα. Σε κάθε κύμα επικοινωνίας η προσέγγιση γινόταν προς όλους τους Δήμους, πλην αυτών που επέλεξαν αυτοβούλως να γνωστοποιήσουν στην ερευνητική ομάδα ότι έχουν συμπληρώσει το ερωτηματολόγιο.

αφού η καταχώρηση γινόταν από τους ίδιους τους ερωτώμενους. Επιπλέον, διασφαλίστηκε η απουσία μεροληπτικότητας και η εύκολη διαχείριση του skip logic⁶⁰ στα ερωτηματολόγια.

Τελικά, από τους 332 Δήμους που είχαν ορισθεί ως πληθυσμός της έρευνας, συμπληρώθηκαν και συλλέχθηκαν 78 ερωτηματολόγια, τα οποία αξιοποιήθηκαν όλα στη στατιστική ανάλυση⁶¹, καθώς δεν υπήρχαν αναπάντητα ερωτήματα. Εντός αυτού του τελικού δείγματος της έρευνας, οι 70 ήταν άνδρες και οι 8 γυναίκες. Ο λόγος μεταξύ των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων και του συνόλου του δείγματος στη βάση του φύλου ήταν 22,4% για τους άνδρες και 42,1% για τις γυναίκες, γεγονός που δεν επιτρέπει τη σε βάθος ανάλυση των δεδομένων βάσει της διάστασης του φύλου. Πολύ περισσότερο, εάν ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι ο συνολικός αριθμός των γυναικών Δημάρχων είναι μόλις 19.

Κατά τη διαδικασία συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων και της επικοινωνίας με τους Δήμους, διαπιστώθηκε ότι η χρονική περίοδος της έρευνας δεν ήταν ιδανική, καθώς κατά τους καλοκαιρινούς μήνες (Ιούλιο-Αύγουστο) οι Δήμαρχοι ήταν ιδιαίτερα απασχολημένοι λόγω θεμάτων όπως ο τουρισμός, η διαχείριση φυσικών καταστροφών και οι καλοκαιρινές εκδηλώσεις. Επιπλέον, εντοπίστηκαν τεχνικές δυσκολίες με την αποστολή των ερωτηματολογίων μέσω email, όπως γεμάτα γραμματοκιβώτια ή μηνύματα που κατέληξαν στην ανεπιθύμητη αλληλογραφία, γεγονός που καθυστέρησε την επικοινωνία. Αυτές οι αδυναμίες καλύφθηκαν με επαναλαμβανόμενες τηλεφωνικές επαφές. Αξιοσημείωτη ήταν, επίσης, η γενικότερη έλλειψη κουλτούρας συμμετοχής σε επιστημονικές έρευνες.

Προς ολοκλήρωση της παρουσίασης της μεθοδολογίας, σημειώνεται ότι η στατιστική ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με το πρόγραμμα SPSS. Μέσα σε αυτό, οι μεταβλητές της έρευνας κατηγοριοποιήθηκαν και κωδικοποιήθηκαν, όπως και οι τιμές τους, ενώ στη συνέχεια υλοποιήθηκαν οι επιθυμητές αναλύσεις. Τα αποτελέσματα αυτών των αναλύσεων θα παρουσιαστούν στο επόμενο κεφάλαιο.

60. Μεθοδολογία η οποία αλλάζει τον τρόπο με τον οποίο ένας/μία ερωτώμενος/η προχωρά σε μια έρευνα ανάλογα με την απάντησή του σε συγκεκριμένη ερώτηση.

61. Όλα τα γραφήματα και οι πίνακες της μελέτης στηρίζονται στις απαντήσεις οι οποίες συγκεντρώθηκαν και από τα 78 ερωτηματολόγια.

A.2 Ποιοτική έρευνα: μελέτη περιπτώσεων δύο Δήμων

Στη συνέχεια η έρευνα εστίασε στις μελέτες περίπτωσης των Δήμων Τρικκαίων και Χαλανδρίου. Για τις ανάγκες της έρευνας αξιοποιήθηκαν στοιχεία για τον πληθυσμό των Δήμων Τρικκαίων και Χαλανδρίου από τις τελευταίες τρεις απογραφές (2001, 2011 & 2021): ανά δημοτική ενότητα, δημογραφικά (φύλο, ηλικία, εκπαιδευτική βαθμίδα, κ.ο.κ.), και στοιχεία απασχόλησης (κύριες οικονομικές δραστηριότητες, χαρακτηριστικά απασχόλησης ανά κλάδο και επάγγελμα), από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ). Αναζητήθηκαν διοικητικά δεδομένα για τον αριθμό των ωφελούμενων του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ), τα κύρια χαρακτηριστικά αυτών, καθώς και στοιχεία κοινωνικών παροχών και προώθησης της απασχόλησης/ απασχολησιμότητας, της τελευταίας 5ετίας, από την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση Κοινωνικής Ασφάλισης (ΗΔΙΚΑ). Συγκεντρωτικά στοιχεία ανεργίας και επιδομάτων σχετικά με την ανεργία, με έμφαση στα χαρακτηριστικά των ανέργων, καθώς και στοιχεία δράσεων προώθησης της απασχόλησης που πραγματοποιεί, από τη Δημόσια Υπηρεσία Απασχόλησης (Δ.ΥΠ.Α.). Τέλος, αναζητήθηκαν οικονομικά δεδομένα των δημοτικών προϋπολογισμών και στοιχεία σχετικά με τη δράση των δημοτικών αναπτυξιακών επιχειρήσεων, στοιχεία κοινωνικής μέριμνας που αφορούν το σύνολο των παροχών και επιδομάτων που προσφέρει ο Δήμος, καθώς και τα στοιχεία των κοινωνικών δομών του, από τις δημοτικές υπηρεσίες των δύο Δήμων.

Παράλληλα πραγματοποιήθηκαν ημι-δομημένες συνεντεύξεις βάθους με στελέχη φορέων, εκπροσώπων και συλλογικοτήτων της τοπικής αυτοδιοίκησης, διάρκειας περίπου 35-45 λεπτών. Συνολικά πραγματοποιήθηκαν 26 συνεντεύξεις: 15 συνεντεύξεις (12 γυναίκες και 3 γυναίκες) από τον Δήμο Χαλανδρίου και 11 συνεντεύξεις (9 άνδρες και 2 γυναίκες) από τον Δήμο Τρικκαίων.

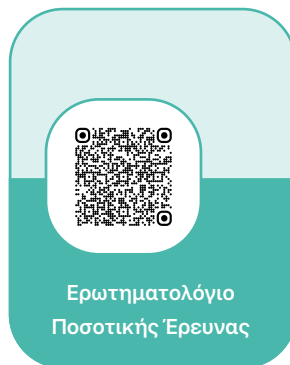
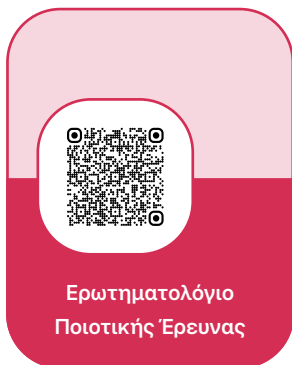
Παρά τον αρχικό σχεδιασμό που προέβλεπε μια πιο ευρεία συμμετοχή συνεντευξιαζόμενων, προέκυψαν δυσκολίες κυρίως λόγω της απροθυμίας εκπροσώπων των δημοτικών παρατάξεων να παραχωρήσουν συνεντεύξεις. Εντούτοις η αντιπροσωπευτικότητα επιτεύχθηκε, καθώς οι επιλεγέντες συνεντευξιαζόμενοι αποτελούσαν χαρακτηριστικές και τυπικές περιπτώσεις για το υπό διερεύνηση θέμα. Σε πολλές περιπτώσεις, παρόλο που είχαν λάβει από πριν το ερωτηματολόγιο και επεξηγηματικό κείμενο για το Βασικό Εισόδημα, οι συμμετέχοντες εμφανίστηκαν διστακτικοί, θεωρώντας ότι δεν είχαν τις απαραίτητες γνώσεις για να απαντήσουν σε όλες τις ερωτήσεις. Η ανασφάλεια αυτή ήταν εμφανής, καθώς τρεις από αυτούς αρνήθηκαν τη μαγνητοφώνηση, οπότε οι συνεντεύξεις καταγράφηκαν με σημειώσεις.

Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων διαπιστώθηκε ότι οι περισσότεροι ερωτώμενοι δεν ήταν επαρκώς ενημερωμένοι για το Βασικό Εισόδημα, γεγονός που οδήγησε σε συχνές διευκρινίσεις και επεξηγηματικά σχόλια. Σε ορισμένες περιπτώσεις, δημοτικοί υπάλληλοι έκριναν ότι ο χρόνος που θα

απαιτηθεί για τη διενέργεια της συνέντευξης θα ήταν πολύς και, καθώς οι υπηρεσίες του Δήμου είναι υποστελεχωμένες, θεωρούσαν ότι δεν θα έβρισκαν τον κατάλληλο χρόνο. Για να εξασφαλίσουμε τη συμμετοχή τους, έγινε επανειλημμένη τηλεφωνική επικοινωνία, υπογραμμίζοντας τη σημασία των απόψεών τους. Το γεγονός ότι οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν κατά τη θερινή περίοδο βοήθησε, καθώς οι υπάλληλοι ήταν λιγότερο επιβαρυνόμενοι με καθήκοντα. Παράλληλα, όμως, παρουσιάστηκαν δυσκολίες στη συγκέντρωση στοιχείων και επιδομάτων σχετικά με την ανεργία, από τα τοπικά παραρτήματα της Δ.ΥΠ.Α.

Τα αρχικά ευρήματα της έρευνας των δύο περιπτώσεων παρουσιάστηκαν σε ειδικές εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν σε αίθουσες που παραχώρησαν οι Δήμοι. Στις εκδηλώσεις συμμετείχαν εκπρόσωποι της Τοπικής αυτοδιοίκησης, των κοινωνικών υπηρεσιών των Δήμων, συλλογικοτήτων και φορέων της Κοινωνίας των Πολιτών, δημοσιογράφοι, μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας, πρώην κυβερνητικά στελέχη, εξυπηρετούμενοι των υπηρεσιών και ενδιαφερόμενοι πολίτες. Η μελέτη περίπτωσης του Δήμου Χαλανδρίου παρουσιάστηκε και συζητήθηκε στις 27 Σεπτεμβρίου 2023, ενώ αυτή του Δήμου Τρικκαίων, εξαιτίας της πλημμύρας που έπληξε την περιοχή, παρουσιάστηκε και συζητήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2023, με τη συνδιοργάνωση του Δήμου. Και οι δύο εκδηλώσεις πραγματοποιήθηκαν με την υποστήριξη του Γραφείου Θεσσαλονίκης του Ιδρύματος Χάινριχ Μπελ.

Η απόκριση των παρευρισκόμενων στελεχών στις παραπάνω εκδηλώσεις και οι συζητήσεις που διενεργήθηκαν με αναφορά στο περιεχόμενο των δύο μελετών περίπτωσης λειτούργησαν ως ανατροφοδότηση για την περαιτέρω διύλιση των αποτελεσμάτων που παρουσιάζονται στη συνέχεια.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωση

- Arntz, M., Gregory, T. & Zierahn, U. (2016). "The risk of automation for jobs in OECD Countries: A comparative Analysis". *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, No 189. Paris: OECD Publishing
- Atkinson, A. B. (1996). "The case for a participation income". *The Political Quarterly*, 67(1), 67-70
- Atkinson, A. B. (2011). *Basic Income: Ethics, statistics and economics*
- Browne, J. & Immervoll, H. (2017). "Mechanics of replacing benefit systems with a basic income: comparative results from a microsimulation approach". *The Journal of Eco-nomic Inequality*, 15(4), 325-344
- Caputo, R. K. (2012). *Basic Income Guarantee and Politics: International Experiences and Perspectives on the Viability of Income Guarantee*. Palgrave Macmillan
- Chrisp, J. (2017). "Basic income: Beyond left and right?". *Juncture*, 23(4), 266-270
- Crocker, G. (2015). "The Economic Necessity of Basic Income: Why austerity is the wrong answer to deficit: A call for a new paradigm". *MPRA Paper No. 62941*
- Davala, S., Jhabvala, R., Standing, G., & Mehta, S. K. (2015). *Basic income: A transformative policy for India*. New Delhi: Bloomsbury
- De Wispelaere, J. & Stirton, L. (2004). "The many faces of Universal Basic Income". *The Political Quarterly*. 75(3), 266-274
- De Wispelaere, J. & Stirton, L. (2012). "A disarmingly simple idea? Practical bottlenecks in the implementation of a universal basic income". *International Social Security Review*. 65(2), 103-121
- De Wispelaere, J., & Noguera, J. A. (2012). "On the political feasibility of universal basic income: An analytic framework". In Caputo, R. K. (ed.). *Basic Income Guarantee and Politics: International Experiences and Perspectives on the Viability of Income Guarantee*. Palgrave Macmillan, 17-38
- Dimoulas, C. (2017). *Constraints against and prospects towards the implementation of the Basic Income in Greece within the Crisis*. Green European Foundation
- Dimoulas, C. (2019). "Is There Any Real Prospect for the Adoption of UBI in Greece and What Should Be Done for This?". *European Green Perspectives on Basic Income*. 39-43

- Flassbeck, H. (2017). *Universal Basic Income Financing and Income Distribution – The Questions Left Unanswered by Proponents*
- Green Party of England and Wales. (2015). *Basic Income: A detailed proposal*. Consulting paper
- Harvey, P. (2006). "The relative cost of a Universal Basic Income and a Negative Income Tax". *Basic Income Studies*, 1(2)
- Kangas, O., Simanainen, M. & Honkanen, P. (2017). "Basic Income in the Finnish Context". *Intereconomics*, 52(2), 87-91
- Kline S. (2022). *Basic Income and Local Government; A Guide to Municipal Pilots*. Stanford Basic Income Lab
- Koslowski, A., & Duvander, A. Z. (2018). "Basic Income: The Potential for Gendered Empowerment?". *Social Inclusion*, 6(4). 8-15. 3
- Layman, D. (2012). "Locke on Basic Income". *Basic Income Studies*, 6(2), 1-11
- Matsaganis, M. & Leventi, C. (2011). "Pathways to a Universal Basic Pension in Greece". *Basic Income Studies*, 6(1)
- Merrill, R., Neves, C. & Laín, B. (2022). *Basic Income Experiments: A Critical Examination of Their Goals, Contexts and Methods*. Palgrave Macmillan
- More, T. (2002). *Utopia*. (Logan, G. M. ed & Adams, R. M. trans). Cambridge: University Press
- Mullainathan, S. & Shafir, E. (2013). *Scarcity: Why having too little means so much*
- Murray, C. (2006). *In Our Hands: A Plan to Replace the Welfare State*. Washington D.C.: The AEI Press
- Nikiforos, M., Steinbaum, M. & Zezza, G. (2017). *Modeling the Macroeconomic Effects of a Universal Basic Income*. Roosevelt Institute
- O'Reilly, J. (2008). "Can a Basic Income Lead to a More Gender Equal Society?". *Basic Income Studies*, 3(3)
- Offe, C. (2009). "Basic Income and the labor contract". *Analyse & Kritik*, 31(1), 49-79
- Opielka, M. (2015). "The Feasibility of a Basic Income: Implications for Social Policy and Social Work". In Bütow, Birgit/Gómez Jiménez, María Luisa (eds.), *Social Policy and Social Dimensions of Vulnerability and Resilience in Europe*, Opladen/Berlin/Toronto: Barbara Budrich Publishers, S. 35-46
- Paine, T. (1945). "Agrarian Justice". In Foner, P. S. (ed.). *The complete writings of Thomas Paine*. 605-623. New York: Citadel Press

- Pareliussen, J., H. Hwang and H. Viitamäki (2018). "Basic income or a single tapering rule? Incentives, inclusiveness and affordability compared for the case of Finland", *OECD Economics Department Working Papers*, No. 1464, OECD Publishing, Paris
- Psychologists for Social Change. (2017). *Universal Basic Income: A Psychological Impact Assessment*. PAA: London
- Rawls, J. (1971). *A theory of justice*. Harvard: University Press. 4.
- Reed, H., Lansley, S., Johnson, M., Johnson E. & Pickett, K. (2022). *Tackling Poverty: the power of a universal basic income*. Basic Income Conversation
- Russell, B. (1966). *Roads to freedom: socialism, anarchism and syndicalism*. London: Allen & Unwin
- Sage, D. & Diamond, P. (2017). *Europe's New Social Reality: The case against Universal Basic Income*. Foundation for European Progressive Studies
- Schneider, H. (2017). "Universal Basic Income — Empty Dreams of Paradise". *Intereconomics*, 52(2), 83-87
- Schwab, K. (2016). *The fourth industrial revolution*. World Economic Forum
- Sheahan, Al. (2012). *Basic Income Guarantee. Your right to Economic Security*. Palgrave Macmillan
- Sommer, M. (2016). *A feasible basic income scheme for Germany: Effects on labor supply, poverty and income inequality*. Springer
- Standing, G. (2015). "Why Basic Income's Emancipatory Value Exceeds Its Monetary Value". *Basic Income Studies*, 12(2), 193-223
- Standing, G. (2021) "Basic Income Pilots: Uses, Limitations and Design Principles". *Basic Income Studies*, 16(1)
- Stanford Basic Income Lab. (2018). *Basic Income in Cities: A Guide to City Experiments and Pilot Projects*
- Straubhaar, T. (2017). *On the Economics of a Universal Basic Income*
- The Centre for Social Justice (2018). *Universal Basic Income: An Effective Policy for Poverty Reduction?*
- Torry, M. (2016). *The feasibility of Citizen's Income*. Palgrave Macmillan
- Torry, M. (2017). *A Variety of Indicators Evaluated for Two Implementation Methods for a Citizen's Basic Income*
- Torry, M. (2018). *Some Lessons from the Recent UK Debate about Universal Basic Income*
- Van Parijs, P. (1991). "Why surfers should be fed: The liberal case for an Unconditional Basic Income". *Philosophy & Public Affairs*, 20(2), 101-131. 5

Van Parijs, P. (1992). "Competing Justifications of basic Income". In Van Parijs, P. (ed.). *Arguing for Basic Income: Ethical Foundations for a radical reform*. London: Verso. 3-43

Van Parijs, P. (1995). *Real Freedom for All: What (if anything) can justify capitalism?* Oxford: Clarendon Press

Van Parijs, P. (2004). "Basic Income: A Simple and Powerful Idea for the Twenty-first Century". *Politics & Society*, 32(1). 7-39

Walker, M. (2016). *Free money for all: A basic income guarantee solution for the twenty-first century*. Palgrave Macmillan

Winderquist, K., Noguera, J. A., Vanderborght, Y. & de Wispelaere, J. (2013). *Basic Income: An anthology of contemporary research*. Blackwell Publishing

Wright, E. O. (2003). "Introduction". In Ackerman, B., Alstott, A., & Van Parijs, P. (eds.). *Redesigning distribution: Basic income and stakeholder grants as alternative cornerstones for a more egalitarian capitalism*. London: Verso. 1-3. 6

Ελληνόγλωσση

Bregman, R. (2017). *Ουτοπία για ρεαλιστές: Πώς μπορούμε να χτίσουμε τον ιδανικό κόσμο*. Αθήνα: Ψυχογιός

Δημουλάς, Κ. (2017). «Η εφαρμογή του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης στην Ελλάδα». *Κοινωνική Πολιτική*, 7, 7-24

Καρέλλας, Δ. (2020). «Καθολικό Βασικό Εισόδημα - Μέρος πρώτο: Τι θέλει να είναι» [στο https://socialpolicy.gr/wp-content/uploads/2021/03/DimitrisKarellas_UBI_PartI.pdf]

Καρέλλας, Δ. (2021). «Καθολικό Βασικό Εισόδημα - Μέρος δεύτερο: Τι μπορεί να είναι» [στο https://socialpolicy.gr/wp-content/uploads/2021/04/DimitrisKarellas_UBI_PartII.pdf]

Λαλιώτη, Β. (2020). «Πολιτικές ελάχιστου εισοδήματος». Στο: Σακελλαρόπουλος, Θ., Οικονόμου, Χ., Σκαμνάκης, Χ. & Αγγελάκη, Μ. (επιμ.). *Κοινωνική Πολιτική*. Αθήνα: Διόνικος

Νοyon, R. & Vion-Dury, P. (2021). *Οι νέες ιδέες: Για να κατανοήσουμε τον 21ο αιώνα*. Αθήνα: Πόλις

Μαραγκός, Γ. & Αστρουλάκης, Ν. (2010). «Το βασικό εγγυημένο εισόδημα και οι πολιτικές ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος στην ΕΕ15-». *Μελέτη, Παρατηρητήριο οικονομικών και κοινωνικών εξελίξεων*, 9, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ

Ματσαγγάνης, Μ. (1999). «Προστασία των χαμηλών εισοδημάτων και παγίδα της φτώχειας». *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 100, 65-78

Ματσαγγάνης, Μ. (2011). *Η κοινωνική πολιτική σε δύσκολους καιρούς: Οικονομική κρίση, δημοσιονομική λιτότητα και κοινωνική προστασία*. Αθήνα: Κριτική

Ματσαγγάνης Μ. (2021). «Ένα βασικό εισόδημα για όλους». Στο: *Οι ιδέες της πανδημίας: 15 κείμενα για το πώς ο κορωνοϊός αλλάζει την Ελλάδα και τον κόσμο*. Αθήνα: διαΝΕΟσις

Πάλλης, Χ. & Πάλλης, Π. (2012). «Ανάλυση των κύριων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι δήμοι και οι δημότες και οι πηγές χρηματοδότησης των δήμων: Εμπειρική διερεύνηση από τους δήμους στην Ελλάδα». Ανακοίνωση στο «Οικονομική κρίση και πολιτικές ανάπτυξης και συνοχής», 10ο Τακτικό Επιστημονικό Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 1-2 Ιουνίου 2012 [στο http://www.plandevel.auth.gr/ERSA_GR_CONF_2012/papers/Pallis_Pallis_paper.pdf]

Παπαδοπούλου, Χ. (2019). «Άνευ Όρων Βασικό Εισόδημα. Δικαίωμα στην ελευθερία, στην ευτυχία και στην ευημερία. Ένα εργαλείο για έναν καλύτερο κόσμο». Στο: *Συνθέτοντας Οραματικές Αφηγήσεις για τον Κοινωνικο-Οικολογικό Μετασχηματισμό: Κοινωνική Αλληλέγγυα Οικονομία και Κοινά. Αποανάπτυξη και Βασικό Καθολικό Εισόδημα*. 86-102. Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδα

Παπαθεοδώρου, Χ. (2020). «Οικονομική ανισότητα και φτώχεια». Στο: Παπαθεοδώρου, Χ. & Σακελλαρόπουλος, Θ. (επιμ.). *Τα οικονομικά της κοινωνικής πολιτικής*. Αθήνα: Διόνικος

Παρασκευάς, Ι. (2022). «Εισαγωγή στο Βασικό Εισόδημα» [στο https://www.enainstitute.org/wp-content/uploads/2022/03/Βασικό_Εισόδημα.pdf]

Σκαμνάκης, Χ. (2018). «Περιφερειακές και κοινωνικές πολιτικές». Στο: Σακελλαρόπουλος, Θ., Οικονόμου, Χ., Σκαμνάκης, Χ. & Αγγελάκη, Μ. (επιμ.). *Κοινωνική Πολιτική*. Αθήνα: Διόνικος

Σκαμνάκης, Χ. (2020). *Η κοινωνική πολιτική στην αυτοδιοίκηση*. Αθήνα: Διόνικος

Standing, G. (2021). *Βασικό εισόδημα: Πώς θα το πετύχουμε*. Αθήνα: Παπασωτηρίου

Στρατηγάκη, Μ. (2021). «Ολοκληρωμένες υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας στον Δήμο Αθηναίων». *Κοινωνική Πολιτική*, 15, 92-106.

Van Parijs, P. & Vanderborght, Y. (2021). *Βασικό εισόδημα για όλους: Μια ριζοσπαστική και ρεαλιστική πρόταση για μια ελεύθερη κοινωνία*. Αθήνα: Πόλις

Χλέπας, Ν. (2021). *Η τοπική αυτοδιοίκηση στη μετα-κορωνοϊό εποχή*. Αθήνα: διαΝΕΟσις [στο https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2021/01/Chlepas_January.pdf]

